כותרת ראשית

כ"א בשבט, תשמ"ז 20.2.1987

עולם אחר, עולם הפוך
גוש אמונים נגד הקיבוץ

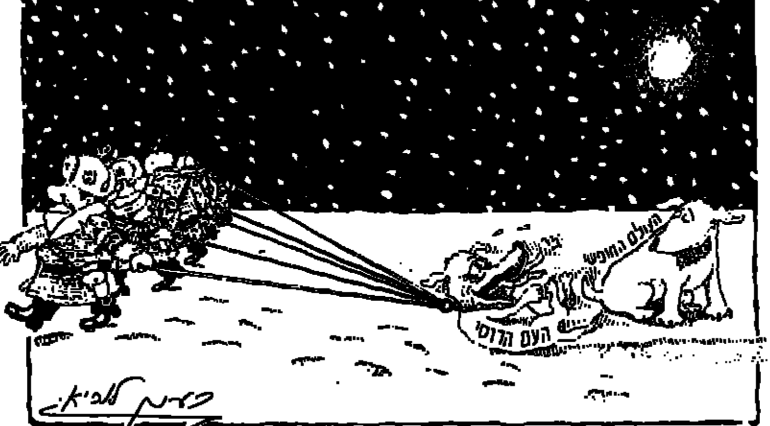
...ות הסטודנט לקולנוע ■ משה בקר שר את נעמי שמר ■ מרים
...ליידי" של סחוג וגפילטע־פיש ■ "אמנסטי" במשרד מבקר
...ר פליבס ונדמז, חיים בחליפת לחץ ■ אשה צירינסקי, בוועד ■

סופשבוע

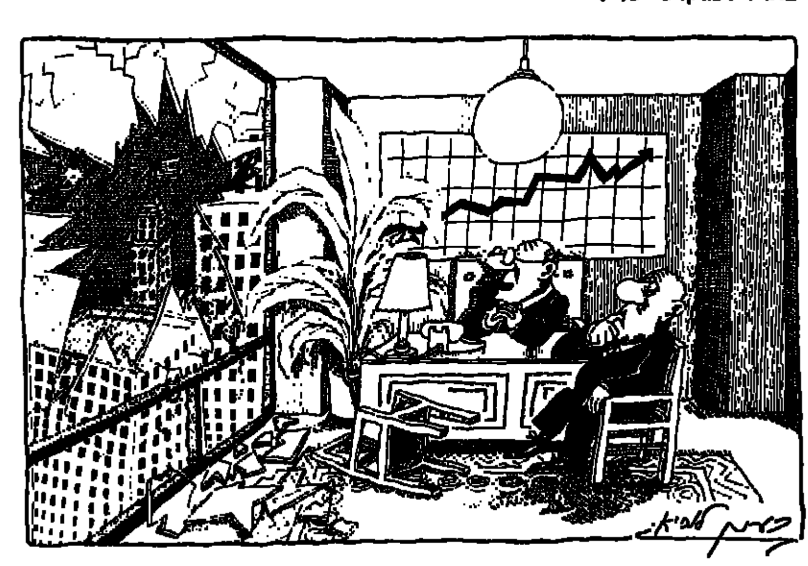
נ"א בשבט, תשמ"ז 20.2.1987

This Magazine is a Supplement to Maariv International Edition

עורך: צבי לביא
עריכה: דניאלה בוקשטין
עורך גרפי: יורם נאמן
מעצבת: יעל תורן
גרפיקה: נטע גרינשפן
מודעות: אורי דגן

אלוהים יברך את גורבצ'וב, המנהיג הראשון שהרשה לי לצאת לטיול באויר דמוקרטי טרי.

ואוו, תראה איך צ'רלי התרגש כשקיבל קידום בתור מנהל הסניף שלנו במערב־ביירות.

קוראים יקרים,

ערב אישור התקציב, באווירה של מלחמת הכל בכל ותפוס ככל יכולתך מן השיריים הבלתי מקוצצים, פרצו הטינות העמוקות, והקינאות החבויות בימים כתיקונם, כמו בכל בית עני ברגע של חלוקת חעוגה. באותם רגעים של צרות־עין בנתח שקיבל השכן, נפלטים מהפה דברים מהלב, שבמחשבה שניה אולי מצטערים עליהם, אולי לא. ענין של תרבות, בפוליטיקה כמו במשפחה.

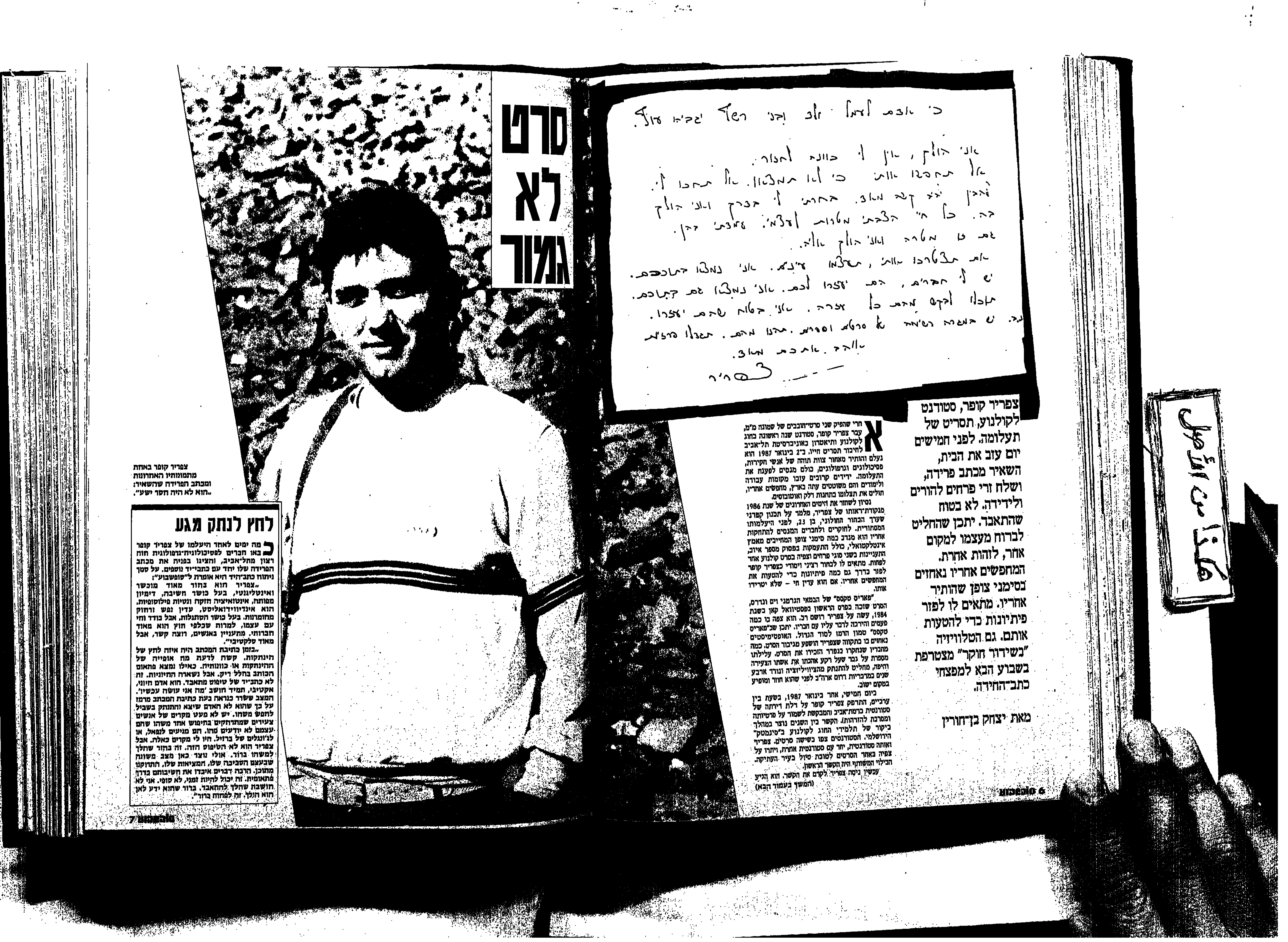
האם באמת מאמינים אנשי "גוש אמונים" שהקיבוצים הם "התיישבות כושלת", כמו שרטנו כלפי התביעה לעזרה ממשלתית נטישת חובותיה של התנועה הקיבוצית? יעל פז־מלמד הפגישה לשיחת תבהרת את מזכירת הגוש דניאלה וויס עם אייל כפכפי, חברת קיבוץ מעוז־חיים שבעמק בית־שאן. וויס הסכימה להתארח במשק. היתה שיחה, יותר נכון היה עימות. היתה גם הבהרה. כל צד הבהיר את עמדתו. הבנה לא נוצרה. המכנה המשותף היחיד היתה השפה העברית של הדיאלוג. מעבר לזה כלום. "כמו לגשר בין אסקימואי לאפריקאי", התרשמה יעל לאחר המיפגש. ברקים ורעמים לא היו שם, וגם לא חיבוקים של פיוס. הן נפרדו מנוכרות כמו שנפגשו. בזירה הזאת, כל מחנה מתבצר ומתקפד בעמדותיו. שום נטיה גלויה לצמצם פערים, בלי שצד כלשהו יחשוב עצמו אציל ונעלה מיריבו ברעיונותיו ובמטרותיו, אם בכלל צריכים להיות יריבות או תחרות כל רקע זה גישוב ארץ־ישראל.

עמוס לבב מציע לכל מי שרוצה לראות אמריקה, שיטרית עצמו לחולון או לדימונה, למפעלים לרכיבים אלקטרוניים מתוחכמים שחקים שם קונצרן "וישיי". לבב מתפעל מהחלוקים הלבנים העוטפים את העובדים מגדול ועד קטן, מהדאגה האבהית לרווחתו של כל עובד, אפילו זוטר שבזוטרים. הנודמה הזאת בשינויים קלים, מקובלת היום בתעשיית האלקטרוניקה הישראלית, אבל לא זה הסיפור האמיתי שמאחורי "וישיי".

המייסד והבעלים של הקונצרן, זה הסיפור המופלא והמרגש. ד"ר פליקס זנדמן, מהנדס גאון ואיש־עסקים ממולח, פליט שואה אשר ניצל בנס בהרפתקה מצמררת בתוך בור צר ואפל ביער פולני, שמעבירת את מצוקתה של אנה פרנק לפסים של בית־הבראה. גם שמו של מפעל חייו קשור בנס ההוא, ואולי אפילו הפטנטים שלו העוסקים בהתגוננות מפני לחץ. ויש כאן גם רומן אהבה נדיר עם ישראלית וישראל (תראו לי עוד יהודי־אמריקני וציוני שמניף על מפעליו באמריקה את דגל המגן דויד ליד דגל הכוכבים והפסים). "האיש חי ונושם אלקטרוניקה", אומר לבב על ד"ר זנדמן. סיפורה של אישיות מתשמלת.

צבי לביא

בשער: דניאלה וייס ואייל כפכפי. כתבה בעמ' 10–13. צילום: שמואל רחמני.

סרט לא גמור

צפריר קופר, סטודנט לקולנוע, תסריט של תעלומה. לפני חמישים יום עזב את הבית, השאיר מכתב פרידה, ושלח זרי פרחים להורים ולידידה. לא בטוח שהתאבד. יתכן שהחליט לברוח מעצמו למקום אחר, לזהות אחרת. המחפשים אחריו נאחזים בסימני צפון שהותיר אחריו. מתאים לו לפזר פיתיונות כדי להטעות אותם. גם הטלוויזיה "בשידור חוקר" מצטרפת בשבוע הבא למפצחי כתב־החידה.

מאת יצחק בן־חורין

כי אדם לעמל יולד ובני רשף יגביהו עוף.

אני הולך, אין לי כוונה לחזור.
אל תחפשו אותי כי לא תמצאו. אל תחכו לי.
זמן יצא קשה מאוד. החלטתי ללכת בדרך ואני הולך
בה. כל חיי הצבתי מטרות לעצמי. עמדתי בהן.
גם זו מטרה ואני הולך אליה.
אם תצטרכו אותי, תמצאו עצמכם. אני נמצא בתוככם.
יש לי חברים, הם יעזרו לכם. אני נמצא גם בקרבכם.
תוכלו לבקש מהם כל עזרה. אני בטוח שהם יעזרו.
נ.ב. יש במגירה רשימה של סרטים וספרים. תהנו מהם. תגדלו פרחים.
אוהב. אתכם מאוד.
צפריר

אחרי שהפיק שני סרטי־תובבים של שמונה מ"מ, עבר צפריר קופר, סטודנט שנה ראשונה בחוג לקולנוע ותיאטרון באוניברסיטת תל־אביב לחיבור תסריט חייו. ב־2 בינואר 1987 הוא נעלם והותיר מאחור צוות תוהה של אנשי חקירות, פסיכולוגים וגרפולוגים, כולם מנסים לפענח את התעלומה. ידידים קרובים עזבו מקומות עבודה ולימודים והם משוטטים עתה בארץ, מחפשים אחריו, תולים את תצלומו בתחנות דלק ואוטובוסים.

נסיון לשחזר את הימים האחרונים של שנת 1986 מנקודת־ראותו של צפריר, מלמד על תכנון קפדני שערך הבחור החולוני, בן 23, לפני היעלמותו המסתורית. לחוקרים ולחברים המנסים להתחקות אחריו הוא מנדב כמה סימני צופן המחייבים מאמץ אינטלקטואלי, כולל התעמקות בפסוק מספר איוב, התעניינות בשני סוגי פרחים וצפיה בסרט קולנוע אחד לפחות. מתאים לו לבחור רציני ויסודי כצפריר קופר לפזר בדרך גם כמה פיתיונות כדי להטעות את המחפשים אחריו. אם הוא עדין חי – שלא יטרידו אותו.

"פאריס טקסס" של הבמאי הגרמני וים ונדרס, הסרט שזכה בפרס הראשון בפסטיוואל קאן בשנת 1984, עשה על צפריר רושם רב. הוא צפה בו כמה פעמים והירבה לדבר עליו עם חבריו. יתכן שב"פאריס טקסס" טמון הרמז לסוד הגדול. האופטימיסטים נאחזים בו בתקווה שצפריר הושפע מגיבור הסרט. כמה מחבריו שנחקרו בנפרד הזכירו את הסרט. עלילתו מספרת על גבר שעל רקע אהבתו את אשתו הצעירה והיפה, מחליט להתנתק מהציוויליזציה ונודד ארבע שנים במדבריות דרום ארה"ב לפני שהוא חוזר ומופיע במקום ישוב.

ביום חמישי, אחד בינואר 1987, בשעת בין ערביים, התדפק צפריר קופר על דלת דירתה של סטודנטית ברמת־אביב (המבקשת לשמור על פרטיותה ומסרבת להזדהות). הקשר בין השנים נוצר במהלך ביקור של תלמידי החוג לקולנוע ב"סינמטק" הירושלמי. הסטודנטים צפו בשישה סרטים. צפריר ואותה סטודנטית, יחד עם סטודנטית אחרת, ויתרו על צפיה באחד הסרטים לטובת טיול בעיר העתיקה. הבילוי המשותף היה הקשר הראשון.

עכשיו ניסה צפריר לקדם את הקשר. הוא הגיע

(המשך בעמוד הבא)

צפריר קופר באחת מתמונותיו האחרונות ומכתב הפרידה שהשאיר: "הוא לא היה חסר ישע".

לחץ לנתק מגע

כמה ימים לאחר היעלמו של צפריר קופר באו חברים לפסיכולוגית־גרפולוגית חוה רצון מתל־אביב, והציגו בפניה את מכתב הפרידה שלו יחד עם כתבי־יד נוספים. על סמך ניתוח כתב־היד היא אומרת ל"סופשבוע":

"צפריר הוא בחור מאוד מוכשר ואינטליגנטי, בעל כושר חשיבה, דימיון מפותח, אינטואיציה חזקה ונטיות פילוסופיות. הוא אינדיווידואליסט, עדין נפש ורחוק מחומרנות. בעל כושר הסתגלות, אבל בודד וחי עם עצמו, למרות שכלפי חוץ הוא מאוד חברותי. מתעניין באנשים, רוצה קשר, אבל מאוד סלקטיבי".

"בזמן כתיבת המכתב היה איזה לחץ של הינתקות. קשה לדעת מה אופייה של ההינתקות או כוונותיה. כאילו נמצא פתאום הכותב בחלל ריק. אבל נשארו התיוניות. זה לא כתב־יד של טיפוס מתאבד. הוא אדם חיוני, אקטיבי, תמיד חושב 'מה אני עושה עכשיו'. המצב ששרר כנראה בעת כתיבת המכתב מרמז על כך שהוא לא האדם שיצא והתנתק בשביל לחפש משהו. יש לא מעט מקרים של אנשים צעירים שמתרחקים בחיפוש אחר משהו שהם עצמם לא יודעים מהו. הם מגיעים לנפאל, או לג'ונגלים של ברזיל. היו לי מקרים כאלה. אבל צפריר הוא לא הטיפוס הזה. זה בחור שהלך למשהו ברור. אולי נוצר כאן מצב משונה שבעצם הסביבה שלו, המציאות שלו, התרוקנה מתוכן. הרבה דברים איבדו את חשיבותם בדרך פתאומית. זה יכול להיות זמני, לא סופי. אני לא חושבת שהלך להתאבד. ברור שהוא ידע לאן הוא הולך. זה לפחות ברור".

„הוא תיכנן יום מאושר. במצב־רוח רחוק מאדם המתכנן צעד של יאוש. אחר הצהריים הלך לפגישה עם סטודנטית. כנראה שהתאהב בה. מה קרה שם? למה צריך פתאום להיות סוף?"

(המשך מהעמוד הקודם)

לדירת הסטודנטית והגיש לה מתנה יקרת־ערך שקנה באותו יום בחנות "בורדו" בכיכר המדינה בתל־אביב. זה היה צעד לא שיגרתי מצד צפריר, בחור צנוע וחסכן. אין ספק – הסטודנטית שבתה את ליבו.

היא היתה במבוכה. סרבה לקבל את המתנה והסבירה שיחסיהם אינם מצדיקים שי כה יקר ובעל משמעות אישית. הוא התעקש וביקש לתת לה „מתנת פרידה". הסטודנטית סרבה, וצפריר הוסיף: „במקום שאליו אני הולך, לא צריך את המתנה ולא צריך כסף". הצעירה נבהלה וחקרה למה הוא מתכוון. צפריר השתמש בדימוי של חללית הניתקת מכדור הארץ ואינה יכולה לשוב. הצעירה משכה אותו לשיחה פילוסופית, מנסה לדלות רמז נוסף לכוונותיו. שעתיים וחצי בערך לאחר שהגיע לפגישה בתחושה של התרוממות־רוח, עזב אותה צפריר במפח־נפש ושב לדירת הוריו בחולון.

האם, חדווה, מנסה לשחזר את אירועי ה־1 בינואר: „בבוקר הוא היה במצב־רוח מרומם. הלך לקניות במכולת. הכנתי לו ארוחת־בוקר והוא יצא לאוניברסיטה. החליט לא להיכנס לשעורים. תיכנן לעצמו יום מאושר. הוא בילה בקפיטריה עם ידידה בשם כרמית. היא סיפרה אחרי־כן שצפריר היה עליז ואופטימי. מצב־רוח רחוק מזה של אדם המתכנן צעד של יאוש. אחר הצהריים הלך לפגישה עם הסטודנטית. הוא שיבח את יופיה. כנראה שהתאהב בה. ברור שהפגישה לא היתה טובה. מה קרה שם? למה צריך פתאום להיות סוף? אני לא מבינה".

מה ארע בין צפריר לסטודנטית בפגישה האחרונה?

ההורים סבורים שהמיפגש זיעזע את צפריר עמוקות, עד כדי קבלת החלטה מיידית להסתלק. במשטרה, לעומת־זאת, אין מייחסים לפגישה משמעות דרמטית. לדעת החוקרים כל הסימנים מרמזים על כך שצפריר קופר תיכנן את היעלמותו מבעוד מועד.

בחור מצפוני, צפריר. דאג שלא להשאיר אחריו זנבות ודברים לא סגורים. בשיעוריו של אחד המרצים באוניברסיטה הוא שימש לעתים כמקרין סרטים. כמה ימים לפני היעלמו ביקש מהמרצה למצוא לו מחליף. הוא גם פנה לסטודנטית בשם דלית, שנהגה לרשום בעבורו את שיעוריו של אחד המרצים, והודיע שלא יזדקק יותר לעזרתה. כמה ימים לפני היעלמו, הצטלם צפריר לסרטון חובבים יחד עם חברו גיל, גם הוא סטודנט בחוג לקולנוע. צפריר דאג לתעד את עצמו ואת חבריו כמה שנראה בדיעבד כסרטון פרידה.

ההורים – מקס וחדווה קופר, הוא את בקופת־חולים והיא גננת עירונית – יושבי־בית מובהקים. דווקא ביום חמישי, ה־1 בינואר, הלכו לסרט עם ילדיהם הצעירים, ארנון (15) ודפנה (10). האם חדווה: „חזרנו הביתה ברבע לעשר. צפריר היה כבר בדרך החוצה, וזה נראה לנו טבעי כי בבוקר הודיע לנו שהוא מתכוון לישון אצל חברה. הוא היה חסר סבלנות וענה לשאלות ששאלתי אותו באופן סתמי. צפריר עזב את הבית עם הקלסר שלו, ואני חשבתי שזה בשביל ההרצאה של יום שישי באוניברסיטה. אחרי צאתו גילינו שהוא שכח את המפתחות שלו. רצנו אחריו לרחוב. הבן השני ארנון השיג אותו, וצפריר אמר שהוא לא צריך את המפתחות, שהם סתם מפריעים לו. לא ייחסתי לזה שום משמעות. הוא תחב את הצרור לכיסו והמשיך לתחנת האוטובוס".

בנוסף לקלסר לקח אתו צפריר מברשת שיניים. שלא כמנהגו, הוא משך באותו יום (ה־1 בינואר) כסף מארבעה כספומטים שונים – בסך הכל 400 שקל – סכום שלפני־כן מעולם לא נשא בכיסו.

בערך בחצות הלילה נשמע צלצול בדלת דירת ההורים. מישהו שנשלח מטעם הסטודנטית מרמת־אביב ביקש להזהיר שקרה משהו לצפריר. ההורים הרגיעו אותו שהכל כסדר. בשתיים אחר חצות – הפרעה נוספת. בחור אחר התקשר לדירה באינטרקום ושאל אם צפריר בבית. ההורים, רוגזים על ההטרדות, חוזרים למיטה וממשיכים לישון.

האב: „לא היינו מודאגים, כי ידענו שצפריר בחור יציב". האם: „הוא תמיד הודיע היכן הוא נמצא ומתי הוא חוזר". צפריר נהג לצאת לאוניברסיטה ברבע לשבע בבוקר ולחזור לפנות ערב. הוא לקח על עצמו 42 שעות לימודים בשבוע, וזה נחשב הרבה. ישב שעות בספרייה ועל הדשא, למד ברצינות והוציא ציונים טובים. צפריר היה מאוד מרוצה מהלימודים. הוא בחר בחוג לקולנוע „בשביל הכיף". האב: „הפחיד אותנו שהוא לא למד מקצוע, אבל לא לחצנו. לא רצינו להיכנס איתו לקונפליקט. לבחור בגילו אפשר לייעץ, אבל אי־אפשר ולא צריך לכפות עליו".

יום שישי, 2 בינואר, שבע בבוקר. שוב מטרטר הטלפון בבית משפחת קופר. על הקו סטודנט המתעניין לדעת האם צפריר חזר הביתה. ההורים מבקשים ממנו שידווח להם אם בנם בא להרצאה. בעשר מודיע הסטודנט שצפריר לא נראה באוניברסיטה. ללב ההורים התגנב החשש הראשון.

באותו זמן בערך, צפריר קופר כבר היה בירושלים, שם ניגש לתחנת מוניות בתחנה המרכזית. משחזר הנהג צדוק רקול: „בתשע בבוקר ניגש אלי בחור ושאל אותי 'אתה פנוי לנסיעה?' אמרתי 'כן' והוא אמר 'יש לי שני זרי פרחים, אחד לאמא שלי בחולון, ואחד לחברה בתל־אביב'. הוא רשם לי שתי כתובות, ושירטט על דף מפה – איך מגיעים לאמא ולחברה. שילם לי 80 שקלים, והסתלק. הייתי איתו אולי שתי דקות. הוא היה רגוע ולא חשדתי בדבר. נסעתי לחולון. האמא לא היתה בבית, אז הבאתי את שני הזרים לחברה בתל־אביב".

האם מתאים לו, לבחור רגיש כצפריר השם לב לפרטים קטנים, לנתק קשר בפרחים? האב מקס: „זו היתה התנהגות מאוד מוזרה מצידו. בדרך־כלל הוא היה חסכן". הסטודנטית מרמת־אביב היתה המומה משני זרי הנרקיסים שהגיעו אליה במשלוח מיוחד מירושלים, לאחר המיפגש המוזר ערב קודם־לכן. היא הזעיקה שלושה חברים, גם הם סטודנטים, ובשעה 11 לפני הצהריים מיהרה לבית משפחת קופר בחולון. האם חדווה: „היא הביאה את זרי הנרקיסים וביקשה שנחפש בבית האם צפריר השאיר מכתב. כשמצאתי את המכתב בחדר שלו – הבנתי שזה הסוף".

כשיו התחיל הכל להתקשר. עניין המפתח מהערב הקודם, התנהגותו של צפריר בימים האחרונים, חששות הסטודנטית וחבריו האחרים. ההורים יצאו עם הסטודנטית למשטרה לדווח על היעלמות בנם.

את מכתב הפרידה שלו פותח צפריר בפסוק מאיוב, פרק ה': „כי אדם לעמל יולד ובני רשף יגביהו עוף".

וכך כתב צפריר להוריו: „אני הולך. אין לי כוונה לחזור. אל תחפשו אותי, כי לא תמצאו. אל תחכו לי. להבין יהיה קשה מאוד. בחרתי לי בדרך ואני הולך בה. כל חיי הצבתי מטרות לעצמי. עמדתי בהן. גם זו מטרה ואני הולך אליה. אם תצטרכו אותי, תעצמו עיניים. אני נמצא בתוכם. יש לי חברים, הם יעזרו לכם. אני נמצא גם בתוכם. תוכלו לבקש מהם כל עזרה. אני בטוח שהם יעזרו".

והוא מסיים את המכתב: „יש במגירה רשימת של סרטים וספרים. תהנו מהם. תגדלו פרוות. אוהב אתכם מאוד, צפריר".

פסיכולוגים שקראו את המכתב חלוקים בדעותיהם. אחד מפרש אותו כמכתב התאבדות. שלושה סבורים כי זהו מכתב פרידה של אדם המנסה להעמיד עצמו במבחן רציני של הינתקות מביתו וממשפחתו לתקופה ארוכה, במהלכה יעבור תהליך של מטמורפוזה אישית, שבסופו הוא מתכונן לשוב. ממש כמו גיבור "פאריס טקסס" עליו דיבר גם בשיחתו האחרונה עם הסטודנטית מרמת־אביב.

מומחים חוששים שאם יעדו היה מדבר יהודה, הרי שקלסר ומברשת שיניים אינם ציוד מספיק כדי לחצות את המדבר בשלום. האם במשפט „זו לא כגירה, עריקה וכו'" יש רמז להליכה לפטרה? זמן לא רב לפני־כן צפה צפריר בסרט "חולות לוהטים" המספר על הליכה לפטרה, והביע את התרשמותו ממנו.

אומר רב־פקד ארנון נבות, ראש היחידה לאיתור נעדרים במשטרה: „באופן מופגן אין במכתב אף מלה על מוות או התאבדות. יש התחמקות אינטליגנטית מכל רמז בכיוון הזה, ולו דו־משמעי. לפי צורת כתב היד והסגנון אנחנו יכולים להסיק שהמכתב לא נכתב בשעה של ריגוש או מתח נפשי קיצוני, אלא בצורה רגועה ומחושבת. אם בוחנים את המכתב בפרספקטיבה של האישיות, כפי שלמדנו להכירה במהלך החקירה, נראה לנו שהכותב הציב לעצמו מטרה קשה במיוחד לביצוע. יכול להיות שמדובר במבחן הישרדות כלשהו כמו חציית מדבר, או אולי מעבר לזה. יתכן שהסרט 'פאריס טקסס' שימש לו כמודל התנהגות. הוא נראה לאחרונה בירושלים, אפשר שבדרכו למדבר יהודה. יש במכתב הפרידה פתח לשיבה הביתה. צפריר קופר לא סגר את כל הדלתות".

בבית מתקשים להאמין שצפריר הסתלק סתם כך. אולי משום כך הם מדברים עליו בלשון עבר. האב מקס קופר: „צעד של הינתקות לא מתאים לאופי שלו. הוא מאוד מצפוני. אם היה עדיין בחיים, היה מוצא דרך להרגיע אותנו ולהודיע שאין לו כוונה לחזור". האם חדווה: „אני לא יודעת מה לחשוב. הוא לא היה חסר ישע".

במדבר יהודה טייל צפריר עם חבר לפני כשנתיים והם כמעט הלכו לאיבוד. טיולים עם משפחתו ברחבי הארץ במסגרת "החברה להגנת הטבע" היו רק אחד משטחי ההתעניינות של בחור צמא דעת ומעמיק חקר. גם חדרו מרמז על כך. סיפרייה גדושת אנציקלופדיות ואטלס כרטא בו זכה כילד בחידון של שמואל רוזן. כשהיה צפריר בכיתה ו' היה תמיד שקוע בספריו, מסרב לוותר עליהם לטובת יציאה למשחקים עם ילדים אחרים. ההורים המודאגים לקחו אותו לייעוץ. הפסיכולוג אמר לו, „תישאר לבד, בלי חברים". צפריר השיב שאינו מוכן לוותר על הספרים. לימים הוציא במבחני הבגרות תשיעיות במתמטיקה, ביאולוגיה ורשרשקה, אבל זה לא הפריע לו בבוא הזמן לרכוש גם עשרות חברים.

בחוג לקולנוע הספיק צפריר לעשות שני סרטי חובבים של שלוש דקות: הסרטון הראשון סיפר על ילדה החוזרת מבית־ספר. צפריר צילם את אחותו דפנה. הרעיון לסרטון השני נלקח מתוך סרט של ברגמן ועסק בשחקן שהשטן בא לקחת ממנו את נשמתו.

קירות חדרו מלאים צילומי סצנות מסרטים

(המשך בעמוד 32)

ההורים חדווה ומקס קופר בחדרו של צפריר: „היה בחור יציב"

קווים אדומים קווים מקבילים

מאת יעל פז־מלמד צילומים: שמואל רחמני

אייל כפכפי, חברת משק נווה־איתן, מארחת בביתה ביוזמת "סופשבוע" את דניאלה וויס, מזכירת גוש־אמונים, כְּדי להווכח איך נראית מקרוב "ההתיישבות הכושלת", כלשון הגוש. בעימות בין שתי הנשים, השפה העברית היא המכנה המשותף היחיד. כל היתר הוא נסיון כושל לחבר שני כוכבי לכת בשלט־רחוק.

בשתים־עשרה בצהרים יקדה השמש בעמק בית־שאן כאילו היה זה אמצע הקיץ. „מקום קשה", תגיד אחר־כך אייל כפכפי, 45, חברת קיבוץ מעוז־חיים. ב"שיכון החדש" יש כבר חברים שהדליקו מזגנים. עוד מעט יגיע הקיץ, ומסביב הכל יהיה צחיח, ואחר־הצהריים תנשוב מכיוון ירדן הסמוכה רוח מזרחית חמה שלא תתן מנוח לרגע. לא פלא שאייל, גרושה, אם לבת בצבא, אומרת: „אני צריכה להישאר במקום הזה כי מעטים רוצים לבוא לכאן", רק לפני כמה שנים היתה גאוותנו על האנשים היושבים במקום הזה. הם עדיין שם, מעבדים את האדמה הקשה, קמים בחמש בבוקר לעבוד ב"פולירית", המפעל המשגשג שהקימו. רק שהיום קוראים להם פרזיטים, אוכלי לחם־חסד.

דניאלה וייס, מזכירת גוש־אמונים, חברת הגרעין הראשון שהתיישב בקדומים, הגיעה למעוז־חיים לפי הזמנתנו. גוש־אמונים, שהיא מנגנת בו כינור ראשון, יצא בשצף־קצף כנגד התנועה הקיבוצית – „ההתישבות הכושלת" – כהגדרתם. אשה נאה, בת־גילה של אייל, אם לארבע בנות, לבושה בהידור, עוטה תכשיטים, נשואה לאיש־עסקים מצליח ששב ביום בו נפגשנו משהות של חודש בחו"ל וזכה למחווה יוצאת־דופן. אשתו קיבלה את פניו בנמל־התעופה („אצלי ענייני ציבור באים תמיד לפני העניינים פרטיים. הפעם החלטתי לפנק אותו").

בית מספר 21 ב"שיכון החדש" במעוז־חיים. מטבחון, סלון לא

(המשך בעמודים הבאים)

אייל כפכפי (מימין) ודניאלת ויס בנווה־איתן: מעטים רוצים להתנחל פה.

אייל כפכפי:

אנחנו מיגזר יצרני במשק, ואתם לא. נגמרו הזמנים, כמו בימי חומה ומגדל, שהעיקר היה להיאחז באדמה בכל מחיר, לא משנה איך.

ירושלים זו הדרגה התחתונה, קבר יוסף עומד מעליה, ואחר כך יבוא הבאבא־סאלי.

כולנו מרומים. בין שהמרמים הם סוחרי קרקעות שאתם קשורים אתם, אי־אפשר להאשים את המרומים ולהצדיק את המרמים.

הרצל לא הציע לבנות את בית המקדש ולשחוט כל מיני עולות ולארוג בגדי כוהנים.

(המשך מהעמוד הקודם)

גדול, מרוהט בפשטות, שני חדרים קטנים, והאחר עמוס ספרים מקיר לקיר. רק לפני חצי שנה החלו החברים שזכו לכך לנדוד מהדירות הקטנות והישנות אל הבתים החדשים. המעבר מלינה משותפת בבתי־ילדים ללינה בבית־ההורים, חייב מציאת פתרונות. גם משפחות עם חמישה ילדים נדרשות להסתדר עם שלושה חדרים לא־גדולים. ככה זה אצל פרוזיטים. את הבתים החדשים, המבהיקים בלובנם, מקיפות גינות מקסימות. את הגינות מקיף שרה ענק שבתוך חודשיים ייהפך למדבר. דניאלה מגיעה באיחור של חצי שעה, מתקשה למצוא את הבית. חברי הקיבוץ מתגייסים לעזרתה, ותוך רקות הכל מסתדר.

בינתיים, בדירה הקרירה, מתלבטת אייל, מורה להיסטוריה בתיכון־האזורי, בשאלת האירוח. אינה רגילה לארח בביתה אנשים שומרי־כשרות. מחליטים לשים פירות ושוקולד. קפה אפשר למזוג בכוסות מזכוכית, וגם זה מסתדר. תחילת המפגש מפוייסת, מאוד נינוחה. „אני רואה שלשתינו יש אובססיה לנקיון", אומרת דניאלה. „אין פה מי שילכלך. הבת שלי עוד יותר מקפידה ממני על הנקיון", משיבה אייל. „גם אצלי הבנות מאוד שומרות. הן צועקות עלי שאני עושה בלגן", כך דניאלה. שיחת־החולין כוללת גם סיפור של דניאלה על חברים קרובים שלה ושל בעלה בנורווגיה, גויים כמובן, וכן כמה מלים על קיבוצניק אחר ששתיהן מכירות. (אייל: "לטעמי הוא שמאלני מריי").

אחרי־כן מדברים קצת על הווילה גדולת־המימדים של דניאלה בקדומים. דניאלה אומרת שהעיתונות משביעה אותה מרורים בעניין הווילה שלה. אייל אומרת: „את רואה, אני בכלל לא ידעתי שיש לך וילה". ועוד היא אומרת: „כדאי שתזכרי שגם מעניינים עקרוניים אפשר לשבוע מרורים. אתם השבעתם אותנו מרורים".

אין קו ישר בין שתי הנקודות

ככל שחולף הזמן והשיחה בין השתיים מחדדת את הניגוד הגמור בין עולמה של אייל לזה של דניאלה, חודרת להכרה ההבנה שאין שום קו היכול לחבר בין שתי הנקודות. ולמרות הכל לא היתה שנאה במפגש הזה, לא היו צעקות. היתה הקשבה מלאה האחת לדברי־רעותה. ורק מי שישב בצד והקשיב, ידע שבמקום הזה – שיש מי שמכנה אותו ארץ ישראל ויש מי הקורא לו מדינת ישראל – חייבים לבחור מחנה. אין שביל־ביניים. וברגע שנוטים אוהל כמותה אחר, יוצאים אוטומטית מתחום המחנה האחר.

אייל: „הניגוד ביני ובין רבים מחברי גוש־אמונים, איננו רק בשאלה איפה מתיישבים. באופן כללי גוש־אמונים איננו עומד עם התנועה הקיבוצית על קו אחד, בראש־וראשונה משום שאנחנו מיגזר יצרני במשק, ואתם לא. ומזה ניגזרים הרבה דברים. היום השאלה היא לא האם מקימים שני ישובים בשנה, או עשרה. השאלה היא האם הישובים הללו יכולים לשאת את עצמם מבחינה כלכלית. נגמרו הזמנים – כמו שהיה למשל בתקופת חומה ומגדל – שהעיקר היה להיאחז באדמה בכל מחיר, לא משנה איך. העניין הזה עומד היום, לדעתי, בבסיס הקונפליקט שלנו עם גוש־אמונים, שבשבילם חשוב רק דבר אחד: להוכיח שהם הקימו עוד ועוד ישובים".

„לפני השיחה בינינו ישבתי וקראתי את 'נקודה', הבטאון של גוש־אמונים. הנקודה שהפתיעה אותי ביותר היתה שלא פורשים שם שום נתונים. לא מציינים כמה מן המתיישבים היום ביהודה ושומרון הם אנשי גוש־אמונים, אילו ישובים מאכלסים בעיקר את אנשי הגוש, כמה בכלל מתיישבים היום ביו"ש. וקראתי ב'נקודה' שזה לא במקרה. זה מגמתי. בכוונה לא עושים מיפקד. לי, כחברת תנועה שהכל בה מדוד ושקול, זה דבר שלא מתקבל על הדעת. ואצלכם, בכוונה תחילה מערפלים את כל הנתונים. מה התרומה הכלכלית שלכם למדינה?"

דניאלה: „כל עניין ההתיישבות, לפי דעתי, הוא עדיין בשלב של אביב. שלב של יציאה, של פריחה, אבל מאוד צעיר. מה שקורה היום ביהודה ושומרון זה רק ההתחלה. לכן, לבוא היום ולהגיד: 'גמרנו את משימת ההתיישבות בא"י, עכשיו צריך להיות עם הפנים לייצור', זו טעות חמורה".

אייל: „מהתחלה זה היה עם הפנים לייצור".

דניאלה: „מה שחשוב זה ההיאחזות בקרקע, והפרישה של ישובים יהודיים. האחיזה בקרקע היא הדבר החשוב מכל".

אייל: „למה את קוראת אחיזה בקרקע?"

דניאלה: „מניעת אחיזתם של גויים בארץ ישראל".

אייל: „ומבחינה חיובית?"

דניאלה: „שיהודים יגורו בארץ ישראל".

אייל: „הדגש הוא על 'גרים'?"

דניאלה: „החשוב מכל זה שיהודים יגורו בכל ארץ ישראל. הנושא התעסוקתי בא אחר־כך, באופן טבעי. החשיבות היא בעצם המציאות".

אייל: „כלומר, האחריות על ענייני הכלכלה היא של הממשלה, והפרישה והאחיזה זה עניין של היחידים?"

דניאלה: „הרצון של יהודי להיות בכל אתר ואתר בא"י הוא רצון שאפשר להסתמך עליו. הנה, כאשר הוקמה העיר והורית עמנואל, פתאום נעשה מובן לכל אחד שבראש־חודש הולכים לקבר יוסף".

אייל: „וזה דבר שמניע אותך ליותר דביקות בארץ ישראל?"

דניאלה: „זה שאותה אשה, עם חמישה ושישה ילדים קטנים, באה להתפלל בקבר־יוסף, זו המשיכה של הפרטים אל כל אתר ואתר".

אייל: „וההנחה שלך היא שזה משותף לכל היהודים?"

דניאלה: „זה בא בדרגות שונות. אני נמשכתי פעם יותר אל ירושלים, ותמיד חלמתי שאגור שם".

אייל: „מאז התקדמת. היום החלום שלך כבר אחר".

דניאלה: „זו בדיוק הנקודה. התקדמתי. זה כבר לא רק ירושלים".

לא ביקשו מתנה מאף אחד

אייל: „ומה עם נתיבות הבאבא־סאלי? גם זה הרי יבוא. ירושלים זו הדרגה התחתונה, קבר־יוסף עומד מעליה, ואחרי־כן יבוא הבאבא־סאלי. אבל נחזור לרגע לעניין הקודם. מה עם הפרנסה? ממה יחיו כל אלה שהתקדמו כמוך ועכשיו הם רוצים ליישב את יהודה־ושומרון?"

דניאלה: „אני חושבת שהתפקיד של הרשויות, ובראש־וראשונה של הממשלה, זה ליצור מקורות תעסוקה תעשייתיים. תראי, הדברים כבר קורים מאליהם. הנה, כשאנחנו באנו לקדומים, היינו 80 משפחות, ולא היו לנו כל אמצעי־תעסוקה. באנו להיאחז, אחרת יקח את זה הגוי חס־וחלילה. פרנסה כבר מוצאים איכשהו".

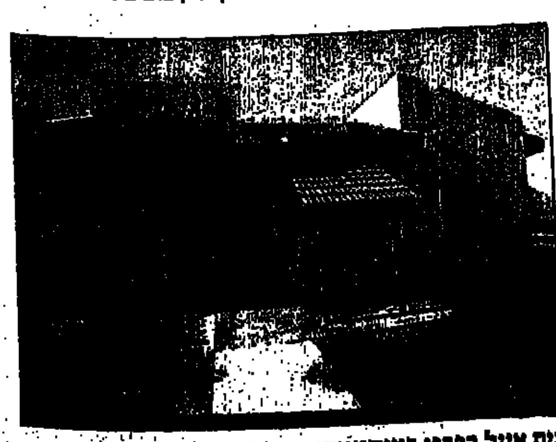
אייל: „כלומר, הדגש אצלך הוא על פרנסה. על הכנסה. לא על עבודה?"

דניאלה: „מה שחשוב הוא שאנחנו נמצאים בא"י, ושא"י היא של היהודים ולא של הגויים. כל הנושא היצרני צריך להיות פונקציה של תכנון של הרשויות".

אייל: „כמה שאני מנסה, אני לא מצליחה להבין מה היתה הסיבה לצאת בחריפות כזו כנגד התק"ם, לכנות אותה תנועה כושלת. אפילו שזו תנועה שחושבת שלא צריך ליישב את יהודה ושומרון, שהגישה שלה היא לא שהעיקר זה לתפוש קרקע, הרי זו בכל־זאת תנועה מיישבת שגם מקימה ישובים חדשים. אפילו שהיא עושה את זה במקומות שלך נראים פחות חשובים, כמו הנגב והגליל. וגם הישובים הקיימים של התק"ם הרי הם פרושים בכל רחבי הארץ, ורבים מהם נמצאים על הגבול – אם זה בצפון ואם זה בדרום, וכל זה איננו מובטח לנצח. יש מעט מאוד אנשים שהיו רוצים לבוא הנה, לבית־שאן. אין הרבה סיבות לגור פה, חוץ מן העובדה שאלה שחיים פה חושבים שזה חשוב – אפילו הכרחי – לקיום מדינת ישראל. ולמרות הכל, מתקיפים כל הזמן ומשמיצים כל הזמן".

„מה בסך־הכל ביקשה התק"מ? פרישת חובות על פני מספר שנים. לא ביקשו אגורה אחת מן הממשלה. זה נכון שהתק"מ הסתבכה, רימו אותה. כולנו מרומים. בין שהמרמים הם סוחרי קרקעות שאתם קשורים אתם, קבלנים שהבטיחו דירות, לקחו כסף מאנשים ולא נתנו דבר. אבל הרי אי־אפשר להאשים את המרומים, ולהצדיק את המרמים".

„לא ביקשנו מתנה מאף אחד. אנחנו נחזיר כל אגורה. אצלנו עדיין פועלים עקרונות העזרה ההדדית והערבות ההדדית. החזקים יעזרו לחלשים. חלק מן הכסף שהתק"ם לוותה נלקח כדי להקים ישובים חדשים, לתמוך בישובים צעירים. איך זה יתכן שנהפכנו למדינה שבה ישיבות וקיבוצים זה אותו דבר בסדר העדיפויות הלאומי? ויתרה מזאת: הרי הישיבות לא מבקשות פרישת חובות. הן מבקשות כסף שלא על־מנת להחזירו. הקיבוצים פשוט נעשו השעיר לעזאזל לכל ההתקפות וההשמצות. דווקא הקיבוצים".

בית אייל כפכפי בנווה־איתן: הקיבוץ שעיר לעזאזל.

„קח למשל את מעודחיים: אחרי הרבה שנים של עבודה קשה הצליחו לבנות את השיכון החדש הזה. זה כבר שיא הפאר שלנו. בדירות הקטנות הללו גרות משפחות עם ארבעה וחמישה ילדים. בגלל שבנו את הדירות הללו, לא בנו חדר־אוכל. חדר־האוכל שלנו היום, זה משהו נורא. הכל ישן ורקוב, וכמה שלא תנקה, לא עוזר. הכל שחור. למרות שחשבו לבנות חדר־אוכל – לא בונים, כי אין כסף. ולמרות שיש למעוז חובות, ולמרות שקיצצו מכל, קיצצו בתקציב של חברים, ואנשים פה חיים בצניעות שכבר לא קיימת היום – יש לנו עדיין תגבות. אבל מעוז נחשבת לקיבוץ רק יותר מאחרים, אז הוטל עליה לשלם 300 אלף דולר למגבית התנועתית. ואחרי כל זה באים וקוראים לנו פרוזיטים. אין לאיש מושג כמה קשה אנשים עובדים פה. אתה גם עובד קשה, גם מתנסים, ואחרי זה עוד חוטף מכות על גבי מכות. שונאים אותך. מכנים אותך 'פרוזיט'. זה קשה, אבל התרגלנו. תמיד התנועה הקיבוצית אשמה, תמיד היא לא בסדר. אם היו הרבה אנשים בארץ שחיים כמו שחיים בקיבוצים – כל המדינה היתה נראית אחרת. ולמרות שאתה כל הזמן נותן, ולא מקבל, תהומות השינאה הם עמוקות. איך אפשר להסביר שגם גוש־אמונים מצטרף לשנאה הזו?"

דניאלה: „אצלנו כל משפחה היא יחידה יצרנית בפני עצמה".

אייל: „אצלך 'יצרני' זה כל מי שמתפרנס. האם הוא כזה גם אם הוא סוכר קרקעות, גם אם הוא מרוויח את כספו מהימורים בבורסה?"

דניאלה: „אם זה כל־כך נורא לשחק בבורסה, למה אתם עשיתם את זה?"

אייל: „לצערי הרב, אז לא היתה ברירה אם רצית איכשהו לשמור על ערך הכסף שלך לזמן קצר".

דניאלה: „כל אדם שמתפרנס בכבוד הוא יצרני. היום חשוב לפתח תעשייה ברמה גבוהה – היי־טק. זה מה שעושים היום ביהודה ושומרון, מפתחים איזורי תעשייה עם טכנולוגיה גבוהה".

אייל: „את יכולה לתת קצת מספרים? איזה אחוז מכלל הייצור התעשייתי בארץ שייך לגוש אמונים? איזה אחוז בחקלאות? בייצוא החקלאי והתעשייתי?"

דניאלה: „אני באמת לא יודעת. המגמה שלנו היא לתרום לפיתוח התעשייה. יש היום אלפי אנשים שבאים כל יום ממרכז הארץ לעבוד במפעלים אצלנו".

מה זה נקרא השקעה קטנה?

אייל: „בכל זאת תני לנו קצת מספרים. אני התרשמתי לגמרי אחרת. שהתנועה היא הפוכה".

דניאלה: „אני לא יכולה לתת מספרים. אני יכולה למנות לך שמות של מפעלים".

אייל: „אתם באים בטענות שהממשלה עוזרת לקיבוצים. את יכולה לומר כמה כסף השקיעה הממשלה בישובים ביהודה ושומרון?"

דניאלה: „אני לא יודעת מספרים, אבל מרבית ההשקעה הלכה לפיתוח תשתיות. זו לא היתה עזרה לפרט הבודד שבא להתיישב".

אייל: „אני לא מקבלת את ההבחנה הזו. אבל נניח לזה רגע. את רוצה לומר שמשרד השיכון לא עזר לפרטים ברכישת דירות ביהודה ושומרון?"

דניאלה: „נתנו הקלות כמו שנותנים באזורי פיתוח. אנחנו הרי כל הזמן קולטים אנשים חדשים".

אייל: „הייתי רוצה שנחזור רגע לעניין הנתונים. אתן לך דוגמה: בשנה האחרונה גדל הייצוא התעשייתי של התק"ם ב־20 אחוזים, כאשר כלל הייצוא במדינה גדל רק בשמונה אחוזים. מדוע שאשה כמוך, המייצגת את גוש־אמונים, לא תוכל לתת לי במקביל נתונים על הנעשה בגוש?"

דניאלה: „ההישגים שלנו נמדדים על־פי המטרה שהצבנו לפנינו: פרישה ביש"ע, והבאת כמה שיותר יהודים לשם. כיום הגענו ל־130 ישובים, בהם חיים 70 אלף יהודים. אלה המספרים שמעניינים אותנו. בקשר לתרומה הכלכלית: בעלי, למשל, הוא יצואן. הוא תורם לכלכלת המדינה, גם אם הוא לא עובד במקום. כך גם חבר שלנו שעובד במכון וייצמן, ועוד רבים אחרים".

אייל: „את לא מתייחסת לתרומה של גוש־אמונים כקולקטיב, אלא לתרומה של כל פרט ופרט".

דניאלה: „נכון. אין לי שום מגמה ליצור נתון קולקטיבי".

אייל: „אז למה את יוצרת נתון קולקטיבי של התק"ם כתנועה כושלת?"

דניאלה: „ישובי גוש־אמונים הוכיחו עצמם כבעלי יכולת לתרום למדינה בהשקעה קטנה יחסית ובהצלחה רבה. לכן, ראוי להשקיע בהם".

אייל: „מה זה נקרא השקעה קטנה?"

דניאלה: „הקמת ישוב חדש עולה שני מיליון שקל. ישוב חדש, פירושו תפישת קרקעות בסדרי גודל של אלפי דונמים, ומניעת השתלטותם של הערבים על הקרקעות הללו, המוגדרות כאדמות מדינה. בהשקעה של שני מיליון שקל, דואגים לאחיזה באלפי דונמים. זה החישוב".

פרנסה היא מושג גלותי

אייל: „הייתי רוצה לעבור לניגודי ההשקפות המהותיים בינינו, מעבר לויכוח בין התק"ם לגוש־אמונים. דבר אחד שמאוד מטריד אותי זה היחס של גוש־אמונים לעניין המחתרת. הנה בעתון 'נקודה' ישנו עימות בינך לבין הרב פורמן, שבו את מצטטת מדברי הרב קוק, והציטוט הזה מטריד אותי, השערות סמרו לי כשקראתי אותו: '... לפעמים, כשיש צורך בהעברה על דברי תורה, ואין בעולם מי שיכול להראות את הדרך – בא העניין על־ידי התפרצות... ועל־ידי סתימת אור־הנבואה, נעשה תיקון זה ע"י פרצה שמדאבת את הלב מצד חיצוניותה ומשמחת אותו מצד פנימיותה'. כלומר: מצד החוק, שהוא דבר חיצוני – יש דאבון. אבל מצד הפנימיות – זה משמח. וכל זה נאמר בקשר לרוצחים ולפושעים, לפחות לפי השקפתי".

„וכאן יש דוגמה למה שקרה לנו בציונות מאז הופעת גוש־אמונים. הציונות, בעיקרו של דבר, היתה תנועה של יהודים חילוניים. הרצל לא הציע לבנות את בית המקדש ולשחוט כל מיני עולות ולארוג בגדי כוהנים. הוא הציע לבנות את המקדש במקום אחר, כדי שיהיה ברור שיהודים לא באים ארצה כדי להרוס את מסגד עומר, שאנחנו מפוייסים עם אומות העולם, שאין לנו כל יומרות להיות עם סגולה לגויים ולכפות עליהם את כל המצוות שלנו. כל הרעיונות הללו רחוקים מהכיוון המיסטי של גוש־אמונים".

„והציונות גם דיברה על עבודה. לא על תעסוקה, ולא על פרנסה. פרנסה זה מושג גלותי, מושג זר לציונות החדשה. וכמובן, עניין המחתרת: ב'נקודה' מתבטא יהודה עציון, מעצורי המחתרת, ואומר שהגיע הזמן שאנחנו נגאל סוף־סוף את הר־הבית. המשמעות: נהרוס את מסגד עומר. מה שעשו לנו בליל־הבדולח. לא יתכן שמדינת ישראל תעשה דברים כאלה ותשאר בחיים. החזון שלכם זה לחקים כאן מדינת הלכה. בשבילי אין הבדל בין התנועות החומייניסטיות לבין אלה שרוצים להקים כאן מדינת הלכה. ולא יעזור לנו כמה אדמות שנתפוש. ברגע שאנחנו שולטים על 800 אלף ערבים ביו"ש – אנחנו משמיטים את הבסיס של הציונות שקובע שכל אזרח במדינה הוא שווה זכויות. זה מהות הקונפליקט בינינו: אתם רוצים מדינת הלכה – ואני רוצה מדינה דמוקרטית".

דניאלה: „לעניין המחתרת: חשוב להבהיר שעניין המחתרת לא היה חלק מהחשיבה המגמתית של גוש־אמונים. זו היתה פעילות של חבר'ה מתוכנו".

אייל: „אבל חבר'ה מרכזיים".

דניאלה: „מכאן את רומזת שהייתי אמורה לדעת?"

אייל: „את לא ידעת?"

דניאלה: „לא ידעתי".

אייל: „כי רבים בגוש־אמונים ידעו".

דניאלה: „לא רבים. הנקודה החשובה בעניין המחתרת זו הנקודה שציטטת קודם – עניין ההתפרצות. זה לא הכיוון. זאת התפרצות. לא כיוון פעולה שאנחנו שמחים על היווצרותו. אבל מכיוון שהדבר כבר קרה, ולהערכת מומחי־בטחון היתה לו השפעה חיובית על ענייני הבטחון, היתה לגוש־אמונים דילמה: האם לגנות את התופעה, לברך עליה, או לשתוק. החלטנו לא לגנות ולא לשבח".

אייל: „את ברכת. אמרת שזה משמח אותך מצד הפנימיות".

דניאלה: „הקו של גוש־אמונים היה לראות בזה התפרצות לשעתה, לא לשבח ולא לגנות".

אייל: „האם נכון הפירוש שלי, שמהותית – ההתפרצות הזאת היא רצויה בעיניכם?"

דניאלה: „התפרצות זה עניין לשעתה".

אייל: „ומה בעניין הר הבית? האם יש רצון לתפוש גם אותו?"

(המשך בעמוד 32)

בית דניאלה וייס בקדומים: כל משפחה יחידה יצרנית.

דניאלה וייס:

באנו להיאחז, אחרת יקח את זה הגוי חס־וחלילה. פרנסה כבר מוצאים איכשהו.

אם זה כל־כך נורא לשחק בבורסה, למה עשיתם את זה?

המחתרת לא היתה חלק מהחשיבה המגמתית של גוש־אמונים. זו היתה פעילות של חבר'ה מתוכנו.

אני מאמינה בחזון הנביאים. יקרו דברים שיביאו להריסת המסגד ולהקמת בית־המקדש.

פה מדובר בדברים שהם בסדר גודל של מהפכה עולמית.

חליפות לחץ

ד"ר פליכס זנדמן, „כל החיים זה לחץ", מהנדס גאון, איש־עסקים ממולח, 25 שנה של אימפריית אלקטרוניקה בינלאומית מצליחה, מארה"ב עד חולון ודימונה. פליט שואה שניצל בתוך בור קטן ואפל ביער פולני. סיפור אנה פרנק הוא בית הבראה לעומת שלו.

מאת עמוס לבב צילומים: שמואל רחמני

ז ה לא סיפור על ניצול שואה שבנה אימפריה מדעית וכלכלית, וגם לא סיפור על סתם ציוני גדול. אפילו לא סיפור אהבה, וגם לא תשדיר־שרות ליזמות שיכולה גם להצליח בארץ. זהו צירוף נדיר של כל אלה ביחד.

ד"ר פליכס זנדמן, מהנדס גאון ואיש־עסקים ממולח, הקים בארה"ב את חברת "וישי" ב־1962, בהשקעה של 4,000 דולר. שבע שנים אחר־כך ייסד את "וישי ישראל", עם 20 פועלות שעבדו בחדר לא־גדול ברחוב המסגר בתל־אביב. היום עובדים בשני מפעליו בארץ, בחולון ובדימונה, 500 איש. חברת "וישי" לא הפסידה מעולם כסף. גם לא "וישי ישראל". מעולם לא היתה בה שביתה. גם לא ב"וישי ישראל".

היום מגלגלת "וישי" 200 מיליון דולר בשנה. לא מכבר היא מוקמה בין 101 החברות המובילות בארה"ב, אחרי שרכשה את חברת "דייל", הגדולה ממנה פי שלושה. מוצריה המתוחכמים נמצאים בכל מטוס־קרב בעולם המערבי, במטוסי־נוסעים, במכוניות, כלי־שייט, רכבות ואופנועים.

וישי היא עיירה קטנה בפולין, שם נולדה סבתו של ד"ר זנדמן, והודות לה הצילה גויה פולניה את חייו. על מפעליו בארה"ב מתנוסס דגל ישראל, לצידו של הדגל האמריקני. הוא נשוי לרותה, ישראלית גזעית מחדרה, ובא לארץ שש פעמים בשנה. ד"ר זנדמן חי ונושם אלקטרוניקה, ומתגורר במטוסים, בנסיעות בין מפעליו הרבים באמריקה, במכסיקו, בצרפת, באנגליה, ביפאן, בקנדה ובגרמניה המערבית.

רותה נוסעת עימו לכל מקום. היא לא משה ממנו והוא לא מש ממנה. ידיהם שלובות תמיד, והם נראים כמו זוג גימנזיסטים מאוהבים.

פליכס זנדמן לא גדל בוישי אלא בעיר פולנית אחרת, גרודנא, בתוך קהילה גדולה שמנתה לפני המלחמה 70 אלף יהודים, עם גימנסיה עברית של רשת "תרבות", ישיבות, וסמינר למורים. כשאומרים לו שהוא מדבר עברית רהוטה ללא מבטא, כמו "צבר", הוא צוחק ומתריס: „אתם מדברים את העברית שלי". רק 70 יהודים שרדו מהקהילה המפוארת. הנאצים הרגו את השאר. פליכס זנדמן, אז נער בן 15, היה בין הניצולים.

שלוש פעמים ברח הנער פליכס מהגרמנים; פעם אחת ממחנה ריכוז, פעמיים מהגיטו. פעם אחת ברח לבית משפחתו שנמצא מחוץ לגיטו. זו היתה משפחה עתירת־ממון, שאחד מבניה היה מאומץ. כשבאו הגרמנים בנה הנער הזה קיר כפול במרתף, שמאחוריו הוחבאו כל אוצרות המשפחה. כשהסתתר פליכס בביתו, גילו זאת השכנים הפולנים. הם נעלו את כל המתחם מבחוץ, והזעיקו את הגרמנים. פליכס נמלט למרתף, וניסה להתחבא מאחורי הקיר הכפול. לתדהמתו גילה פירצה בקיר החיצון, ונוכח לדעת כי לא נשאר זכר מאוצרות המשפחה. הנער שבנה את הקיר הקדים אותו. פליכס נמלט מבעד לפירצה שהשאיר הגנב, וחזר אל הגיטו.

בפעם השלישית שם פעמיו אל היערות. גם שם היה למשפחה וילה. גויה פולניה, אם לחמישה, היתה סוכנת הבית יחד עם בעלה. פליכס ביקש ממנה ללון בבית, רק לילה אחד, בטרם ימשיך במנוסתו.

והיא אמרה: „סבתך עזרה לי פעמים כה רבות בעבר, עכשיו אעזור לך". הם חפרו בור מתחת למיטה הזוגית בחדר השינה, מטר וחצי אורכו, מטר וחצי רוחבו ומטר עומקו, ופליכס הזדחל פנימה. הוא לא תיאר לעצמו כי בצינוק הקר והחשוך הזה יכלה שנה וחצי בלי לראות את אור השמש.

אחרי כמה ימים הגיעה לבית קבוצת ניצולים נוספת מגרודנא: דודו, זוג נשוי ובחורה יחידה. הרחיבו מעט את הבור, וכולם נדחסו פנימה. „שכבנו ארבעה זה בצד זה, והחמישי ישב על הרגליים שלנו", מספר פליכס בשקט, „מדי פעם הסתובבנו, החלפנו מקומות". את צרכיהם עשו בתוך הבור, בדלי. בלילה היתה הגויה מביאה מזון ומרוקנת את דלי השופכין. הוא אומר שבהשוואה אליהם, חיה אנה פרנק במחבוא שלה כתנאים של בית־הבראה.

פליכס: „החלטנו מיד בהתחלה כי נשמור על צלם אנוש בסיטואציה הזאת. סיכמנו שלא יהיה סקס, גם לא בין בני הזוג הנשוי. כלל זה נשמר בקפדנות". וכך התכווצו החמישה שם בחושך, וניסו לשמור על שפיות דעתם בשיפור ההשכלה. המבוגרים נרתמו להוראה. הדוד לימד את פליכס מתימטיקה ודרשקה, האחרים לימדו אותו הסטוריה ותנ"ך. הכל התנהל בלחש ובאפלה, כי שניים מילדיה של הפולניה לא ידעו על נוכחותם, והיה חשש שיפטפטו.

למזלם, איש לא לקה במחלה קשה. פעם סבל הדוד מזיהום רציני בשן. הגויה הביאה מאי־שם מכשיר מסוקפק, פליכס שבר את השן של הדוד, והוציא את המוגלה. גם עיתונים הביאה להם הגויה, כדי שידעו מה קורה בחוץ. מאחר שלא ידעה לקרוא, וכדי לא

(המשך בעמוד 17)

„הישראלים בטלנים? מה פתאום? אתם הישראלים רואים שחורות. לאשתי הישראלית אני אומר: אתם חיים בתוך חורשה, ורואים רק עצים מסביב. לי יש הפריווילגיה לראות את כל החורשה, והיא יפהפיה".

ד"ר פליכס זנדמן (מימין) עם מכשיר ה"טרנזיסטרס", עם רותה אשתו הישראלית (משמאל למעלה) ובמפעלו בחולון: „אני מדבר כמו צבר? אתם מדברים את העברית שלי שלמדתי בפולין".

חליפת לחץ

(המשך מעמוד 15)

לפני חשה, היו אלה עיתונים ישנים, שבהם עטפה תלמידי האוכל.

אחרי 18 חודשים בבור הגיעו הרוסים. אלא שהם [illegible] לגרודנא, והגרמנים שנמלטו מהעיר ליערות [illegible] את המטה שלהם, כן, בחווילה של משפחת [illegible] הם גירשו את הגויה ובני ביתה מהבית, [illegible] שם בנחות. מעל לבור ישנו מעתה חיילים [illegible] שבוע התכרבלו החמישה בבור שלהם ופחדו [illegible] כמובן שלא בא אל פיהם. אחרי שבעה ימים [illegible] החמישה את אחד החיילים הגרמנים מתלונן [illegible] כחדר. הם החליטו להסתלק מהבור. בלילה, [illegible] גרמנים ישנים במיטה מעליהם, יצאו החמישה. [illegible] מטר עצר אותם משמר גרמני. החיילים [illegible] מופתעים. „הסברנו להם שאנחנו פולנים [illegible] קומוניסטים, הנמלטים מהרוסים", נזכר פליכס [illegible] „הגרמנים האמינו לנו, ורק התפלאו מדוע [illegible] חיוורים כמו רוחות רפאים. הם אפילו ציידו [illegible] במזון. כך ברחנו לשדות. אחרי עשרה ימים [illegible] הרוסים גם אלינו. לא האמנתי שאני שוב [illegible]"

פליכס ודודו עברו ללודז'. הנער ניגש לבחינות הבגרות ועבר אותן בלי שום בעיות. פליכס רצה לעלות לארץ, לקיבוץ. הדוד אמר לו שהוא מוכשר מאד וצריך ללמוד. „קודם תהיה [illegible] ואז תעשה מה שאתה רוצה", אמר לו. הם נסעו [illegible] פליכס החל ללמוד הנדסה, בלי לדעת מלה [illegible] ובתוך שלוש שנים קיבל תואר שני בהנדסה [illegible] ממשלת צרפת תקירה את כשרונו, והעניקה לו מלגה עבור לימודי הדוקטוראט שלו בזרשקה, באוניברסיטת סורבון.

כאן, במחקר לשם קבלת תואר דוקטור, חל [illegible] בחייו של הפליט היהודי הצעיר. הוא גילה את [illegible] סטרס" – שיטה אופטית חדשה למדידת לחצים [illegible] עד אז ניתן היה לבדוק אם מתכת [illegible] כתוצאה מלחץ נמשך רק באמצעות [illegible] שהוצמדו למתכת במקומות שונים. אך כיצד [illegible] את נקודות התורפה הללו על גוף של מטוס [illegible] למשל? אתה עוטף מתכת לחוצה בחומר פלסטי [illegible] ומשקיף עליה דרך המכשיר שפיתח ד"ר זנדמן. [illegible] שהיא "נצבעת" בשלל צבעים מרהיבים, אתה [illegible] – שם נקודות התורפה, שחיוני להצמיד להן את [illegible]

ד"ר זנדמן חושב שרק יד־המקרה הביאה אותו [illegible] בלחץ, ואין לכך כל קשר לבור בחווילה שביער [illegible] „כל החיים זה לחץ", הוא אומר בשקט, [illegible] היא איך אתה מתמודד עימו".

ב־1956 איתרה אותו משלחת אמריקנית של [illegible] מרעיים. ד"ר זנדמן עבד במפעל [illegible] גדול, „סנקמא". האמריקנים הזמינו אותו

לארה"ב, להיות יועץ. אבל מהר מאוד הוא נלכד בקסם האמריקני. בהמצאה שלו נעזרו בתחזוקת כל המטוסים בקליפורניה. הודות לה זכה בעיטורי כבוד מממשלות צרפת וארה"ב. ב־1962 הקים את "וישי", מפעל עתיר־ידע. ולכל מי ששואל, ומי לא שואל לפשרו של השם המוזר, מספר ד"ר זנדמן את סיפור הצלתו, בזכות סבתו שנולדה בוישי, עיירה קטנה בפולין. הסבתא שעזרה פעם לגויה הפולניה שלא רצתה להיות כפויית־טובה.

השלב הבא במפעלו הפרטי היה המצאת חיישן משוכלל יותר, ביחד עם הקולגה שלו, ג'ים סטאר. החיישנים הקיימים היו רגישים לחום, והחיישן החדש של "וישי" היה פחות רגיש. עתה, עם הפטנט־האב ("פוטו סטרס") ועם פטנט־האם החדש ("סנסור"), ניתן היה לגשת להולדת ה"ילדים". לא חלף זמן רב ו"וישי" יצאה לשוק עם משפחת רכיבים אלקטרוניים שאינם רגישים להבדלי טמפרטורות. „וזה מה ששם אותנו על המפה", אומר ד"ר זנדמן. „נגדים מטבעם רגישים מאוד לשינויי טמפרטורה, ולכן מוטב שהנגד לא יהיה רגיש כלל. הגווט האוטומטי במטוס, למשל, מבוסס על אלקטרוניקה. חשוב שהנגדים לא יושפעו מהבדלי הטמפרטורות כאשר המטוס טס מאלסקה לאריזונה".

ובשביל יציבות משלמים. אם נגד פשוט במכשיר טלוויזיה עשוי לעלות סנט אחד, הנגד הבלתי־רגיש של "וישי" עולה בין שניים לחמישה דולר, כלומר עד פי 500. הנגדים הללו פותחו ב־1964. היום מוכרת "וישי" את נגדיה ב־170 מיליון דולר בשנה, ואת כל השאר ב־30 מיליון. „הילדים כבר יותר גדולים מהאבא והאמא", צוחק ד"ר זנדמן, „אך האין זה תמיד כך?"

אחרי מלחמת ששת הימים ביקשה ראש־הממשלה גולדה מאיר ז"ל מהאלוף ישראל (טליק) טל לצאת לארה"ב ולהעניק אות־הוקרה מטעם ממשלת ישראל לציוני אחד בשם ד"ר פליכס זנדמן, הטכס נערך, האות הוענק, ובין האלוף למדען נרקמה ידידות עמוקה ורבת־שנים. ידידות עם הרבה הערכה הדדית. וכשהחל טליק לבנות את טנק המרכבה, כבר היתה בישראל שלוחה של "וישי". הוא הזמין מהמפעל "שרוול טרמי" עבור קנה התותח של הטנק החדיש. הוא עוזר (מאוד) לתותחן לא להחטיא את המטרה. ד"ר זנדמן נרתם אישית לנושא, והיום יש ל"מרכבה" שרוול טרמי הטוב בעולם. השרוול הזה מותקן כבר גם בכל סוגי הטנקים שבצה"ל.

מפעל "וישי ישראל" ממוקם באיזור התעשיה בחולון. אתה עובר את השער ונמצא באמריקה. המקום נקי ואסתטי. כולם לובשים בחלוקים לבנים. אין ועד עובדים, אבל יש דלת פתוחה אצל הנשיא משה שמיר ואצל הבוס הגדול, ד"ר זנדמן. כאשר מנהל מחלקה מתלונן אצל ד"ר זנדמן על אחד העובדים, וזה נדיר, יעביר הבוס את המנהל מתפקידו, ורק אחר כך יטפל בעובד. למה? משום שזו הוכחה שהמנהל לא מצליח להתגבר על בעיות במחלקתו בכוחות עצמו.

ד"ר זנדמן מציג איש צעיר במעבדה. „יעקב דרור, מומחה מספר אחד בארץ לפוטו סטרס". יעקב נולד במצרים, 14 שנה ב"וישי", וחושב שהוא בר־מזל,

ד"ר פליכס זנדמן עם בנו מארק במפעל וישי בחולון: „אני מקווה שהוא יעשה עליה".

„אני מרגיש שאני עובד בחברה אמריקנית", הוא אומר, „יש הרבה מה ללמוד מהם. בכמה מפעלים בארץ אתה רואה קפטריה עם שמשיות בחוץ? כל אלה דברים קטנים שמוסיפים לאווירה הנעימה, האינטימית".

על כל הקירות תמונות צבעוניות יפהפיות. לא, הן לא צוירו בידי אמנים ונקנו בגלריות. אלה צילומים מוגדלים של חומר "עייף", לחוץ, כפי שהוא נראה ב"פוטו סטרס". ד"ר זנדמן, בחלוק לבן, כמו כולם, והנשיא משה שמיר, אוכלים צהריים עם כל־העובדים. ד"ר זנדמן נפעם. לא רק מהמפעל המוצלח שהקים בישראל. בעיקר מישראל. וזוהי תחושה המלווה אותו בכל ביקור בארץ. הוא מרגיש כאן בטוח יותר מאשר בפילדלפיה, נהנה מהפריוולגיה להתרגז על הנהיגה בכבישים ושאר דברים מכעיסים, וחושב שהוא עשה צעד חכם, לא רק ציוני, בהקימו מפעל בישראל.

„הישראלים בטלנים? מה פתאום? התפוקה של העובדים כאן לא נופלת מתפוקת העובדים במפעלי בארה"ב. אני נוסע הרבה בעולם, ורואה הרבה מדינות. ישראל היא ארץ מודרנית עם הרבה אנשים מוכשרים, בכל שטחי החיים, תרבות, כלכלה, תעשייה, מדע. אתם, הישראלים, רואים שחורות. לאשתי הישראלית אני אומר: אתם חיים בתוך תורשה, ורואים רק עצים מסביב. לי יש הפריוילגיה לראות את כל החורשה, והיא יפהפיה. ראו מה היה כאן לפני עשר שנים, ועשרים. איזו התפתחות!"

בנו של ד"ר זנדמן, מארק, עובד בחולון באחת המעבדות מזה שנה וחצי. בתו, ג'יול, עלתה ארצה בהיותה בת 17, למדה כאן רפואה, והיום היא רופאה בתל־השומר, נשואה ואם לבת. „אני מקווה שגם מארק יחליט לעלות", אומר אביו.

לפני כשנה חנך בדימונה את "דייל ישראל". למעשה החליט לרכוש את "דייל" האמריקנית, הגדולה פי שלושה מ"וישי", ב־94 מליון דולר, הודות להזדמנות להקים מפעל בדימונה. „נתנו לנו שם מבנה נפלא, עם מסלול נחיתה אפילו, ברמי שכירות סבירים בהחלט", הוא אומר, „האם היתה ביורוקרטיה? בוודאי שהיתה. אז מה? היה בן־אדם מיוחד שעבר בכל התחנות הביורוקרטיות. נכון שבדימונה זה לקח הרבה זמן, אבל קיבלנו כל־כך הרבה, שאין לי תלונות. באמריקה אין ביורוקרטיה, כי הממשלה גם לא עוזרת. הממשלה מתערבת? בוודאי שהיא מתערבת. אבל זו זכותה להתערב. היא נותנת כל־כך הרבה כסף, מבנה נהדר ומענק בשביל הציוד. אז את זה אני לוקח ממנה, ולהתערב אסור לה? זה גם טבעי. אם אני לוקח כסף ממישהו, אני גם פתוח לביקורתו. אם הייתי עושה הכל לבד, לא הייתי מסכים שמישהו יתערב. נכון שבימי ספיר היה יותר קל להשקיע בארץ. אבל סיפרו לי שמרוב להיטות להביא יזמים לארץ, נפלה הממשלה קורבן לכל מיני רמאים. אז אני מבין שהיא בודקת".

ד"ר פליכס זנדמן חושב שלא הביורוקרטיה הישראלית מרחיקה יזמים מישראל. הוא עצמו מאוד מקורב לאילי הון יהודיים בארה"ב וניסה לשכנעם להשקיע בארץ. אבל הם אמרו לו: „עזוב אותנו. אתה רוצה שנתרום מיליון? שני מיליון? בבקשה. אבל להשקיע – לא". הוא אומר: „לדעתי זה נובע מהחרם הערבי, מרתיעה מפני 'ביזנס' עם הישראלים הפיקחים, אך הבעיה העיקרית היא שיותר כדאי להשקיע בארצות אחרות. זה זול יותר".

עכשיו אנחנו מסיירים במפעל עם אברהם ענבר, סגן נשיא לתפעול. איש חיל־האוויר לשעבר, ומאוד גא במפעל שלו. „הוא עזר לי להקלט בחיים האזרחיים בקלות יחסית", אומר ענבר, וד"ר זנדמן ממשיך בתאור קנית "דייל". „זה היה שילוב טוב של 'ביזנס' וחלוציות", הוא אומר, „לקח זמן עד ששרון, פרס ומודעי התיישבו ביחד וקיצרו הליכים. זהו הישג כשלעצמו, להושיב אותם ביחד, לא כן?" ד"ר זנדמן

(המשך בעמוד 43)

קשר השתיקה

הישראלים שמאחורי "אמנסטי", סניף מסובך של ארגון בינלאומי מסובך. למעלה מחצי מיליון חברים ופעילים ב־150 מדינות. פרסומים שנתיים מעוררי זעם משני עברי מסך הברזל. על הישראלים כועסים בלי צדק, בשום מדינה אין לפעילים המקומיים נגיעה לדו"ח שנכתב על ארצם. מה בוער להם להתמודד עם ממשלות שמצפונן נקי מפני שלא השתמשו בו, ולהלחם למען מטרות אנושיות, שמעטים שמעו עליהן ולמעטים עוד יותר, אכפת.

מאת יאיר לפיד

הם תמיד באים מוקדם בבוקר, רויר סוטו ישן, הגיטרה לידו. מסביב, בכל הבית, היו פזורים צעירים. סוטו הכיר אותם, גם מתוך שינה. הם היו החברים שלו, הקומונה שלו, השותפים שלו לרעיון, הם גם היו הקהל הראשון של כל שיר חדש של "הזמיר הצ'ילני". סוטו שר על חופש, על שוויון, על אהבה בין אנשים. מי ששמע אותו, לא שכח. בנסיבות אחרות, במקום אחר עם מישטר אחר, הוא היה יכול להיות כוכב־על. הוא והגיטרה המתוכנו בכל השכונות העניות של סנטיאגו, צ'ילה. אם ידע שבקהל תבויים תמיד אנשי המשטרה החשאית של פינושה, אי־אפשר היה לראות את זה על הפנים המלאים או לשמוע את זה בקול שבקע מתוך השפם הספרדי כל־כך.

כמו תמיד המשטרה באה מוקדם בבוקר. היא אספה אותם, בשקט וביעילות – 12 צעירים, חלקם כמעט ילדים. במכונית סגורה הובילו אותם לחקירה במרתפי המשטרה החשאית. האשמה – השתייכות למפלגה הסוציאליסטית. במהלך ה"חקירה" מת אחד הצעירים. הוא לא יכול היה לעמוד בעינויים. מול סוטו נעמד אחד החוקרים, מחייך. "אתה מוסיקאי?" שאל. סוטו הנהן. "אז אולי צריך לקחת ממך את המוסיקה". הם השכיבו אותו על הרצפה והיכו אותו, באותו מקום, שוב ושוב – באוזניים.

זה היה בינואר 1985. כמה חודשים אחר־כך הופיעו שני צעירים ישראלים במרכז ארגון "אמנסטי" בירושלים. הם הכירו את סוטו. בעת טיול שערכו בצ'ילה הגיעו לבית הגדול, ונשארו. הם גרו שם כמה שבועות, הקשיבו לסוטו שר, הקליטו אותו, חיו אותו ואיתו. אחר־כך המשיכו לטייל בדרום אמריקה. מדי פעם קיבלו מסוטו מכתב באנגלית טובה, קצת מליצית, מלאת רגש לאטיני. כשנודע להם על מעצרו החליטו לעשות משהו, ופנו ל"אמנסטי".

סניף ירושלים של הארגון נחשב לסניף עם מרץ, אולי גם עם הרבה מזל. רבים מאסירי־המצפון בהם טיפל – שוחררו. אנשי הסניף כתבו למרכז "אמנסטי־אינטרנשיונל" בלונדון וביקשו לקבל לידיהם את התיק של סוטו. "זה מאוד לא מקובל", אומרת שוש הלפר, מרצה באוניברסיטה הפתוחה ואחת ממקימי הסניף, "בדרך כלל המרכז בלונדון שולח לנו את התיקים לפי בחירתו". הפעם, המרכז בלונדון שמח. התיק שלהם על סוטו היה דל ובלתי־ברור. זו היתה הזדמנות להוסיף לו מידע.

סניף ירושלים התחיל לפעול. הפעילות אינה קבועה, ואין לה נהלים מוסדרים־מראש. הרעיון הוא שצריך לשחרר את האיש – בכל דרך, בכל תנאי ובכל גימיק אפשרי. במקומות כמו צ'ילה זה גם אומר שצריך להבהיר לשלטונות שהם לא יוכלו "להעלים" את האיש בלי שמישהו ישים לכך לב. ב־20 לפברואר 1987, יותר משנתיים אחרי מעצרו, יעמוד סוטו למשפט. קשה לקבוע מה חלקו של "אמנסטי" בעובדה שסוטו חי עדיין ושסוף־סוף הוחלט להעמיד אותו לדין. במכתביו הוא כותב שהוא לא מתחרט: "כל מה שעשיתי, עשיתי למען העם".

"אמנסטי־ישראל" הוא סניף מסובך של ארגון מסובך. כארבע־מאות פעילים, ברובם מחולקים לקבוצות. כל קבוצה מקבלת לידיה שני תיקים של אסירי מצפון ברחבי העולם, וממשיכה לעבוד על התיקים עד לשחרור האסירים. איך הם עובדים, זה קיים. כשעבדה אחת הקבוצות על תיקו של גרגורי גולדשטיין, מסורב עליה רוסי, הם ארגנו 102 גולדשטיינים שיחתמו על עצומה הקוראת לשחרורו. הם שמתמודדים יום־יום עם ממשלות שמצפונן נקי מפני שמעולם לא השתמשו בו. הם נלחמים למען מטרות צודקות הומאניות ואנושיות שמעטים מאוד שמעו עליהן ולמעטים עוד יותר אכפת. קשה, כמעט בלתי־אפשרי, לשכנע איש ציבור ישראלי המתרוצץ בין "מיהו יהודי" לוועדת הכספים, לפעול למען הפטילים בסרי־לנקה. נכון אולי שהם נעלמים כשפונות מעודדת חלחלה, אבל מצד שני – מה זה שלה, זהו בנאדם, כמוני וכמוך, שהורגים אותו בלי שום סיבה.

ורדה שיפר, יו"ר "אמנסטי־ישראל". אשה קטנה, של שובבות שבו מסננת את הבטחון־העצמי. כמו החתול מעליסה בארץ הפלאות אתה זוכר ממנה בעיקר את החיוך. במשך היום היא עובדת כמשרד מבקר המדינה, בערבים היא כותבת את הדוקטורט שלה, באמצע "אמנסטי". "איכשהו יצא שהקדשתי את חיי לביקורת". שוב החיוך. היא הכירה את הארגון בזמן שלמדה בקנדה. מהמעט שהיא מספרת עולה תקופה סוערת, אידאולוגית, עמוסה בקבוצות סטודנטיאליות ובפעילות למען העולם. כשחזרה לארץ, הצטרפה לסניף מיד עם הקמתו. כשהחלה לעבוד במשרד מבקר המדינה דיווחה שם על חברותה ב"אמנסטי". הוסבר לה שאין שום מניעה שהיא תעבוד שם כל זמן שלא תקבל כסף תמורת עבודתה. היא לא מקבלת. "למרות שהעבודה ב"אמנסטי" היא כמעט משרה שלמה נוספת".

שיפר, אחרי עשר שנים ב"אמנסטי", מכירה כבר את כל התגובות האפשריות שהוא מעורר. היא יודעת שלפני שהיא תגיע לעניין הטמילי או הצ'ילני או אפילו הרוסי, יש לה הרבה שאלות לענות עליהן. התגובה האוטומטית למלה "אמנסטי" מורכבת בדרך־כלל משני שלבים. בשלב הראשון יגידו לה שהדו"ח השנתי של הארגון הוא לא צודק, שהם סתם שמאלנים שלא מבינים מה באמת קורה פה, שהערבים משקרים כמו שהם רגילים לעשות וש"אמנסטי" אוכל את זה.

ורדה שיפר: "אם אנשים יהיו יותר רגישים למה שקורה בעולם, הם גם יהיו יותר רגישים למה שקורה פה. דווקא אנחנו צריכים לזכור מה קורה כשהעולם אדיש. עברו רק 40 שנה"

שיפר, למרות שהיא מסכימה עם הדו"ח, מסבירה קודם כל שהיא לא אחראית לו, שהחומר לדו"ח נאסף ונכתב על־ידי מרכז המחקר של "אמנסטי" בלונדון ושלאנשי הארגון בישראל אין בו נגיעה. ויותר מזה: כשמגיעים החוקרים מלונדון ארצה, אסור לחברי "אמנסטי־ישראל" להפגש איתם או להעביר להם חומר.

בשלב השני אומרים לה שאסירי מצפון בצ'ילה זה באמת עניין עצוב מאוד, אבל לפחות הם לא מתפוצצים בכיכר ציון. במלים אחרות – יש לנו בעיות משלנו. "אני לא מקבלת את הטיעון הזה", היא אומרת. "נכון שאנחנו לא עובדים ישירות בארץ, אבל אם אנשים יהיו יותר רגישים למה שקורה בעולם, יותר רגישים למה שקורה עם בני־אדם בכלל, הם גם יהיו יותר רגישים למה שקורה פה. דווקא אנחנו צריכים לזכור יותר מכולם מה קורה כשהעולם אדיש, כשהוא עוצם עיניים. רק ארבעים שנה עברו מאז".

בזמן לימודיה, בקנדה, עבדה ורדה שיפר בעיתון סטודנטים קטן ומשוגע שנלחם בכל העולם. משהו מזה עוד נשאר בה, רק הסגנון השתנה. היא משתמשת בחומרים פופולאריים כדי לקדם מטרות לא פופולאריות. היא תתנגד, בחריפות, למעצרים מינהליים מבוליביה ועד לאיראן. היא תצא, בזעם, נגד עצם הרעיון של עונש מוות – גם לטרוריסטים – ותשמש בדוגמאות הנעות ממוסקבה ועד לוושינגטון. היא תסביר שחברות בארגון טרור הדוגל באלימות אינה הופכת אדם לטרוריסט בעצמו, ובדיוק ברגע שנדמה לך ש"תפסת" אותה, היא תעלה את שמם של ויני מנדלה והארכיבישוף דזמונד טוטו, החברים ב"אי.אנ.סי" – הקונגרס הלאומי האפריקני. היא חכמה מספיק בשביל לא לפתור את המשוואה ופיקחית מספיק בשביל להוביל אליה את השומע. "מצחיק אותי לחשוב שנהפכתי לדוברת. כשהתחלתי את העבודה

(המשך בעמוד הבא)

"אמנסטי" וישראל: ויכוח חסר פתרון

למדינת ישראל תקדיש השנה דו"ח "אמנסטי" ארבעה וחצי עמודים. לאיראן – שלושה. לבריה"מ – חמישה.

"נו אז מה"? – ורדה שיפר כועסת קצת: "אנשים תמיד מדברים על העניין הזה, של מספר העמודים. אולי כדאי שבמקום זה ייקראו מה שכתוב בפנים". מי שקורא, כועס.

"אתם מפלים את ישראל לרעה", אמר שר החוץ שמעון פרס בתגובה לדו"ח. הטיעון הזה התחזק כשביקר בישראל איאן מרטין, מזכיר "אמנסטי־אינטרנשיונל", כדי לבחון את מצב זכויות האדם בארץ "וכדי לבדוק את תנאי המעצרים המינהליים בישראל". ישראל מכחישה, בעקביות, חלקים נכבדים בדו"ח, בעיקר אלה הנוגעים במצב בשטחים.

בין "אמנסטי" לישראל יש ויכוח בסיסי, חסר פתרון בינתיים, בשאלת אסירי המצפון. לפי ישראל, חברות באש"ף כמוה כתמיכה בטרור. לפי "אמנסטי", רק מי שתצהיר על תמיכה באלימות באופן אישי אינו יכול להתשב כאסיר מצפון. חברות באש"ף בלבד, אומר הארגון, אינה פשע. ישראל גם טוענת שהדו"ח חייב להביא בחשבון את העובדה שהאוכלוסייה ממנה מקבל "אמנסטי" את החומר שלו עויינת לישראל, ואינה בהכרח מספרת את האמת. כך או כך, הדו"ח אינו בדיוק מחמיא:

בישראל כיום שלושה אסירי מצפון ו־26 אסירי מצפון אפשריים. 15 צווי הגבלת תנועה ו־16 מקרים של מעצר מנהלי, ביניהם חברים בארגונים לזכויות האדם. "אמנסטי" טוען שהם נעצרו בגלל חברותם בארגונים אלה. "אמנסטי" מוחה גם על יחס גרוע בחקירות אסירים בעזה ובגדה, ועל כך שעצירים עברו עינויים שיטתיים בכלא של צבא דרום לבנון (הנמצא תחת פיקוח – או לפחות השפעת – צה"ל). עציר אחד נעלם לחלוטין. בתוך תחומי הקו הירוק יש התגברות של אלימות משטרתית.

הפרט הכי מעניין הוא בכותרת. להבדיל משאר 117 המדינות המבוקרות בדו"ח, אין שמה של ישראל מופיע כמות שהוא. כתוב שם: "ישראל והשטחים הכבושים".

(המשך מהעמוד הקודם)

ב'אמנסטי' לא ידעתי לפתוח את הפה. עם הזמן, מכורח התפקיד, למדתי".

"אמנסטי־אינטרנשיונל" נהפך בעשרים ושש שנות קיומו לארגון אדיר מימדים. למעלה מחצי מליון חברים, סניפים בכחמישים מדינות וחברים פעילים בעוד כמאה מדינות נוספות. הפרסומים שלו זוכים לתגובות, רובן נזעמות, משני עברי מסך הברזל. הסינים, למשל, קיבלו את תמצית החומר הנוגע אליהם כמה ימים לפני הפרסום, והגיבו על הדו"ח ב"לה מונד" הפריסאי יום לפני פרסומו. אפילו האלבנים שלחו את היועץ המשפטי שלהם לדנמרק להגיב על הדו"ח.

העוצמה הזו אינה מורגשת במרכז "אמנסטי־ישראל" ברחוב מכבי בתל־אביב. קומה שניה, מסדרון מטונף ש"אמנסטי" חלק עד לא מזמן עם רופא שיניים מקומי. על הדלת תלויה חתיכת בריסטול שעליה כתוב "אמנסטי" בטוש כחול. בפנים שני חדרים גדולים, ארגזים עם חומר כתוב וקלטות. על הקירות פוסטרים העוסקים בדיכוי ברחבי העולם. הגרפיקה נקייה, מזעזעת.

על מכונת הטלקס אחראי חנוך קציר, מזכיר "אמנסטי־ישראל". הוא לא נראה כמו מזכיר. בחור גבוה, קצת מרושל, משקפי ג'ון לנון עגולים, נראה כמו סטודנט לפילוסופיה. לא במקרה. הוא אכן היה סטודנט לפילוסופיה. לפני כמה שנים הגיע לכנס של "אמנסטי" באוניברסיטה, ונשאר. מבחינתו, תמיד היה שייך אליהם. „זה התחיל לעניין אותי עוד כשהייתי ילד. אני זוכר שקראתי בעיתון מאמר על עינויים באורוגוואי. סיפרו שם על אסירות שמכניסים לתא שלהן עכברושים רעבים שאוכלים אותן בעודן בחיים. זה הרס אותי. הלכתי לאבא שלי ואמרתי לו שאני רוצה לטוס לאורוגוואי, להקים מחתרת. הוא אמר לי שאני צריך קודם ללכת לבית־ספר". חנוך הלך.

התיק הראשון בו טיפל היה של אסיר־מצפון צ'כי. כשהציג את התיק בפני הכינוס הארצי תפסה אותו ניצה ליבאי, היו"ר הקודם של סניף ישראל, ושכנעה אותו להתעסק גם בצד הארגוני. חנוך, מבחינת "אמנסטי", הוא מועמד טבעי. הארגון, מתוקף מהותו, פונה לקהל צעיר, אינטלקטואלי, מהסוג שבארץ משוייך בדרך כלל לשמאל ובבריה"מ משוייך בדרך־כלל לימין. בארגזים שליד חנוך יש קלטת של שירי חופש. פיל קולינס, פרינס, U-2, מוסיקה מעורכנת.

רוב חברי "אמנסטי" הגיעו לארגון בכוחות עצמם. המצפון הוביל אותם. אחרי סרטים כמו "נעדר" או "דמעות של שתיקה" יש תמיד גאות. אחרים הגיעו בעקבות הטרגדיה הפרטית שלהם: „היום אני כבר יודעת שדויד איננו, שהוא מת, אבל אני חייבת לקבל הוכחה. אני חייבת לראות עובדה". מריאנה זילברמן, חברת סניף חיפה. בעלה, דויד זילברמן, קומוניסט, יהודי, היה האדם הראשון שנעצר על ידי משטרת הבטחון של פינושה מיד אחרי הפלת מימשל איינדה. הוא הואשם ב„התנגדות למישטר", אשמה אבסורדית בהתחשב בעובדה שהמישטר היה אז רק בן כמה ימים. הוא נשפט ונידון ל־13 שנות מאסר. אחרי זמן קצר בכלא, פשוט נעלם.

„אז הצטרפתי ל'אמנסטי'. שלוש שנים חיפשתי אותו ולא מצאתי. אחרי־כן לקחתי את הילדים (שלושה) ובאתי לישראל. אני עדיין ממשיכה לחפש, אבל אני יודעת את האמת". כשנפתח סניף חיפה, היתה מריאנה מראשוני המצטרפים. „אני יודעת ש'אמנסטי' כבר לא מטפל בנושא של בעלי, כי הוא נעלם כבר הרבה זמן, אבל מה שקרה עם דויד לימד אותי שאם יש אסירי מצפון בעולם – לא חשוב למה – צריך לשחרר אותם. אני בן־אדם ואני רוצה להגן על בני־אדם". היא לא אדם זועם, מריאנה, רק עצוב. אחד העקרונות המרכזיים של "אמנסטי" הוא ההתנגדות לעונש המוות. מריאנה מאמינה בעקרון: „לא. לא הייתי שמה יד על פינושה. אני נגד עונש מוות. הייתי רוצה שיישפט ושייענש על הפשעים שלו, אבל לא מוות".

"אמנסטי־אינטרנשיונל" קבע, כחוק יסוד, שבכל מקום בו הארגון פעיל יעסוק חבריו בהתנגדות לעונש המוות ויארגנו שדולה פוליטית למניעתו. זה קצת יוצא־דופן. אמנם "אמנסטי" מבוססת רובה ככולה על חוקים בינלאומיים שנקבעו ללא קשר לארגון. על פי חוקים אלה הגדיר "אמנסטי" מושגים כמו „עינוי", „אסיר מצפון" ו„מעצר בלתי חוקי". עונש המוות אינו אסור על פי שום חוק בינלאומי.

„בנושא הזה 'אמנסטי' הוא חלוץ", אומרת אריאנה מלמד, חברת הוועד המרכזי של הארגון המונה שבעה חברים. „זה לא עניין פוליטי. 'אמנסטי' פשוט חושב שבשום מקום, בשום תנאי, אין אדם אחד רשאי ליטול את חייו של אדם אחר".

בהשכלתה, אריאנה מלמד היא משפטנית. את העובדה שבישראל נושא עונש המוות הוא בפירוש כן נושא פוליטי, שמאל־ימין וכל היתר, היא עוקפת בניסוח זהיר: „'אמנסטי', כמו החוק הבינלאומי, מתנגד לעינויים. עונש המוות הוא עינוי". אריאנה מלמד היא בת לניצולי שואה. ביום שני השבוע עקבה יחד איתם, אחר פתיחת משפטו של ג'ון דמיאניוק. אם תצליח התביעה להוכיח שדמיאניוק הוא אכן „איוואן האיום" – יש סבירות גבוהה שפסק הדין יהיה מוות: „אני אתנגד לזה. בכל תוקף. אני מאמינה שגם ההורים שלי חושבים כמוני. למרות שהמקרה שלו הוא יוצא־דופן, העקרון הוא זהה".

גם אם העקרון זהה, המטען הרגשי הוא אחר. „אני לא אנסה להוציא אנשים לרחוב, בישראל, להפגין נגד עונש מוות לדמיאניוק", מודה ורדה שיפר. „זה לא ריאלי. אני גם לא יודעת אם אני נורא רוצה לנסות. השואה זה משהו אחר. קשה לשפוט את הנושא הזה בסטנדרטים הרגילים שלנו". מעבר לעניין דמיאניוק, אין מחלוקות פוליטיות בארגון. „זה לא נכון שאנחנו רק שמאלנים", אומרת שוש הלפר, „יש ב'אמנסטי' גם אנשי ימין. הם נוטים להתעסק יותר בעניין יהודי בריה"מ, אבל זה מקובל עלי. 'אמנסטי' אינו ארגון פוליטי – הוא ארגון אנושי".

> **חנוך קציר: „כשהייתי ילד קראתי בעיתון מאמר על עינויים באורוגוואי. סיפרו שם על אסירות שמכניסים לתא שלהן עכברושים רעבים שאוכלים אותן בעודן בחיים".**

לפני כשנתיים היה 'רפול' אורח הכנס הארצי של "אמנסטי". הסבירו לו אז את העקרונות הבסיסיים, כולל נושא עונש המוות. 'רפול', תיאורטית, שייך לאלה החושבים ש"אמנסטי" אינו מבין את המציאות הישראלית כפי שהיא באמת. מעשית, הוא עמד בפני הכנס ואמר שאחרי שהסבירו לו את מטרות הארגון ופעולותיו, הוא „מוכן לחתום על אמנת 'אמנסטי' בשתי ידיים".

מקרה דמיאניוק, אגב, אינו ההבדל היחיד בין סניף ישראל של הארגון לסניפים אחרים. אפילו אלה שהסניף מנסה לעזור להם לא תמיד אוהבים את זה. אסירת מצפון ממזרח גרמניה, למשל, הודיעה אחרי שחרורה במכתב קצר ולא כל־כך מנומס לסניף ירושלים שהיא לא מעוניינת לשמור איתם על קשר. היא גם לא רצתה לעבור למערב והעדיפה להשאר בצד המזרחי של חומת ברלין. אסיר מצפון אחר, אוקראיני, הכלוא במחנה־עבודה בסיביר, לא ענה על המכתבים שנשלחו אליו. כשהתארח אנטול שצ'רנסקי בארגון הוצג בפניו התיק. שצ'רנסקי אמר שהוא לא בטוח שהאוקראיני, שהיה ידוע במחנות כאנטישמי, אוהב את הרעיון שדווקא „היהודים" הם שעוזרים לו. לא שזה אומר משהו. יכול להיות שהמכתבים פשוט לא הגיעו אליו. שצ'רנסקי סיפר באותה פגישה שמרבית המכתבים אינם עוברים את הסוהרים. „אבל זה לא חשוב", אמר, „במחנות תמיד יודעים מתי הגיע המכתב, כי פתאום ההתעללויות מפסיקות". סניף ישראל גם אינו עוסק, כמובן, באסירי מצפון בארצות ערביות. מכתב מפתח־תקוה לא יעזור במיוחד לאסיר־מצפון סורי. מה שנשאר זה פחות או יותר כל העולם.

זו לא הגזמה. 128 מדינות נזכרות בדו"ח האחרון של "אמנסטי". אפילו שוויצריה כפנים. חלק מהפרסומים מוטלים לעתים בספק. „זה מגוחך", אומרת ורדה שיפר, „בכל מדינה יש אותה תגובה – מה שכתבתם על כל המדינות האחרות נכון ומדוייק וגם אנחנו יודעים את זה, אז למה רק מה שאתם כותבים עלינו מסולף כל־כך?" זה לא בהכרח מגוחך. "אמנסטי", שבדרך כלל אינו זוכה לשיתוף פעולה מן המימשלים אותם הוא מבקר, נע תמיד על התחום הדק שבין עובדות ורכילות. החומר שהוא כן מצליח להוכיח עובר לפעמים כמו אגרוף בבטן.

בספר "עינויים בשנות השמונים" בהוצאת "אמנסטי" מתועדים, מצולמים ומונצחים מאות מקרים כמו מקרהו של בלג'יט סינגה, שהעינויים שסבל מידי אנשי משטרת הבטחון ההודית גרמו לו לריסוק אברים נורא ולעיוורון מוחלט. השוטרים, סיפר סינגה, השכיבו אותו על הרצפה, היכו בעיניו במשאבות של אופניים ואחרי־כן הניחו על העיניים סמרטוטים ספוגים בחומצה גופרתנית.

עלי האמא סאלי, בן 12, עונה למוות על־ידי אנשי משטרת הבטחון העיראקית. בדיקת הגופה הוכיחה שהוא גם נאנס, פעמים רבות. ארווין לוסו חי עדיין, אבל ספק אם יתגבר אי פעם על הנזק שנגרם לו מההלם החשמלי – סדרה שלמה כזו – שהוריטו לאשכיו אנשי משטרת הבטחון הפיליפינית (של מרקוס).

העולם מוצף בזה. אלימות פורנוגרפית, מטורפת, בלתי נתפסת. צריך להיות משוגע לגמרי בשביל להכליל את ישראל ברשימה הזו. מצד שני צריך לזכור שישראל טוענת שהיא שייכת לעולם האחר, לעולם הצודק, ההומאני, המאמין באנושיות ובשמירה על החוקים הבינלאומיים. מי שחושב שבמילא אין סיכוי שזה יקרה לנו, – צריך, לדעת חברי אמנסטי, להטוף שיחה עם איזה צ'ילני. ■

מריאנה זילברמן, חברת סניף חיפה של "אמנסטי ישראל". בעלה דויד נעצר, נכלא ונעלם בצ'ילה של פינושה: „היום אני כבר יודעת שדויד מת, אבל אני חייבת לקבל הוכחה. אני חייבת לראות עובדה". (צילום: שלמה מוסקוביץ).

מאת נילי פרידלנדר
צילמה: שי גינות
בשיתוף רשות
שמורות הטבע

11. חמישה ק"מ מראשון-לציון

לא להחמיץ את שמורת האירוסים בלב הפרדסים של מושב בית חנן. גבעות הכורכר, החול שהתאבן, לא היו טובות לחקלאות, ונשארו שמורות טבע. אם תבואו בקיץ – לא תתרשמו. אבל בחורף ובאביב – אי-דיליה!

עצי הפריחה הלבנה של הרתמים ממתיקים את האוויר. הולכים בשבילים על מרבד לבן של אלמוות הכסף. יונים מצקצקים. גיבתון עומד על עץ תות בשלכת ושר. הפשושים מחורים זה אחרי זו כדי לבנות את הקן המשפחתי. ובתוך כל השמחה – אירוסים שחורים לגמרי ואירוסים בצבע יין בורדו עם תוך של קטיפה זהובה. אירוס הארגמן האחד והיחיד.

כל זה קורה כאן, החל משעה שתיים אחר הצהרים. ביום בהיר, כשהשמש בדרום מערב, היא שוקעת כמו כדור אש ממערב לחולות.

כיוון ששמורת אירוס הארגמן נמצאת במרחק חמישה קילומטרים מראשון-לציון, כדאי מאוד לא להצטופף כאן רק בשבת לפני הצהריים, אלא לבוא גם בשעות אחרי הצהרים ורצוי גם בימי חול. קל להגיע: מראשון-לציון יוצאים מערבה לצומת פלמחים. התל-אביבים יגיעו לצומת פלמחים מתכביש המהיר לכיוון אשדוד, ולא לשכוח לפנות כאן. פונים מיד דרומה, לכיוון יבנה, ונוסעים 4.5 ק"מ עד הצומת לבית עובד ונס-ציונה. יש שלטים. קצת לפניהם יורדים מהכביש מערבה (ימינה, כשבאים מראשון) לדרך עפר עבירה לרכב. נוסעים בה 1.7 ק"מ עד למיפגש מטעי הפקאנים בפרדסי ההדרים. חונים ועולים על הגבעה. השנה נימתחו חבלים לבנים לאורך השבילים בשמורה. אם היה עושה זאת אמן, ולא הפקח האיזורי של רשות שמורות הטבע, כבר היו קוראים לזה "אמנות אדמה". אחרי שהשמורה עברה קצת ניקוי וסידור היא באמת יצירת אמנות. לא להשאיר פה אשפה ולא לגנוב את התפוזים של בית חנן.

ובכל הארץ טיולים בחינם.

כמו בשבת שעברה, כך גם השבת אפשר לטייל בחינם עם עובדי רשות שמורות הטבע. כל המפגשים – בשעה עשר בבוקר במקומות המתוארים.

דרום:

● טיול מומלץ לאחוזת קבר בן-גוריון ומעלה צין, לעין זיק, עין עקב ועין עבדת. מיפגש: בכניסה למידרשת שדה בוקר.
● למערת סדום והר הקמה. מיפגש: בתחנת דלק פז בערד.
● טיול לשמורת הבשור בנגב המערבי ותצפית בעופות מים. מיפגש: משטרת אופקים.
● שמורת שיזף. מיפגש: תחנת הדלק חצבה.
● ללכת בנחל ערוגות. מיפגש: במגרש החניה שבכניסה לנחל ערוגות, מעט דרומה לעין גדי.
● בורות לוץ. מיפגש: בחניון אליו מגיעים מכביש הגבול המערבי, ופניה בצומת הר חריף לכיוון מצפה-דמון.
● לנופשים באילת: סיורים במרכז הטורפים שב"חי בר" יוטבתה. פרטים: במלונות, ובטלפון 76018-059.

מרכז:

● חליכה בנחל תנינים (טיול 4 שלנו). מפגש: במגרש החניה אליו מגיעים מהכניסה לקיבוץ מעגן מיכאל. כדי להגיע אליו יורדים מהכביש המהיר לכביש הישן במחלפים של זכרון-יעקב (מצפון), ושל קיסריה (מדרום).
● סיור מכוניות בצפון השומרון. מיפגש: בצומת מגידו, לכיוון ג'נין.
● אל שמורות הטבע בהרי ירושלים: המסרק, הר הטייסים, סיור במכוניות פרטיות והליכות קצרצרות בשמורות. מפגש: במגרש החניה של שמורת המסרק, אליה מגיעים כך: מהכביש המהיר ירושלים-ת"א פונים לכיוון המושבים שורש ובית מאיר, ונוסעים לשמורה לפי השילוט.

כרמל:

● חורשת הארבעים. סיור רגלי לכל המשפחה. מיפגש: בתחנת "אגד" בכניסה לאוניברסיטת חיפה.
● שמורת אצבע: סיור רגלי לכל המשפחה. מיפגש: בחניון שבפתח נחל אורן, מול כלא 6.
● נחל מערות ומערות האדם הקדמון. מיפגש: במיגרש החניה לפני המערות, אליו מגיעים מהכביש הישן, שני ק"מ דרומה מעתלית. יש שילוט.

צפון:

● עופות המים והנעמן. מיפגש: בשמורת עין אפק – פנייה לצור שלום מכביש קרית-ביאליק-עכו. יציאה בשעות תשע, עשר, ואחד עשרה בבוקר. ● בעלי חיים בנחל כזיב. מיפגש: בכניסה לפארק גורן, על כביש הצפון מול קיבוץ אילון.
● בעלי חיים בהר מירון. מיפגש: בשביל הפיסגה, הר מירון.

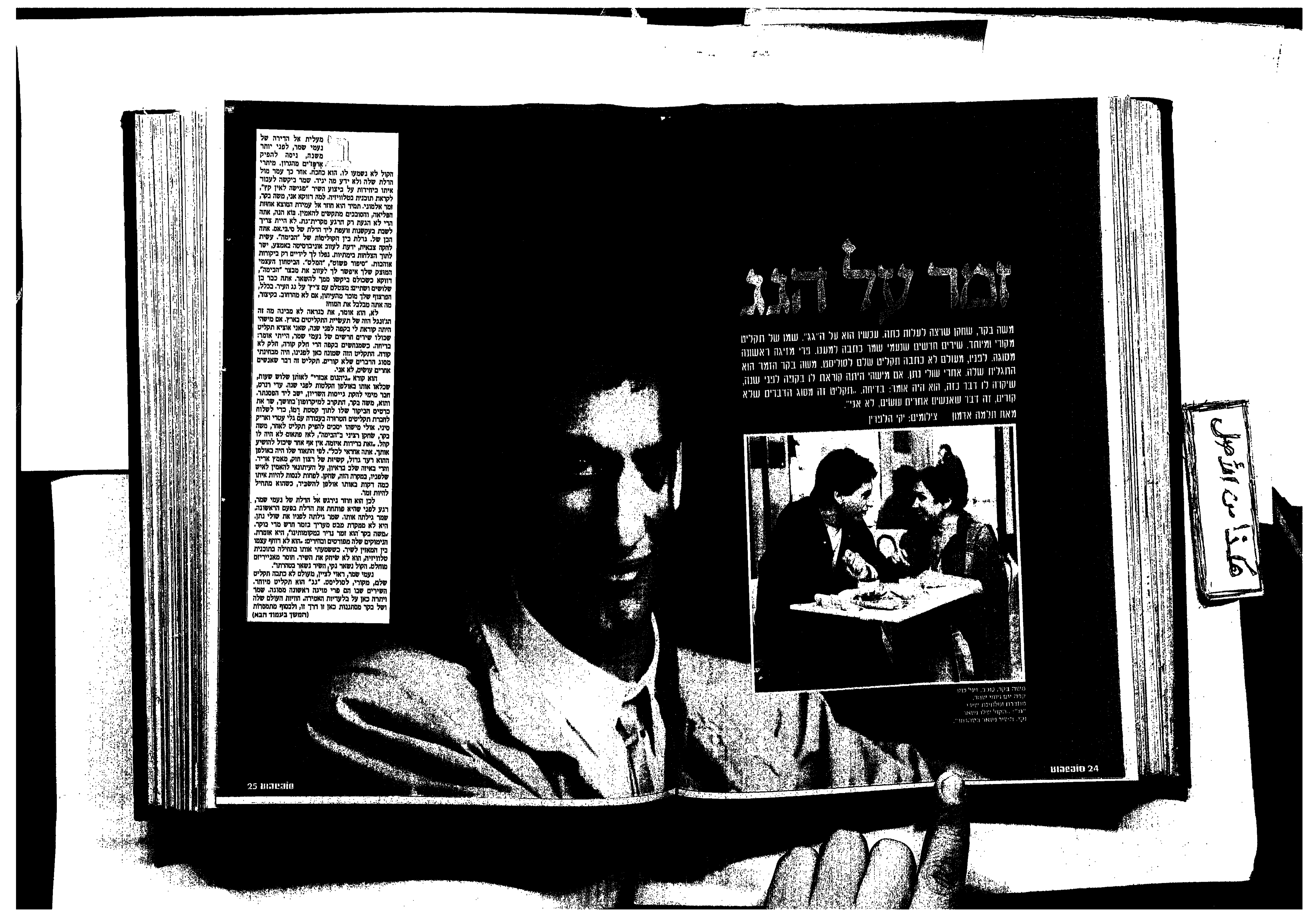

● תצפיות בצבאים בדרום רמת הגולן, נחל מיצר. מיפגש: בצומת אפיק, בכביש העולה מעין-גב לגולן דרך סוסיתא.
● תצפית בקניון הנשרים ושאר העופות הדורסים בגמלא. מיפגש: במגרש החנייה של שמורת גמלא, אליה מגיעים מצומת יהודיה במזרח הכנרת. נסיעה לכיוון מעלה גמלא, המשך לצומת דליות ומכאן עוד שלושה ק"מ צפונה ופנייה מזרחה (שמאלה) לשמורת גמלא. מדרום יפה לנסוע כמו לעין-גב, להמשיך בכביש עוד חמישה וחצי ק"מ ולפנות ימינה (מזרחה) לכיוון מעלה גמלא וצומת דליות כמו שמתואר קודם.
● תצפיות בצבאים ברמות יששכר. מיפגש: בכניסה למושב מולדת, מעל הדרך לעין חרוד מכביש עפולה בית-שאן. לאחר הסיור אפשר לטבול במעיינות החמים של הסחנה ("גן השלושה") או לבקר במישכן האמנות של עין-חרוד.
● תצפיות בחיות בהרי נפתלי, חליכה ונסיעה במכונית פרטיות. המיפגש: בכניסה למצודת כ"ח (מצודת ישע) על כביש הצפון, על עמק החולה. פנייה לצומת גם מהכביש לקרית-שמונה, פנייה שמאלה (מזרחה), צפונה משמורת החולה.

אל חנון

טיול יפה מצאנו בשרון. אולמות מקושתים ובאר גדולה ועמוקה, בין פרדסים לתורשות אבוקדו. חורבת חנון לא נמצאת על המפה – ודנה תחזן אליה אחרי שלפני שבועיים קצת התברברנו בדרך. מכביש החוף, מכיוון ודא: במחלף פולג פונים ימינה ואחרי כמה מטרים עוד פעם ימינה. אחרי-כן שמאלה בכיוון החץ המורה לאיזור התעשייה, כפר נטר. באיזור התעשייה נוסעים צפונה קילומטר וחצי, ואחרי-כן פונים ימינה לכיוון כפר נטר ונוסעים קילומטר אחד עד קצת לפני פסי הרכבת. כאן פונים שמאלה לדרך עפר בין שני שושת מכתילה. אם הדרך בוצית, חונים כאן. מימין גדר ירוקה. הולכים בדרך עפר מקבילה לפסי הרכבת כקילומטר אחד. פונים שמאלה לדרך עפר בפרדס, ואז רואים משמאל את הקשתות.

מקום טוב לפיקניק על הדשא הטבעי: מיד אחרי שחוצים את המסילה לכיוון כפר נטר, לפני אקליפטוסים, פונים ימינה לגבעות חול ואחו ירוק. בשחורים בכביש הזה לכיוון כביש-החוף, אפשר לפנות בו רק ימינה, לכיוון נתניה. עד תחילת חודש מארס כדאי להמשיך לנתניה, ולפנות במחלף שפיים דרום-מערבה לכיוון פארק אירוס הארגמן ובריכת דורה.

זמר על הגג

משה בקר, שחקן שרצה לעלות כתה. עכשיו הוא על ה"גג". שמו של תקליט מקורי ומיוחד. שירים חדשים שנעמי שמר כתבה למענו. פרי מזיגה ראשונה מסוגה. לפניו, מעולם לא כתבה תקליט שלם לסוליסט. משה בקר הזמר הוא התגליות שלה. אחרי שולי נתן. אם מישהי היתה קוראת לו בקפה לפני שנה, שיקרה לו דבר כזה, הוא היה אומר: בדיחה. „תקליט זה מסוג הדברים שלא קורים, זה דבר שאנשים אחרים עושים, לא אני".

מאת חלמה אדמון   צילומים: יקי הלפרין

"גג": „הקול שלו נשאר נקי, השיר נשאר בטהרתו".

המעלית אל הדירה של נעמי שמר, לפני יותר משנה, ניסה להפיק ארפז'ים מהגרון. מיתרי הקול לא נשמעו לו. הוא כתכח. אחר כך עמד מול הדלת שלה ולא ידע מה יגיד. שמר ביקשה לעבור איתו ביחידות על ביצוע השיר "פגישה לאין קץ", לקראת תוכנית בטלוויזיה. למה דווקא אני, משה בקר, זמר אלמוני. תמיד הוא חוזר אל עמידת המוצא אחוזת הפליאה, והסובבים מתקשים להאמין. בוא הנה, אתה הרי לא הגעת רק הרגע מקרית־גת. לא היית צריך לשבת בעקשנות וזעפת ליד הדלת של סי.בי.אס. אתה הבן של. גרלת בין הקוליסות של "הבימה". עשית להקה צבאית, ידעת לעזוב אוניברסיטה באמצע, ישר לתוך הצלחות בימתיות. נפלו לך לידיים רק ביקורות אוהבות. "סיפור פשוט", "המלט". הביטחון העצמי המוצק שלך איפשר לך לעזוב את מבצר "הבימה", דווקא כשכולם ביקשו ממך להשאר. אתה כבר בן שלושים ושתיים! מצטלם עם צ'יץ' על גג העיר. בכלל, הפרצוף שלך מוכר מהעיתון, אם לא מהרחוב. בקיצור, מה אתה מבלבל את המוח?

לא, הוא אומר, את כנראה לא מבינה מה זה הג'ונגל הזה של תעשיית התקליטים בארץ. אם מישהי היתה קוראת לי בקפה לפני שנה, שאני אוציא תקליט שכולו שירים חרשים של נעמי שמר, הייתי אומר: בריחה. כשמנחשים בקפה הרי חלק קורה, חלק לא קורה. התקליט הזה שמונח כאן לפנינו, היה מבחינתי מסוג הדברים שלא קורים. תקליט זה דבר שאנשים אחרים עושים, לא אני.

הוא קורא „גיהנום אכזרי" לאותן שלוש שעות, שכלאו אותו באולפן הקלטות לפני שנה. עדי רנרט, חבר מימי להקת גייסות השריון, ישב ליד הפסנתר. והוא, משה בקר, התקרב למיקרופון בחושך, שר את כרטיס הביקור שלו לתוך קסטת דמו, כדי לשלוח לחברת תקליטים הטרודה בעבודה עם גלי עטרי ואריק סיני. אולי מישהו יסכים להפיק תקליט לאחר, משה בקר, שחקן רציני ב"הבימה", לאז פתאום לא היה לו קהל. „זאת בדידות איומה. אין אף אחד שיכול להושיע אותך. אתה אחראי לכל". לפי התאור שלו היה באולפן ההוא רעד גדול, קשיות של רצון חזק, מאמץ אדיר. והרי באיזה שלב בראיון, על העיתונאי להאמין לאיש שלפניו, במקרה הזה, שחקן. לפחות לנסות להיות איתו כמה דקות באותו אולפן להשכיר, כשהוא מתחיל להיות זמר.

לכן הוא חוזר נירגש אל הדלת של נעמי שמר, רגע לפני שהיא פותחת את הדלת בפעם הראשונה. שמר גילתה אותו. שמר גילתה לפניו את שולי נתן. היא לא ממקדת מבט מעריך בזמר חרש מדי בוקר. „משה בקר הוא זמר נדיר במקומותינו", היא אומרת. הנימוקים שלה מפורטים ובהירים: „הוא לא דוחף עצמו בין המאזין לשיר. כששמעתי אותו בתחילה בתוכנית טלוויזיה, הוא לא שיחק את השיר. חוסר מאניירזם מוחלט. הקול נשאר נקי, השיר נשאר בטהרתו".

נעמי שמר, ראוי לציין, מעולם לא כתבה תקליט שלם, מקורי, לסוליסט. "גג" הוא תקליט מיוחד. השירים שבו הם פרי מזיגה ראשונה מסוגה. שמר ויתרה כאן על בלעדיות האמירה. הוויות העולם שלה ושל בקר מסתננות כאן זו דרך זו, ולבסוף מתמסרות

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

באמונה לעיכורים ברוח הזמן של ערי רגרט וגרי אקשטיין. שמר, קפדנית עד להרגיז, לא ביקרה אפילו פעם אחת באולפן ההקלטות. "מתבגרים", היא אומרת.

את מבינה, אומר בקר, לא ידעתי את השפה הזאת. הוא מתכוון להפקת תקליט, סינטיסייזר, מושגים ששומטים מעבר לזוכוכית באולפן, תוך לחיצות על סוללת כפתורים. "כשישבנו פעם ראשונה עם המפיק עמירם הר"אבן, הכסא שלי היה בין גרי לערי. הם התחילו לדבר באיזה כלים ישתמשו. הסתכלתי על זה, אחר־כך על האחר, חשבתי: לא יכול להיות שהם צוחקים עלי. ניסיתי לתפוס אותם במלה, לראות אם יש מונח שהם חוזרים עליו פעמיים. לא היה לי מושג, את מבינה? החוכמה היא לא להתבייש להגיד שאתה לא יודע".

העשייה הזאת היטיבה עם כל היוצרים. מתוך כל החומרים שנמזגו לתוך חריצי התקליט, צומחת נעמי שמר צעירה, מודרנית, בוגרת, מחייכת לעצמה. בקר השר מפתיע בהיכרות ראשונה. זמר חרש משתלט בעומק קול על הסלון שלך. הוא דרמטי, רך, מתוק, אבל לא יותר מדי; שופע הומור לא מפולפל, קופצני במידה, כמו רקדן סטפס, רציני כמו שזמרים היו פעם. שמר אומרת: "מניפה שנפרשת ל־360 מעלות". המניפה הזאת היא מסוג ישן, עמיד לשנים. השירה של בקר תרבותית, דייקנית, נישלטת ברוך. גם כשהוא שר "כמו מתוך באר של חושך/ אני חוצב לי את חיי", והקול שלו נוגע בגבול השירה האופראית, הוא לא משחרר ווליום. יכולת המשחק שלו תורמה כאן עמקות, אבל לא סוחפה אותו. יש מחשבה מאחורי השירה הזאת.

הסוג הזה של השאלות

לפי כל הנתונים הפרושים במונולוגים שלו לעיתונות, אין לו בעיה לדבר. קולח, מהז

לא. בקר אומר מלה או שתיים ותולה בך מבט. אתה כבר תבין. המלים אצלו הן קצה יכולת ההבעה. כל השאר מתוות של ידיים וגוף, עיניים מדברות, פנים משתנים כצללים. כישרון משחק אינו בעור לחיים דווקא רק על הבמה. למה, לעזאזל, התחנכנו לא להאמין למי שמביע עצמו במיידיות, בשפע, כמו ילד. הרגש אצלו מונח תמיד בגרון, מוכן לפרוץ החוצה בלי מבוכה. גבי שרה, חבר, ומר אופרה, חוזר על מלים כמו תחושות, הבעות, רגשות, חום, כשהוא נוגע בבקר. בקר מחבק, הוא אומר, משתפך.

כמו ילד הוא צוחק, מלוא הלב. טופח על ברכיו, מרתיע ראש אחורנית, קופץ מהספה ונוחת כחזרה. נהנה לצחוק. כשהוא חושב, לפני שהוא עונה, יש לו עיני תלמיד חכם. דוק של ריחוק מאומץ חולף על המבט החום, הוא לוכד את שפתו התחתונה בשיניו הקידמיות, יד נשלחת מהורהרת לשיער. ניסיתי להתכונן לסוג הזה של השאלות, הוא אומר. מי הזמרים שאתה מעריך? "אריק איינשטיין ושלום חנוך. מכחיגת הביצוע והדרך שלהם. תמיד חשוב לי לשמוע מה הם עושים, איפה הם. אצל אריק אני מרגיש כאילו—"

בקר מותח זרוע ארוכה לפנים, כף היד פונה אל הריצפה, האצבעות אוחזות כמשהו ונותנות לו צורה. פלסטלינה. עוד לחיצה ועוד לחיצה, עיצוב בלתי פוסק.

גנוב על העיר הזאת

בצהריים, יום רביעי, הוא יורד חמש קומות, מתיר את האופניים המחלידות ורוכב גבוה, מחויך כמו ג'ירף כהה, במורד שדרות בן־גוריון עד דיזנגוף. משם, על פני חנויות הבגדים והפיצריות, בין אוטובוס מספר חמש למוניות הבאות ממול, הוא רוכב בדיזנגוף עד פינת בר־כוכבא ופונה שמאלה, ואולי ממשיך הלאה לקינג־ג'ורג'. העיקר להגיע לארוחת־צהריים בהנביאים, ליד פרחי כץ, בבית אמא'אבא, פנינה פרח וישראל בקר, שחקנים.

משה בקר עדיין לא מצא את הגג שהוא מחפש כבר שנים. הקומה שבה הוא גר כבר חמש שנים עם יעל פרל, גם היא שחקנית, מספיק גבוהה, אבל לא נירחבת, לא פתוחה. "הגעתי למסקנה שצריך מרגעות". הוא מתכוון למרחק מן הרחוב, שאתה שומע מכאן את קולותיו, כהבטחה, לא כאיום. הוא מתכוון גם לאין־חלונות שהוא רואה, לא נחבט כשניצל המרחיש במחבת של השכנים. רק לובן גגות ואנטנות בשמש.

בדירה שרוהטה במשכורות המדוברות של התיאטרון הלאומי יש שתי כורסאות ישנות ונאות, כמה ספרים, פחות מכמה קסטות וידאו, דובונים של תינוק על השטיח, כמה תקליטים, שלושה ציורים של יוסל ברגנר, מוקדשים פעם למשה, פעמיים לישראל בקר.

כשההורים של משה עברו דירה בילדותו, זה היה מבניין אחד לבניין שממול, ברחוב הנביאים. הוא מבין את המשפט הזה "אני רגיל לכאן". פה המכולת, פה הבית־מרקחת, פה הבית־קפה. "הרי את אסיפות הכתה עשינו מתחת ל"הבימה". הוא רוצה בחזרה, דרומה מפרישמן. לפעמים הם הולכים, הוא ויעל, לשבת אצל ליאון, פינת פינסקר־בוגרשוב. גיא בעגלה. מעל פטנט בתנור, קרואסון כגבינה צהובה, הם סופגים שמש תל־אביבית עם עשן אוטובוסים. בקר כבר אמר לעיתונות שהוא אוהב את ריח האגזוזים.

נעמי שמר קלטה ממנו את חשיבות הדברים: "לא בבלי, לא למר/ לא רמת־אביב/ אני רוצה ת'גג שלי/ באמצע תל־אביב// ... כי אני גנוב על העיר הזאת". השיר הראשון שהשתחרר לרדיו.

לא רוצה להגיד אמנות

רגע, מי זה שר, אמרו אנשים. שחקן שעשה את שקספיר ונעמי שמר, מוסר בזמר הישראלי, שרים "גנוב", "נעול עליה", "שפוט שלה". התקליט הזה קרע כמה תוויות. "אם יש משהו שמבהיל אותי, מרגיז, מאיים, שאני פוחד ממנו, זה סוג של תוויות", ככה הוא אומר. "נורא קל לשים אנשים בתוויות. רגע, הם אומרים, אל תבלבל אותנו. תהיה מה שנתתי לך להיות. לפעמים אתה יכול לנסוע לחו"ל אם אתה מוכרח. סע לשבוע, שבועיים, אבל לא לשנתיים".

תשמע בקר, היו אומרים לו בשבע שנותיו ב"הבימה", רצינו לקחת אותך להפקה ההיא וההיא, אבל אתה ב"הבימה". מי שכל מיני סוגים של יצורים מתפתלים בתוכו, חש אחרי שבע שנים, שהתיאטרון של אבא ואמא מניח על הגב תעוקה של מסורת יחד עם קונוונציות. יום אחד אתה מרגיש שהדלת המכובדת הזאת נעולה היטב מבפנים. "מי שרוצה לעשות משהו, כל דבר, אני לא רוצה להגיד אמנות, כי אני לא מסתדר עם המלה הזאת, אבל אם מישהו רוצה לעשות איזה דבר, הוא חייב להיות ישר עם עצמו". בשבילו זה היה לעזוב בלי חוזה בחוץ, בלי הגדרת מטרה ברורה. "אבל כמה זמן אתה יכול לשבת ולהגיד הייתי רוצה ש... אולי פעם אני. יום אחד צריך לעשות את זה".

אבל ידעת שתמיד תוכל לחזור, לא?

"העניין הוא לא ביני לבין התיאטרון. לא אם יקחו אותי בחזרה או לא. אחרי הכל, מבחינה כלכלית ההפסד לא היה גדול. אסור לשכוח שאני מאלה שקיבלו 600־500 שקל לחודש. הנורא־היה אם הייתי נוכח שעשיתי טעות. לא ניתקתי את עצמי מדברים שאני רוצה לעשות בעתיד. מה, אני לא אחזור לתיאטרון?! וראי שאחזור! אבל עכשיו אני רוצה לעשות דברים אחרים".

תחילה דחה הצעות דומות לאלה שהופנו אליו ב"הבימה". "דברים יפים, אבל כבר עשיתי אותם". אחר כך טילפן אליו צדי צרפתי. "ישבנו בבית־קפה והוא אמר שאין לו שום דבר כתוב, שאין עדיין מוסיקה, שיש לו רק רעיון לעשות משהו שיכלול שירה וריקוד 'וקטעי משחק, על בסיס של אקטואליה. יצאתי מהקפה ואמרתי: זה מוצא חן בעיני".

"כחול לבן בצבעים" הועלה 80 פעם. לא כתבו עליו הרבה. לפעמים עדיין הוא מוזמן לאיזה ישוב מרוחק. בקר מאושר מהסיפור הזה כמו תלמיד שברח מהשיעור ליומית. "כשאלדד שרים בא לחזרה הראשונה עם התזמורת והמוסיקה, הרגשתי שזה מה שאני רוצה. את הקצבים האלה, לעלות על הבמה, לרקוד, לשיר, לתת מערכון. אני רוצה להכיר קהל שאני לא מכיר. קהל שלא מכיר אותי. אני רוצה להופיע בקרית־חיים. כמה שזה טוב לי. אני מרגיש שלם עם הסוג הזה".

הוא לא אומר את כל הדברים האלה בנשימה אחת, כמו שזה נראה על הנייר. הוא מנסה לומר משהו רק עם היד, אוסף עוד נשימה, משפשף את המצח, העיניים, בוהה, מרווח על תשישות בגלל מאמץ המחשבה שהראיון דורש ממנו. יותר מכל הוא רוצה שהצליל המנוגן בתוכו יישמע בדיוק כזה באוזני השומע. מאונה משותפת לתקליט החדש גורמת לו יסורים. כי הוא יודע שהשמיעה שלי עושה מן השיר דבר אחר. מאוחר בלילה, אחרי שניסה למצוא מעט מלים מדויקות, והתאכזב ממני כשביקשתי דוגמאות ופרשנות נוספת, העיניים שלו היו אדומות.

הדברים שממרידים אותי

יום אחד הניחה נעמי שמר בתיבת הדואר שלו את השיר על גיא. דווקא שיר כזה לא ביקש ממנה. הבקשות שלו נגעו לשני שירים אחרים. "זמן" ו"אהבה אשתקד". דרך של אור מוליכה מן הסלון לחדרו של בן השנה וחצי. הדלת סגורה למחצה. בקר משרבב גוף ארוך בין הדלת למשקוף ולוחש "מתוק, מתוק" מעל הכתף העגולה הנגלית במיטת התינוק.

אמנם אפשר לרקוד צ'רלסטון לפי הקצב העליז של השיר, אבל הוא מדבר גם על הדברים שבקר מגן על גיא מפניהם: לוח הכפל, אחות בית הספר.

מה מפחיד אותך בעתיד של גיא?

"אני לא יודע מה אני אעשה כשהוא ייתקל באותם דברים שממרידים אותי".

בקר לא מדבר יותר, אבל דמעות עומדות בעיניו בשלב הזה, והוא לא מוחה אותן. יש שיר שלא נכנס לתקליט. הוא היה צריך להתווכח על זה עם האחרים, להסביר שעדיין לא הגיעה העת לגעת בנקודות הרגישות שלו. חלק מהן נטוע בילדותו. בקר התקשה מתמיד לתפקד בתוך מסגרת דוגמתית. הוא לא היה מעולם התלמיד המצטיין, המתמיד. אין לו סבלנות לחכות עד שידע תווים תוך לימוד. לתקופת לימודי פיתוח הקול הוא קורא "תזזית שחלפה". מן האוניברסיטה, כאמור, הלך לפני הדיפלומה, "מפני שהתחלתי לאבד את מה שהיה לי משלי, בפנים. הכל התחיל להטשטש לי מול העיניים".

לכנס היובל של בית־ספר "הכרמל" לא הלך. כשסיים שם את לימודיו לא עבר, כמו כל הממושמעים, לעירוני א'. הוא המשיך ללמוד בעירוני ו' במגמה חברתית־דואר. "כן" הוא אומר, "היתה מגמה כזאת" עכשיו הוא כבר לא בולע בכי. הוא מתפרע בצחוק. "בית־הספר הזה היה ליד מגדל המים במאו"ה. היינו הולכים לאיזה אולם, קרוב לאלנבי, משהו ענק, אפור וקר, והיינו יושבים שם ליד מכשירי טלפרינטר ומתקתקים. אף פעם לא הצלחתי ללמוד לעשות את זה". הוא מוקיף גב, מפנה ראשו לימין ומביט למטה אל דף נייר עלום. הידיים מנגנות ביעילות על מקשים דמיוניים. שתקן. "הידיים שלי התאבנו במבחן הטלפרינטר. אף פעם לא הייתי טוב בדברים האלה". זה מה שהוא אומר לאחיו, גד בקר, עיתונאי לשעבר והיום איש מחשבים. בקר מדבר כפליאה על "הראש של אח שלי". הוא, משה, לומר רק מהחיים.

ככה בבדידות מוחלטת

אם הייתי מבקשת ממך לומר לי מה הרגשה שמאחורי התקליט שלך.

"הייתי שולח אותי לשיר 'זמן'".

שיר דרמטי. יש בו מלים פסקניות: אחריות, החלטות, פה אחד, בדידות מוחלטת. "אל תספמו אותי מוקדם מדי", הוא מבקש שם. "כשהמחוגים השניים/ יגידו פה אחד – חצות/ רק אז אני אריס ידיים/ ... עד אז אני מחליט לבד/ עד אז אני רוצה לעוף/ ולחצות לבד את המידבר הזה/ כמו גווט אחוז טירוף//".

מה עם תוכנית יחיד?

"מה יהיה בתוכנית הזאת? תגידי לי את. מי יבוא לראות אותי. איזה חומר אגיש? למי?"

בקר חושש להזכיר את עניין רדידות המים, שבהם הוא מבקש לשכשך עכשיו.

אתה יודע, שמעתי את השם שלך במשרד של משה יוסף לפני כמה חודשים. דיברו שם על הפקה של אירמה לה דוס. חנה לסלאו ואתה.

בקר שותק. נועץ בי מבט שיכול להגיד כל מיני דברים. אחר־כך נודדות עיניו אל החלון.

שעתיים אחרי זה אומר משה יוסף: "כן, יש לנו פגישה מחר". כפגישה מבקש בקר לקרוא שוב את הטקסט. וצריך לסגור עוד עניינים כספיים. הדיווח הערכני הזה מגיע אלי מיוסף, מפיק חסר ראווינים. בקר, כנראה, יככב בקייץ ב"אירמה לה דוס".

נעמי שמר אומרת: "משה הוא בחור מנומס. הוא בא מבית טוב". שם מעיל על כתפי אשה, שואל אם לא חם מדי, או לא קר, לא מסגיר עיסקות שכדרך, שמר אומרת גם שהשמיים הם הגבול שלו. "אני בטוחה שהוא יודע שהוא נועד לגדולות". ■

هكذا من الأصل

ליידי של סחוג ופילטע־פיש

מרים תעסה־גלזר על מרפסת ביתה: סבתא מצטלמת עם מטריה! מה יגידו הילדים! (צילום: שמואל רחמני)

איפה היא היום, אחרי שגמרה לכסח מחזאים ומשוררים, ואת תימהוני הארי־קרישנה. מרים תעסה־גלזר. רק ח"כ. לוהטת עם סגנון, עכשיו על ה"פאשלה" של קליטת האתיופים. אז מה אם איננה סגן־שר? היא לא משתגעת על "וולוו". גם שוסטק, אפילו שהיה שר, הוא סתם חבר בוועדה שלה.

מאת אורית הראל

א יפה היא? איפה האשה הקטנה והנמרצת שטיפלה בחריצות ב"ערוותו המתנדנדת" של יוסף כרמון וידעה לקבוע שיונה וולך היא "בהמה מיוחמת, פשוט מופרעת"? איפה סגנית־השר, "רות" של המחתרת, שנקראה להיות נכס בשי־"ערתי" למפלגה, שרצתה להפגין נגד סאברה ושתילה, וגם להיות שרת החינוך? איפה מרים תעסה־גלזר?

כמעט באותו מקום. עדיין בכנסת, עדיין האשה של המפלגה שהולכת לכנס של שרון כי הזמינו אותה, למרות שהיא מצהירה אמונים למחנה שמיר־ארנס. עדיין ברירה הצנועה בחולון, בין עונה מסיר־פלא ותה עם נענע. עדיין נמרצת ומכופתרת, עם אותה לשון חדה שמביעה דעות נחרצות בשחור ולבן ושלל צבעי טכניקולור, בלי איזור דימדומים אפור.

כבר לא סגנית־שר, כבר לא עונה על שאילתות בנאומים תוצבי להכות, עדיין מנסה לפרוץ חומות של חוסר עניין תיקשורתי, להכות גלים בבריכה שלה. אלא שאפילו עכשיו – אחרי הפריצה מחדש לכותרות, ה"קאם־בק" הקצר, המטיאורי, עם הרו"ח הטרי על סכנות הכתות למיניהן (הארי קרישנה, אימן, אתם כבר יודעים) – היא יודעת שלא תמיד זה הולך כמו שהיא רוצה. גם עם הסוס החדש "שלה" – כיו"ר ועדת העליה והקליטה של הכנסת – היא לא ממש מצליחה לעניין את העיתונאים, אלא אם כן משורבבת לדברים נימה של התגגות קלה. כמו למשל "יום העיון" שאירגנה בנושא העלייה מאתיופיה.

כשלון קליטת העלייה, היא הגדירה, והביאה אנשים שיחזקו את עמדתה. ניגוח לצורך חשבון פוליטי, הגדיר שר הקליטה יעקב צור, שלא רווה נחת, בלשון המעטה, מכינוס הפורום הזה. הוא מעדיף לדבר על קליטת האתיופים, על קשיים ופתרונות, ולא על מרים תעסה־גלזר. לא מפריע לה. "מהתפקיד היום אני נהנית הרבה יותר", היא פוסקת בחיוך גדול, "אני גם לא משתגעת מוולוו. קסם לי תפקיד סגן־שר כי יצאתי לציבור עם דברים שונים, אבל גם היום אני עוסקת בהם. והנה תראי, שוסטק היה שר – והוא יושב אצלי סתם בוועדה, אז מהז".

באמת, אז מהז הרבה יותר איכפת לה שהעלייה, ואיתה גם הירידה, לא זוכות להד הציבורי הראוי. אז היא מעוררת הד, אפילו במחיר הרגזת היריב. בעניין האתיופים, למשל. "פאשלה" בעיניה, היא מודה. וכשהיא מודה כך, חד וחלק, היא יודעת שיש מי שיתעלם מהתוכן בגלל הדרך בה היא מציגה את הדברים, אבל זה לא עוצר בעדה. "עם האתיופים היה מוסכם שלא משכנים אותם בשכונות מצוקה – ושיכנו: קבעו שאסור להפריד לאורך זמן – וכן הפרידו וממשיכים להפריד. בבאר־שבע אמרו ש'פתרו את הבעייה' כשעשו להם כניסה נפרדת בבניין משותף, ואנחנו סיכמנו במפורש שלא יהיו יותר משתי משפחות אתיופים בבניין משותף. הפכו מרכזי קליטה של 250 איש למשכן קבע. זו ממש חממה לחיידקי פשע. בלי רצון ובלי כוונה־רעה חוזרים על מישגים פוליטיים של שנות ה־50. עקרנו אותם ולא נתנו להם תחליף, שמנו אותם במשהו זר ומנוכר ולא שילבנו אותם". ולא איכפת לה שהשר צור כעס שהיא העזה לקרוא לפורום בו הציגה את הדברים "יום עיון", העיקר שהנושא שוב גירד את התיקשורת.

"העלייה זה משהו מתמשך – או לא מתמשך", היא מתקנת בחיוך אירוני, "ומה זה באמת מעניין? זה משהו שיגרתי, כמו החמסינים. ובכל זאת, צריך לתת לזה תשומת לב יתרה. אם למשל קוראים להקים רשות אחת שתטפל בעולים, במקום הסוכנות והממשלה, צריך לתת לזה מקום. הלא הסוכנות תאבד עצמה לרעת אם יבטלו את הנושא הזה בשבילה".

אבל גם כשהיא מתלהטת, היא מתורבתת. אפשר לחלוק על מה שהיא אומרת, אי־אפשר לחלוק על הסגנון. וסגנון יש לה. ליידי של סחוג ופילטע־פיש. שופעת חיוכים ובטחון עצמי שמקרין אמונה שלמה בכל מה שהיא עושה ואומרת. בטון תדיר בטוח, בנעלי בית גבוהות־עקב ליד עגלת תה עמוסה כל־טוב, היא [...] "אני מאמין" מאור נחרץ, והיא ממשיכה [...] עם רו"ח הכתות שעל הכוונת – כשמרים [...] מרים מרעישה.

[...] ארבע שנים עוד אהבו לספר במפלגה איך [...] אותה מאחורי הצאן", כששלפו אותה מניהול [...] על שם יוהנה ז'בוטינסקי כדי להשתלב [...] המובילה של "חרות". 29 שנים הקדישה [...] כמנהל הנוער. "יותר ממחצית חיי הייתי שם, [...] שמיציתי את עצמי בחינוך. מה זה להיות [...] לעזור לארם, לעשות כל מה שאמא צריכה [...] ואני אמא של המון־המון ילדים". היום, הכנסת [...] הביתי שלה. "הכנסת היא לא דוכרבן ולא [...] ופוליטיקה זה לא פינג־פונג, זה כרורגל, [...] מרים יודעת, היא משחקת. וגם אם היא יודעת [...] "מלים כואבות יותר ממכה פיסית", היא [...] שהכאבים האלה הם חלק מהמשחק, והיא יודעת [...] וגם להנחיל אותם בשקט נפשי שנראה מרחוק [...] של פיל.

ה יא היתה סגנית שר־החינוך והתרבות, שעליה היה לה הרבה מה לומר. "לדעתי, סגן־שר זו משרת פיקציה, תעלול קואליציוני בלי זכות קיום", היא אומרת. [...] שלא מחליטים בחוק על אחוז [...] שבשליטתו של סגן השר, או [...] מדיניות מתואמת עם השר". היא [...] יצאה לא פעם בפומבי נגד השר – צלון המר – "שנתן לי חופש [...] כשחשבה שהיא צודקת. למשל [...] משותפה בחינוך. "יצאתי נגדה כי זו [...] עיניים להביא ילד בן 12 [...] לחצר של גימנסיה הרצליה".

[...] אמרנו? "עירום זה לא [...] זה שטויות, פשוט מצלצל [...] בתיקשורת", אומרת מי [...] לקבוע כי בתיאטרון נוה־צדק "חולים במחלת [...] שקממה" נגדה אמנים ומבקרים. מיכאל [...] אמר לה בעימות טלוויזיוני שהיא מגלה [...] מרים נזכרת בחיוך סלחני בתקרית [...] התיקשורתית הזו. "אני מעריכה את מאבקו של [...] אבל כאדם – אם זו תרבות – או אני רחוקה [...] כאלה". ח"כ יוסי שריד אפילו הגיש [...] בכנסת והתעניין בחיי המין שלה. "אם יבוא [...] פסיכולוג ויגיד שכל האלימות וכו' זה קטרזיס, [...] אלטמודיש", אומרת מרים. "כבר הגיעו [...] שזה משפיע על הנוער. צנזורה זו מלה קשה, אבל אפילו בשוודיה המתקדמת יש צנזורה על סרטים. [...] כאנגליה עד לפני 16 שנה היתה ביקורת על מחזות. מישהו אמר שאנגליה פרימיטיווית? [...] קיצוניות זה לא בסדר".

אבל רגע, זה לא סוף פסוק אצלה בעניין הזה. [...] שקימת היום לא מתפקדת. מה שהיא עושה [...] מקנה להם פירסומת. צריכה להיות מין ועדה [...] ליד התיאטרון שתייעץ, כי הם מעבירים [...] שלהם אחרי שמשקיעים את הכסף שלי ושלך, ולא צריך להגיד לנו להצביע ברגליים". וכל זה מדובר [...] על התיאטרון הציבורי, שהיא מבחינה בינו לבין [...] הרבה אנרגיה היא מוציאה על האמנות [...] ביטוי באפיקים הציבוריים, כמעט שלא נוגעת [...] המסחרי־מסחרי. לרגעים נדמה שהיא בעצם [...] אותם מהמפה.

"צריך להבחין בין עניינים ציבוריים ועניינים [...] עיתון – זכותו לכתוב לקהל קוראין כמוצהר. לא רק בכלי תיקשורת ממלכתיים ובתיאטרון ציבורי. רדיו וטלוויזיה צריכים לשקף את מיגוון הדיעות. ובתיאטרון – אם חנוך לוין, סובול 'את קומפני' היו [...] מה שהם רוצים ומעלים בתיאטרון פרטי – בבקשה, אבל כציבורי צריך להביא בחשבון את רגשות הציבור. אין זכות לפגוע ברגשות הציבור בשביל להביא סצינה לקהל. את זה תעשה על חשבון אבא שלך", היא סוגרת.

כלהט הדברים היא אפילו נזכרת בקיומו של הסכם בין תיאטרון ציבורי ופטרונו הממשלתי – משרד החינוך. את הסעיפים היא לא זוכרת בדיוק, אבל היא בטוחה שפגיעה ברגשות הציבור זו מין הפרה של ההסכם. "זה מקומם אותי, אני לא מוכנה לקבל את הפגיעה, ועוד בכספי ציבור. איך אפשר לעשות השוואה בין חיילי צה"ל לנאצים כשבקירבנו עדיין יש עוד אנשים עם מספר על היד? זו שערוריה ממש, אני לא מוכנה שישוו את חיילי צה"ל לנאצים. אני יכולה להרצות שעה כמה זה נבזי. אני נפגשת הרבה עם תלמידי י"א־י"ב, והם מערערים על כל הקיום שלנו כאן – צריך לחשוב לאן זה מוביל".

בכלל, מרים מאמינה שבעצם גם האמנים עצמם לא כל כך מאמינים בזכות ההבעה הלגמרי־חופשית. "אנשי התיאטרון לא יוצאים לרחובות בגלל הצנזורה. הם מבלבלים את המוח. אם הם מאמינים באמונה שלמה – שייצאו לרחובות כמו המתנחלים בסבסטיה. אבל בתוך תוכם הם כנראה יודעים שהם לא צודקים". והיא, כמו מורה נאמנה מול תלמיד סורר, תהיה שם להראות להם את הדרך. "אני אמשיך כזה אפילו שייצלבו אותי. זו מדינת ישראל, מדינת היהודים, ואני רוצה שיכבדו את הארס".

„אני בעד שיריון מקומות לנשים. זו חברה שוביניסטית וצריך לתת הליכון לדמוקרטיה. אנחנו לא ניתנות לשירקס. אנחנו הרי מכירות את הגברים תשעה חודשים לפני שהם מכירים את עצמם".

בית מסורתי היא מנהלת. שלושה בנים, אחד נשוי, אחר עוד מעט יהיה נשוי, השלישי עדיין רווק. תמונה של הנכד מתנוססת בגאווה על מרף הספרים בסלון. סבתא מרים, שהיא גם יידישע מאמא אמיתית מאחורי הקריירה ומסלול הקידום שנראה די פמינסטי למסתכל מהצד, מטפטפת לשיחה חוכמות של הנכד ומצהירה שהיא פוחדת מה יהיה כשהילדים יראו שאמא הצטלמה עם מטריה על המרפסת. פוחדת אבל מצטלמת.

ת ולדות חיים של אחת מעשרת הח"כיות בכנסת הנוכחית: נולדה בתימן, ב־1929. בת חמש היתה כשהמשפחה עלתה לארץ, לנוה צדק. שמונה נפשות בשני חדרים. גימנסיה הרצליה, סמינר למורות, תואר ראשון באוניברסיטה העברית, תואר שני בניו־יורק, כשהיתה שם עם הבעל בשליחות התנועה. אחת מעשר המופלאות. "זו עשייה טובה מאוד", היא קובעת, "מוסר העבודה שלנו הוא לאין שיעור טוב משל הגברים. אם יבדקו נוכחות – אנחנו נצער בראש. כל אחת בתחומה נאבקת על דיעותיה. אני מרגישה קרובה יותר לאמירה סרטני או לשולמית אלוני מאשר לבר־סיעתי שלא בא – אז יורידו לו שמונה שקל אש"ל ליום, זה ידגדג לו בטח. למשל בנושא לאה שקריאל – כולנו היינו תמימות דעים – השמאלניות ואני, המסורתית, כולנו יחד. גם לליכוד יש לי קווים אדומים, ובעניין שקריאל זו טעות ומחדל".

"אני בעד שריון מקומות לנשים. צריך לתת הליכון לדמוקרטיה, אין מה לעשות, זו חברה שוביניסטית. יש לכך הסברים פסיכולוגיים, זה כך בכל העולם, ואנחנו במזרח־התיכון, נוסף לכך. האשה לא תופסת את המקום הראוי לה, בעדינות, וזה לא בגלל ההלכה. ההלכה באה לקראת נשים. פשוט גברים פרשו אותה. אם היו בכנסת 40־50 נשים זה היה יוצא מהכלל. אנחנו לא ניתנות כל כך לשירקס, לא כל כך מתרגשות בסופו של דבר. יש בנשים הרבה עוצמה, אנחנו הרי מכירות את הגברים תשעה חודשים לפני שהם מכירים את עצמם".

עכשיו עליה. נושא שמרגיז אותה, כי היא יודעת שיותר ממה שיש לדבר על עליה, יש לדבר על ירידה. "זו השנה הראשונה שיש מאזן שלילי בין עליה לירידה", היא מציינת בעצב. יש לה רעיון להביא לארץ סטודנטים יהודים, שילמדו כאן במסלול בי. איי. כללי באנגלית, יצאו עם תואר מתוצרת הארץ, אבל אולי בסופו של דבר לא יצאו, אלא ישארו. "אם שולחים הנה מישהו מארה"ב אחרי 'היי סקול', אנחנו נרוויח סטודנטים, הורים שיבקרו כתיירים, זה ימשוך מרצים מחו"ל על רמה, יתן יוקרה לאוניברסיטה". זה גם הגיל שהיא סבורה שעוד אפשר "לתפוס אותם", "אחרי גיל 25 זה 'טו לייט'", היא נאנחת.

ה עולים היום, אם יש, ברובם אורתודוכסים, ובין היורדים המיעוט אורתודוכסי. "זה מצביע על עניין של חינוך, צריך להרביץ תורה". שומעים פה חשש מ"חרדיזציה"? "אחרות הגורל לא מונחת בכיס. הדור הראשון בארה"ב היה קשור ביהדות, הדור השני רצה להתאקלם בחברה האמריקנית, הדור השלישי רוצה לחזור לשורשי הסבא. זה הדור שאסור למדינת ישראל להחמיץ. צריך לא לשים את הדגש על כסף – זו טעות פטאלית שעשו כאן כל הממשלות, שהמנהיגות שם היתה זו עם הכסף. הייתי רוצה לראות את המנהיגות הרוחנית לפחות לצד זו עם הכסף. היום הם כבר רוצים להגיד לנו מה לעשות עם הכסף. וסכנה נוספת היא שתקום בכל בירושלים – חוכת העליה היא לא במקום ראשון וזה צריך להדאיג. חייבים לתגבר חינוך יהודי ציוני בגולה".

ומאלה שלא עולים משם, רק כפסע לאלה שיורדים לשם. אין לה שום סנטימנטים יתרים אליהם. את כפפות המשי היא משאירה בבית כשהיא מופיעה בפניהם. "ביקרתי אצל קהילת יורדים תימנים בברוקלין. קיבלו אותי יפה, שרו שירי שבזי, קראו את הפסוק 'מי שדר בחו"ל כאילו עובד עבודה זרה'. את רפי אררי שאלו על פריז'ידר ועגלת תה. אני אמרתי להם: לא באתי ללטף. אנחנו חושבים שאתם עריקים. לנכד שלך יקראו פיליפ והוא לא יידע בכלל שלסבא שלו קראו זכריה. אמריקה צריכה אתכם? תחזרו לארץ, יש קשיים, אבל לא מספיק רק לבנות מדינה. צריך לבנות עם. אחרי הדברים האלה קם מישהו ושאל 'מה ההטבות שנקבל?', ועוד שאלה, שוב על הטבות. הדם עלה לי לראש, ועניתי: אומר לך קודם מה אני חושבת, ואחרי־כן מה הנוהל – מגיע לך מה שקיבלו הוריך כשבאו לישראל, ומגיע לך מה שאמריקה נתנה לך כשבאת בתור יורד. ובאשר לנוהל – יש פרוספקט, הוא גם מנוקד, תקרא. שגינו כשחשבנו על הכסף־כסף־כסף ולא הקדשנו די לחינוך".

המחנכת תמיד מרחפת ברקע. גם בעניין דיכוי יהודי בריה"מ. "תמיד שאלתי למה לא עושים מזה מחזה – אמרו לי שיצירה לא מזמינים, היא מסכה", היא אומרת והלגלוג בורח בין ההזמנה לפיכפוך. "אמרתי שלא יבלבלו את המוח, הרבה יצירות מוזמנות. למה שהגויים יעשו סרט או מחזה על אידה נודל?" מרים גם מבחינה בין יהודי המצוקה. "יש יהודות מצוקה, באיראן, בלבנון. שלחו אליהם שליחים והם לא באו. יש לי כעס גדול על כך, וגם על אלה שמגיעים לווינה וממשיכים ללוס־אנג'לס. כואב לי, אני כועסת. שואלים אותי למה, הרי גם מכאן יורדים. אבל אנחנו מצילים אותם ונותנים להם כדי שישארו".

כל הכעס הזה על היורדים והנושרים ואלה שסתם לא באים, לא מטשטש לה את קו הראיה עם הקשיים של העולים שכן באים. "פעם הייקים המוסיקאים שעלו, הלכו למכור נקניקיות במוגרבי, אבל אז לא היתה מדינה. היום המדינה חייבת למצוא פתרונות – לא יודעת איך, לא מעניין אותי".

עכשיו תשתו את התה, לפני שיתקרר. ■

שיפודים

משהו

החיים כל־כך קצרים, שיש בהם זמן או להיות מסודר ובסדר, או לחיות.

פליטי תל־אביב לא יניחו נשקם

של תל־אביב שונה לפושון דאנג.

הכיבוש הסיני השתרע מהקניון, לא כולל. עד אחרי שוק הפשפשים, צהלה, גבעתיים ורמת־אפעל היו כבר מחוץ לאיזור הכיבוש.

בהתחלה, בראשונה ברחו כל התושבים הקרובים לאיזורים הסיניים. אחר כך, כשראו שהם לא מתכוונים להרע, חזרו. ב"מי ומי" תלו אפילו שלטים ... קיוו ללקוחות. אחר כך כולם עזבו שוב, בגלל לוחמי השיחרור. ... "מי ומי" נמצאו שחוטים, ועל מצחם כתובת בטוש פנטל: „בוגדים".

עמרי היה בן חמש כשנאלץ לעזוב את נאות־אפקה בגלל הכיבוש ... היום, שלושים שנה אחרי, הוא עדיין לא נשוי. „החיים שלי הם קודש לחזרה הביתה", הוא אמר תמיד. קודש קודש, אבל משהו השתנה ... פגש את איילת, נערה כחולת־עיניים ובעלת שפתיים יפות ... היא היתה בת 23, הוא בן 35, קצת היססו, אבל בדיוק ביום ... להכרות, במסעדה מזרחית בבאר־שבע, החליטו להתחתן.

... הרגו אותו למחרת.

... הוחק פצצה מכוונת היטב שנחתה על אשקובית המיבצעים. יחד ... בצורה דומה עוד שבעה מהיחידה של עמרי. כולם בקבוצת ... שהתכוננה לחזור לתל־אביב ולפגוע באוניות סיניות בנמל. איך ... לעזאזל, על הפעולות המתוכננות?

המפכ"ל של צבא הפליטים התל־אביביים היה מחליט, בסודי־סודות, על פעולות האיבה, ופעם אחר פעם גילו זאת הסינים ופגעו בנקודות ... לפני היציאה.

עמרי היה עוד אחת מעשרות אלפי קורבנות שנפלו למען החזרה לתל־אביב. במחנות פליטי תל־אביב לא היתה משפחה שלא היה בה חלל.

★

לקוראים של 1987, שעדיין לא יודעים כלום על האירועים האלה כי הם התחילו רק ב־1991, צריך לספר מה ואיך בדיוק קרה.

★

זה התחיל בנאום מגעיש בעצרת או"ם. הנציג הסיני הודיע על ... עיר נמל" ששינתה את פני ההיסטוריה הידועה עד כה. הסינים ... בעולם, הוא אמר, ויש להם זכות לקבוע את גורלו. הם חייבים ... אספקת מזון ושליטה באקולוגיה של כדור־הארץ. כשם הזכות ... בירה, החליטו הסינים לתפוס כ־40 ערי נמל בכל העולם. הם ... רק בשטח לא משמעותי שסביב לנמל. לאחר שתוכניתם תושלם, לא יבואו עוד בשום תביעות. למעשה, הסינים מציעים לעולם ... מסוג חדש. כל אפשרויות המסחר וקשרי התרבות עם סין ... דרך הנמלים החדשים.

ברשימה היו נמלים רבים, ביניהם גם נמל תל־אביב. שבועיים לאחר ההודעה, בלי להתחשב בזעם העולם כולו, נחתו הסינים בכל הנמלים. ... בין שעה אחת לשלוש שנים. הקרב הקשה ביותר היה על נמל ליוורפול, והסינים היו חייבים לכבוש קודם חצי מאנגליה לפני ... לאיזור שתחמו לעצמם. בכמה מקומות כמו סן־פרנציסקו, ... קיבלו את הסינים בתשואות. למרות זאת סירבו הסינים לדרישת ... לספח אליהם את צ'יינה טאון. גם כאן הם נשארו רק בתחום ... קילומטרים מהנמל.

בסוף התקופה שלטו הסינים בכל הנמלים שהודיעו עליהם בתחילה. בכל מקום, הכיבוש היה רק בשטח הנמל, ושמונה קילומטר בערך סביב לו. ... רשת אדומה הקיפה את התחום הסיני.

כך גם בתל־אביב. הם כבשו אותה בעשרה ימים. שנה נוספת ניהל ... קרבות כנגד המאחז, שנהדפו כולם. מעבר לגדר האדומה לא ... הסינים בשום מקום.

★

עמרי ... בת השמונה ושני הוריו ברחו מארבעה וחצי החדרים שלהם בנאות אפקה מיד כשהודיעו ברדיו על נחיתת הסינים בחוף ... נסעו להורים בבאר־שבע, אבל אחרי זמן קצר קיבלה הכנסת החלטה שאין פליטים רשאים לגור אצל קרובי משפחה. הוקמו מחנות פליטים, העיקרי והגדול שבהם באיזור באר־שבע, במקרה. עמרי ומשפחתו קיבלו תעודת פליט וקאראוואן. מי שניסה להוריד את הגלגלים של הקאראוואן נקנס, כי זה סימן לתחילת ישיבת קבע.

מהר־מאוד התארגנו היחידות הראשונות של צבא פליטי תל־אביב. כמה ראשי משפחה שניסו לקנות דירה חדשה למשפחתם, תוך עקיפת החוק הישראלי האוסר על פליט לקנות דירה חדשה, נכלאו.

הסינים הציעו שלום. הצעה שנדחתה כמובן מיד. הם פיתחו בינתיים מאוד את איזור תל־אביב שנעשתה דומה להונג־קונג. כמה מן הישראלים שבדרך פלא הצליחו להישאר בבתיהם או להסתנן אליהם חזרה בימים הראשונים, המבולבלים, התעשרו מעבר לכל חלומותיהם.

לעומת משתפי הפעולה המאוסים האלה, היו כל הישראלים, וביחוד הפליטים התל־אביבים, נחושים בדעתם להילחם עד השחרור, ועד החזרה לבתיהם.

לעתים הצליחו לחסל פטרול סיני, לעתים גרמו נזק אמיתי לציוד סיני. פעם אחת השתלטו על בית־ספר והרגו מאה וחמישים מילדי הכובשים, אבל ברוך־כלל הם נכשלו. הסינים היו לוחמים טובים, ואובדן חיי אדם לא שבר את רוחם. הגרוע מכל, הם היו בעלי מודיעין מעולה, ופגעו ביחידות התל־אביביות הרבה לפני שהגיעו ליעדן.

אחרי חמש־עשרה שנה התחילו כמה מפליטי תל־אביב לדבר על הפסקת המלחמה. היו שהציעו לכרות שלום עם הסינים ולהנות מיתרונותיהם. חלק מן הפליטים הפעילו לחצים במטרה שיתירו להם להשתקע באיזורים אחרים בארץ. נטייה תבוסתנית זו דוכאה ביד רמה. כאן לא היה מקום לרחמים, וגם בג"צ שהוגש על ידי פליטים נגד ממשלת ישראל שאינה מתירה להם לקנות בית ולעבור – נדחה. אמרו השופטים: אחר יתחיל לצאת מן המחנות של פליטי תל־אביב, ולהשתקם, ומוחר מאוד ישכחו כולם את הבעייה, ויגורו להם בנחת בדירות חדשות בבאר־שבע, בירושלים או בחיפה, ובתיהם הישנים בתל־אביב יישכחו מליבם.

חוקים חמורים ביותר נחקקו כנגד תל־אביבים החפצים לבגוד ביישותם התל־אביבית. בעיקר הושקע הרבה בחינוך הדור הצעיר. לימדו אותם ששלום עם הסינים לא ייתכן לעולם. כמו כן לא ייתכן לעולם לחשוב על חיים חדשים בעיר אחרת בארץ. מוטב לרעוב, למות, ולחיות כל החיים בקאראוואן מאשר לוותר על היישות התל־אביבית.

הצעירים אכן השתכנעו, ורבים מהם נלחמו ביחידות שניסו לפגוע בסינים. עשרות אלפים נפלו, כמעט דור שלם, אבל מה חיי אדם לעומת הרעיון?

★

ורק איילת ישבה בפינת מיטתה במחנה הפליטים ובכתה כששמעה על מותו של עמרי. כמה אכזריים הישראלים, אמרה לעצמה. למה הם לא מניחים לנו לשכוח את תל־אביב. אני עצמי אף פעם לא ראיתי אותה. כל חיי גדלתי בבאר־שבע. למה הם לא מפסיקים להילחם? למה?

רעד עבר בה, וכיווץ את קיבתה בפחד לא נעים. היא פחדה מפני עצמה שבכלל חשבה כך.

אבל מי יודע, אולי אם יהיו עוד שיחשבו כמו איילת, באמת יגיע השלום.

מאיר עוזיאל

סרט לא גמור

(המשך מעמוד 8)
שונים וצילומי שחקנים אהובים עליו, והמדפים גדושים בטיסנים שבנה. הכל צנוע, לא ראוותני. בית של אנשים עובדים. בתור בעל רגש אחריות והתנדבות גבוה, תמימות ומוסר בלתי מצויים. מתאים לתקופות אחרות, לא לתקופתנו החומרית. כסף לא נחשב בעיניו. את המשכורת הצבאית הזעומה לא ביזבז כ"שקם". חסך וקנה לאמו מצלמה. עבד לקיומו באוניברסיטה כמקרין סרטים בהרצאות, בקטיף אבוקדו בפרדסי רחובות. בקיץ האחרון קטף תפוחים בכפר סולד־ותוך כך הציל ילדה בת 11 וחצי שהתעלפה בתוך הבריכה.

בכסף שחסך מעבודות הקיץ עבר קורס צלילה ורכש לעצמו ציוד. התעניין בהמצאות ופיתוחים טכניים. עבר קורס ריתוך – אולי כדי שיהיה לו ביד משהו שאפשר להתפרנס ממנו. אחרי הכל, לימודים בחוג לקולנוע ותיאטרון אינם ערובה לעתיד כלכלי בטוח. בבית משפחת קופר לא מבינים מה קרה. איך ילד טוב ויציב כצפריר, מסתלק. זה לא מתאים למי שהקפיד מדי יום שישי לערוך את הקניות לשבת ונכנס בכיף למטבח לעזור לאמא לבשל. בשבת נהג לשחק עם אבא שח, יצא עם אמא לטיולים של החברה להגנת הטבע.

האב: "ודאי קרה משהו בפגישה שמאוד זיעזע אותו. צפריר היה בחור יציב שידע להעסיק את עצמו, ולא יתכן שעזב בצורה מתוכננת לימודים שאהב, בית שאהב עם מערכת יחסים טובה אתנו ועם אחיו ואחותו".

צפריר נהג להתאמן ב"שכיבות סמיכה" לחיזוק שריריו. כדורסל לא ידע לשחק, אבל היה חשוב לו להיות חזק, ממש בצורה אובססיבית. יכול היה לבצע אינספור שכיבות סמיכה בשתי ידיים וכ־70 שכיבות סמיכה ביד אחת. הוא גם התאמן בקראטה ויוגה.

צ'דלי ביטון, סטודנט למתמטיקה ומחשבים באוניברסיטה העברית, הוא החבר הקרוב ביותר של צפריר, עוד מילדות, מלימודים משותפים בבית־הספר העממי "רמות" ותיכון "קוגל" בחולון. יחד הלכו לקורסים של גדנ"ע אוויר ולטיולים משותפים, יחד שרתו גם באותו בסיס צבאי. הם הלכו יד ביד לאורך כל הדרך.

צ'דלי: "בפעם האחרונה נפגשנו שבוע לפני שנעלם. שוחחנו על ביולוגיה, מכניקה ואסטרונומיה. דיברנו באופן כללי על שנינו. הוא לקח כמות עצומה של שעות־לימוד באוניברסיטה. דיברנו גם על זה. לא היה שום דבר מיוחד בפגישה. צפריר הוא בחור שנעים לשוחח אתו. קוטע את השיחה בבדיחות לא־צפויות. הוא אדם חברותי שיודע ליצור קשר עם אנשים, אבל בררן בבחירת חבריו. בצבא האנשים מאוד אהבו אותו. לפי התרשמותי, בשבוע האחרון הוא היה במצב־רוח רגיל לגמרי".

צפריר קופר הוא בחור נאיבי. יש מי שפרשו את התנהגותו כמוזרה. אבל הוא בהחלט אינו מוזר ולא תמהוני. בחור יציב ורציני, שפשוט לא עושה חשבון לאף אחד. צ'דלי: "ברגע שהגיע להחלטה שצריך לעשות משהו, הוא עושה. הרבה אנשים מתכננים דברים וחולמים עליהם, אבל לא מממשים אותם. הוא מבצע. אבל הוא לא הרפתקן. הוא לא איש של דברים משוגעים ולא שיגרתים. היה לו רעיון שהטריד אותו, שהוא יתחיל בלי כלום ויצטרך לעבוד בעבודה שתשלם לו רק שכר בינוני. הרעיון שאדם צריך להשתכר למחייתו לא קסם לו. אבל הוא מימן את הלימודים מעבודה בקיץ. עשה קורס רתכות, צלילה וקורס צילום. הוא חשב לנסוע לדרום אפריקה לעשות כסף, אבל התוכנית הזו ירדה מהפרק".

איך היה הקשר שלו עם בחורות?

"כמו כולם. הוא איש שיחה מעניין, אבל לא מאצ'ו. שום בחורה לא היתה מסוגלת לשנות פיוזים בראש שלו. אולי לקלקל מצב־רוח, אבל לא לגרום לכך שיעשה צעד קיצוני".

האם הוא דיבר על התאבדות?

"דיברנו פעם על הנושא. צפריר אמר שהתאבדות באה בחשבון רק כשנופלים בשבי או כשנקלעים לזקנה קשה".

הוא הזכיר את "פאריס טקסס"?

"יותר מפעם אחת. זה היה סרט שהרשים אותו, אבל לא יותר מזה. הוא לא בן אדם שמתאים לו להתבודד".

מה לדעתך קרה לו?

"לא יודע. הוא אף פעם לא דיבר על הליכה למדבר. לא הזכיר את פטרה. הוריו מאוד חשובים לו, הוא אוהב אותם ואמר פעם שהוריו הם הסיבה הכי טובה לא להתאבד. לכן, אם החליט להתנתק, אז זה מאוד רציני. לא מתאים לצפריר לחזור בו. תמיד שאל אותי, 'תגיד, מה אתה חושב?' הפעם הוא לא שאל אותי כי בדיוק עברתי דירה והוא לא ידע את מספר הטלפון החדש שלי".

מפקדיו וחבריו של צפריר מתקופת שירותו הצבאי מעטירים עליו שבחים. "צפריר אדם מאוד רציני. עושה את עבודתו באחריות, מעבר למה שנדרש ממנו בהקדשת שעות עבודה וברמת התייחסות. מתנדב לכל משימה נוספת. אין מלה אחת רעה על הבחור", אומר אחד מחבריו.

רותם, ידידה, מסכמת היכרות של ארבע שנים: "צפריר הוא בן־אדם אמיתי, בלי משחקים. תמים. בלי תככים וחישובים. הוא אהב את הבמאי של הסרט 'פאריס טקסס' והשתדל ללכת לסרטים שלו. את 'פאריס טקסס' ראה כמה פעמים, אבל זה לא דבר מיוחד: גם בסרטים אחרים שאהב הוא חזר וצפה שוב ושוב. זה לא רק צפיה. היה מסוגל ללכת לשלושה סרטים ביום. היה לו ראש לא שיגרתי. לא בן־אדם שאפשר להכנס לראש שלו. מאוד מיוחד ובלתי צפוי, אבל לא בכיוונים שליליים. גם מאוד מקורי וגם מאוד אחראי. נתקלתי בו במצבים בהם גילה המון אחריות. היעלמות היא מעשה לא אחראי, וזה לא מתאים לו".

החברים עזבו עבודה ולימודים והם חורשים עתה את המדינה לאורך ולרוחב. אפילו פנו לפסיכולוגית והראו לה את מכתב הפרידה. ההורים ממשיכים לעבוד כרגיל. האב אפילו לא סיפר במקום העבודה שלו על מה שקרה. לא רוצה שירחמו עליו או יטרידו אותו. בכל בוקר הוא קם והולך לעבוד כאילו כלום לא ארע. בתוך תוכו הוא מדבר על צפריר בלשון עבר ובגוף שלישי, כמו מסכם לעצמו: "כל כך הרבה השקעתי בילד הזה".

האם תרזה יוצאת גם היא בכל בוקר לעבודה. מתחמקת ממפגשים עם אנשים העלולים לשאול שאלות: "אני יודעת שאני מדברת שטויות, אבל לפעמים נדמה לי כאילו שחללית עברה ולקחה אותו. אתה ממשיך לתפקד ועושה רושם שאתה חזק, אבל אתה הולך על ריק. זה חסר תכלית, כל מה שאנחנו עושים".

הסטטיסטיקה מלמדת ש־80 אחוזים מהנעדרים חוזרים הביתה תוך 48 שעות. 15 אחוזים חוזרים תוך שבועים. 2.5 אחוזים תוך חודשיים־שלושה, ועוד 2.5 אחוזים נותרים כתעלומה – או שמתגלות הגופות. אם צפריר לא חצה את הגבול ("זו לא בגידה או עריקה", הוא כותב במכתב הפרידה) ולא יצא למבצע חסר סיכוי של חציית מדבר יהודה – אפשר שהוא חי וקיים ומסתתר אי־שם בארץ.

גובה – 1.83 מטר, אתלטי, צבע עיניים – חום־ירוק, שיער חום, קצר וגלי, מכנסיים כחולים, סוודר בצבע תכלת, מעיל זית, נעלי התעמלות. את התיאור הזה הפיצו החברים בתחנות דלק ותחנות אוטובוס מרוחקות, ובמקומות אליהם מגיעים ברגל מטיילי החברה להגנת הטבע. אבל בינינו, מי יזהה בחור שהחליף בגדים ושינה זהות, אולי גידל זקן, והוא עובד אי שם בתחנת דלק נידחת בדרום?

אל חבריו של צפריר הגיעו באחרונה שתי שיחות טלפון אנונימיות, חברים הרימו את השפופרת והיו מוכנים להשבע שמישהו מעבר לקו לחש: "אני רוצה לחזור". האם התסריט של צפריר נהפך למסובך וכבד מדי גם בשבילו? בבית משפחת קופר בחולון מתפללים – גם אם לא כל כך מאמינים – שסרט הבלהות שלהם יסתיים ב"האפי־אנד".

יצחק בן־חורין

קווים אדומים, קווים מקבילים

(המשך מעמוד 13)
דניאלה: "אין שום אקטיביזם, לא מעשי ולא רעיוני בתוך מזכירות גוש־אמונים, או בפעילות קונקרטית, שנוגע להר־הבית".

אייל: "גם לא בתפילה?"

דניאלה: "אנחנו מתפללים שלוש פעמים ביום להשיב את המקדש על כנו. אבל ההבדל ביני לבין יהודה עציון, זה שאצלי ואצל מרבית חברי, הנושא של בית המקדש הוא עדיין בגדר תפילה. מאוויים שלא מביאים לשום פעולה. אין לנו שום מגמות אקטיביסטיות".

אייל: "אז איך ייהרס מסגד עומר?"

דניאלה: "אני מאמינה בחזון הנביאים. יקרו דברים שיביאו להריסתו ולהקמת בית־המקדש".

אייל: "איך זה יתממש בפועל?"

דניאלה: "אני לא יודעת. אני רק יודעת שזה יקרה. אני רואה את חזון אחרית הימים כריאלי. בית־המקדש יקום במקום שבו הוא היה".

אייל: "את יכולה לתאר מה יכול לקרות?"

דניאלה: "לא. בוודאי שלא. איך אני יכולה לצפות. אני רק יודעת שמה שצריך לקרות, יקרה. ויש לי רק הפסוק המכוון: יהיה הר־השם כראש ההרים. בשבילי מדינה זה כמו בית. זה לא רק מסגרת חיצונית. זה תחושה של בטחון, של מקום ששומר עליך. זה החשוב ביותר".

אייל: "ומה עם הערבים? הרי גם הם רוצים תחושה של בית?"

דניאלה: "בשבילי מדובר רק על מדינה אחת: מדינה ליהודים. לא לערבים. בשבילי יש רק תורה אחת טוטאלית – תורת משה. ובתורת משה מדובר על ארץ ישראל לעם ישראל. ארץ ישראל בשום אופן אינה שייכת לערבים, ולא תהיה שייכת להם. היא שייכת רק לעם אחד".

אייל: "אפילו אם הם יהיו פה חמישים אחוז?"

דניאלה: "אפילו אם הם יהיו חמשת־אלפים אחוז, אין להם פה זכויות כציבור, ולעולם לא תהיינה. העניין המספרי אין לו ולא כלום עם השאלה שלפנינו, שבשבילי כלל אינה שאלה. בארץ הזאת יכולות להיות זכויות רק לעם אחד, ליהודים".

אייל: "אבל גם הערבים כמהים לציון".

דניאלה: "ההתמודדות של שני עמים על הארץ החלה עוד בימי יעקב ועשיו. זה לא דבר חדש".

אייל: "אז את העניינים הפוליטיים יקבעו, לפי השקפתך, הפסוקים מן התנ"ך?"

דניאלה: "כן. התורה נתפשת בעיני כמקור שמימי. התורה גם מנבאת את הגלות".

אייל: "אם כך, אנחנו עכשיו בשלב הגאולה?"

דניאלה: "כן. אנחנו נמצאים בתקופת הגאולה".

אייל: "אז למה לא להרוס את מסגד עומר ולבנות במקומו את בית־המקדש?"

דניאלה: "כי זו לא הנחייה של חז"ל".

אייל: "מתי יהיה העיתוי המתאים?"

דניאלה: "פה מדובר בדברים שהם בסדר גודל של מהפכה עולמית. משהו כמו מלחמת ששת הימים. אין לי תשובה קונקרטית לגבי העניין הזה".

אייל: "את בעצם אומרת שבאמצעות מלחמה נוספת יכול להיווצר מצב שהתפילה תהפוך למציאות. אז אולי בעצם כדאי לדאוג שתהיה עוד מלחמה?"

דניאלה: "על זה תשובתי שלילית, אין לי קורטוב של שאיפה כיצד העניין הזה יקרה".

★

בסוף השיחה הזמינה אותנו דניאלה לבקר בביתה בקדומים. "אפשר גם בשבת". אייל אמרה שזה לא נראה לה מעשי לבוא ולבקר, ואני אמרתי שאני חוששת לנסוע בנגדה. דניאלה צחקה ואמרה: "השתגעת? על מה את מדברת?", ורצה אל המונית שחיכתה לה בחוץ שעות על־מנת לקחת אותה לשדה־התעופה, לקבל את פני בעלה השב מחו"ל.

יעל פז־מלמד

ריח השמן ניחוח הדיקט

יאשה צירינסקי, צייר, גר, לא רוסי, בן 27. תערוכה חדשה. דור העתיד של האמנות הפלסטית בארץ. אחד הדוברים שלו. המוזיאונים והגלריות קשובים לבני גילו. הציבור פחות. לחברה יש דרישות אקרובטיות מהאמנות, והפגם בחצר הישראלית הקטנה, שהיא מתנהלת כמו נישואין בתוך המשפחה.

מאת מיכל קפרא
צילומים: שמואל רחמני

אשה צירינסקי. אמן בן עשרים־ושבע. תערוכת יחיד בג'ולי מ. תערוכה קבוצתית יוקרתית במוזיאון תל־אביב. מוזיאון ישראל שוקל רכישת יצירה. עכשיו תערוכה במשכנות־שאננים בירושלים. נפגשים בקפה "הבימה". בחוץ קר. בפנים חם. „אסטטיקה של בלינצ'ס", הוא אומר על המקום.

לא מזמן כיכב עם שני אמנים נוספים בתכנית הטלוויזיה "גלריה", שניסתה, כדברי המנחה, לפתות פתח לציבור לעולם האמנות העכשווית, הצעירה. במקום פתח לעולם ההוא החליטו שם להתחשבן עם דרגות יכולת ההפשטה של הצופה כבית. שלושת האמנים היו דומים לשלושה בקבוקי קוקה־קולה, שנוערו היטב לפני הפתיחה, ועכשיו הם משפריצים החוצה כמות אדירה של בועות מילוליות בלתי מפוענחת.

סימפטום הקוקה־קולה המנוער חוזר על עצמו גם ללא מצלמות הטלוויזיה. השפה הפרטית הזו, הקליקאית, המופשטת, שנרכשת בין כתלי בתי־הספר לאמנות, נרבקת ללשון של האמנים הצעירים כמו רבק מגע. מרהים. הרבה סבלנות נדרשת כדי להחזיר את הלשון לנקישות המקובלות בחיך.

לפני שנתיים סיים יאשה צירינסקי את לימוריו במחלקת האמנות ב"בצלאל". המחזור הזה, במובן מסויים, הוא דור העתיד של האמנות הפלסטית בארץ. המוזיאונים והגלריות, מתברר, קשובים לאלה שעדיין לא הגיעו לגיל שלושים. הציבור פחות.

„לחברה יש דרישות מהאמנות, שמתאימות יותר לתחום האקרובטיקה", הוא אומר, „ככל שהאמן יעשה משהו שאני לא מסוגל לעשות אותו, כך האמנות שלו טובה יותר. שלוש סלטות לעומת שמונה סלטות. אבל זה לא העניין של האמנות. אמנות זה לא צורך של החברה, זה ערך. ולפני שרצים להבין אותה, צריך ללמוד את הרעב אליה. כשאיש המדע מגלה וירוס חדש, אף־אחד לא דורש לדעת את התהליך המרוייק. מסתפקים בתוצאה. את הקרדיט הזה לא מוכנה החברה לתת לאמן. החברה רוצה במבט מהיר על היצירה, להבין מה שלקח לאמן אולי עשר שנים להבין. אמנות היא סוג של אקסיומה. כמובן מסויים כמו תורת הקוואנטים. גם אמנות פלסטית מוגבלת ביכולת מתן הסברים על עצמה".

דרך אגב, יאשה צירינסקי הוא לא רוסי. כולם חושבים שהוא מהאקדמיה במוסקווה. אבל הוא לא. נולד בפאריס לאב יהודי ולאם אנגליה נוצריה. אחר־כך היה תהליך גיור. שפת האם שלו היא אנגלית, אבל במבטא עדיין נשמרים כמה טונים מהצרפתית. לאחר מלחמת ששת־הימים, כשהיה בן שתים־עשרה, החליטה המשפחה לעזוב את פאריס ולעלות ארצה. אין טראומות. היום הזהות הישראלית ברורה. מוחלטת.

ובכל זאת: „אני באמת שואל את עצמי במה זמן אני יכול להחזיק את הילדות שלי בפאריס כתור נכס של האישיות. ילדות זה דבר שאי־אפשר לקחת – אני נשמע פתטי בעיני עצמי – אבל אני מעולם לא קראתי את יגאל מוסינזון. כל החברים שלי קראו אותו. הם לא זוכרים מה כתוב שם, אבל הם קראו. אני גדלתי על קומיקס. לא מזמן הוצפה כל הארץ בדרדסים. פתאום

(המשך בעמוד הבא)

(המשך מהעמוד הקודם)

כל הילדים גדלו על זה. לי זה נראה דבר זקן. עיוות".

הסטודיו שלו ממוקם בשולי שכונת נווה־צדק בתל־אביב. שום דבר רומנטי. חומת האבנים הגבוהה מוציאה גלי קור. לך תתפוש את השמש. קשה להבחין בגבול הרק שבין פוזה־של־אמן לבין מה שהוא. המשפטים שלו בדרך־כלל שבורים, מגומגמים, גדושי ספיקות. גם הוא. כלומר, שביר, מגומגם וספקן. החן של הגימגום יודע גם למרוט את העצבים. אבל הנימוסים שלו – הכל־כך לא ישראלים – לא מורטים שום דבר.

קופסאות הצבע מפוזרות על הרצפה. לוחות דיקט, שכבים, משור, מקדחה, מסמרים, פטיש, מברשות. אין כדים. „פיסת בד נראתה לי לא נכונה", הוא אומר. „בד זה דבר שאני לא יכול להשחית. לא התחשק לי לעשות עבודה על בד. בעבודה הראשונה שלי הדבקתי את הבד על דיקט. רוב הציורים האלה מתעסקים עם מה שמתחת לפני השטח.

ישה צירינסקי בסטודיו (למעלה) ותמונת שמן ושעווה על עץ מאוסף מוזיאון תל־אביב (למטה).

יש שכבות ויש גבהים שונים, וצריך לחשוף את הנסתר מתחת לפני השטח". אז במקום בד הוא עובר על לוחות הדיקט הגדולים. מריחת הצבע נעשית לרוב בידיים. ריח שמן חריף. מותר ללכלך. אם הדיקט מונח על הריצפה, לא נורא אם דורכים עליו. אין חרדת קודש. בעל הבית מציץ. יאשה מעביר יד על לוח העץ הגדול. זה עושה צמרמורת, אבל לא נעים להגיד.

„מה שמעניין אותי זה להעמיד בסימן שאלה את הידע שלי ביחס לדברים. רוב העבודות שלי מתחילות משלב של ידע. זו גם אחת הסיבות, שחומר הגלם הראשוני הוא צילומים. אני יודע מה יש, אבל יש לי עניין לחלוק על הידע הזה. דוגמה טובה אלו העבודות התאומות שעשיתי. הראשונה ממבט־על והשנייה מכיוון הקליפה. נקודות המבט השונות אומרות דברים שונים על הדבר עצמו, שמשדר בעצם שתי אמיתות שונות".

יאשה הופך את אחת העבודות ומביט בשקט בצירה האחורי. הצד האחורי יהיה עוד מעט תשתית לעבודה על יצירה חדשה. אם לוקחים אוויר ונעשים פתוחים, מגלים משהו מרתק בצפייה בתהליך עבודה, שהתוצאה לעתים נראית לצופה גיבוב תמוה.

„אני מתנגד למסורת. איני מעריך אותה במיוחד, לפחות לא בישראל. הרוח המפא"יניקית וא.ד. גורדון הפכו את מלאכת הכפיים לערך בפני עצמו, ובעיני זה ערך פסול. בארץ ניסו ומנסים להפוך אותו לדבר קדוש. מדברים על בעיות מוסר עבודה. אין דבר כזה. יש בעיות של מוסר. נקודה. אצלי הדברים רדיקליים יותר. ורדיקלי פירושו שאין לו זיקה למשהו אחר אלא לעצמו. רוקנ'רול עם שירי משוררים זה לא רדיקלי. החיפוש אחר ישראליות הוא חיפוש שיש בו עיוותים, כי למהגרים רק נדמה שהשאירו את העבר שלהם במקום אחר. אני חושב שקל יותר לזהות ישראליות בשירי רוקנ'רול של להקות ישראליות מאשר בשירי נעמי שמר. כשההתעסקות היא לכאורה לא מקומית, נוצר קריטריון להשוואה.

„הצורך הכפוי פה בארץ להתעסק עם הזהות מוציא אותי מהכלים. זהות זה עניין של תהליך, וקשה לי לראות את ישראל כתוצאה של תהליך ארוך. ההתעסקות עם הזהות היא פרה קדושה. אנשים כל הזמן מצדיקים את הנוכחות שלהם דווקא פה, ולא במקום אחר. גם הבעיה שלי עם הכפייה הדתית לא מתחילה במחנה הדתי אלא במחנה הלכאורה חילוני. נדמה שלכל יהודי חילוני יש רגשי אשם על החילוניות שלו. הוא אמנם לא שומר מצוות, אבל לא בפרהסיה. והתרוץ הטפשי לכך – כבוד לדת. לתרבות יש כבוד. מה פתאום לדת? החילוניות היא ערך ולא משהו ששולל משהו אחר".

האמירה הזאת מעלה שוב את נושא גיורו. „עברתי תהליך גיור אבל מעולם לא הייתי משהו אחר פרט ליהודי. מי שהחליט יום אחד שאני לא יהודי, זה רק היהודים. כשהתחלתי בגיל תשע ללמוד בבית הספר היהודי בפאריס, נחרתה בי דווקא העובדה שהציונות היא שנתנה את הצ'אנס הראשון ליצירת אומה חילונית, נאורה ומלאת תוכן רוחני. אבל במציאות הסיפור הזה התאייד איפה שהוא. אני זוכר את המקרה שתומרקין החרים את הטכס בביתן הישראלי במוזיאון ישראל בגלל שהדליקו שם נרות חנוכה. הפתיע אותי שהוא היה היחיד. אותי זה אפילו לא קומם שהדליקו שם נרות. זה פשוט נראה לי אבסורד".

מי שרוצה ימצא בהשקפה הזו סממנים של דור שלם. ילידי כמעט־שנות־הששים. אמנים צעירים, שהאמנות לגביהם עומדת מעל הכל. יאשה צירינסקי נולד במקום אחר, ולמרות זאת אין תחושת זרות. בשפתו: רק נקודות מבט רחבות יותר. „בעולם האמנות הישראלית, אנשים חיים בתחושת פרובינציאליות קשה. אין פה רגשי נחיתות בתחום יצירות האמנות. אין פה שום דבר שנופל ממה שנעשה בפאריס, למשל. אבל כאן נוצר כעין משק אוטארקי, וזה צורם. בגלל שזו ארץ קטנה, כל תחום עיסוק מוזן על־ידי קהילה קטנה מאוד. זה מצב תלותי. נוצר מצב שיוצר מסתפק בארבעה־חמישה אנשים שמבינים את החזון האמנותי שלו. שלושה מבקרי אמנות הם גם מורים לאמנות באותו בית־ספר, גם אמנים וגם אוצרי תערוכות. זה כמו נישואין בתוך המשפחה. עניין פגום".

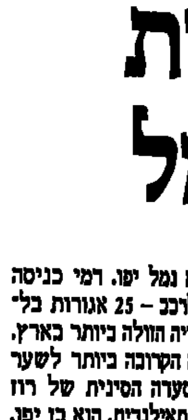
הנסיון לתהות מאין וממה שואבות יצירותיו, דומה לפיצוח כספת. אולי זו הגזמה, אבל לפחות אותה דרגת קושי שמספק פיסטוק עקשן. הרבה משברים קשים יעברו עליו עד שבלי כוונה ובהקשר אחר יספר על יצירה שלו שנוגעת בקצה השני של הגלובוס – הירושימה. המרחק נעשה קצר וברור יותר, כשמתעלמים מהצד הפיזי של המרחק.

„אני לא מגיב באופן ישיר על מצבים חברתיים כאן בארץ, אבל ברמות גבוהות יש ליצירה סיכויים טובים לשאול שאלות על החיים. הויכוח על מלחמת לבנון לא זקוק לאישור או למחאה בתחום הציור. אני לא יכול לסבול אמנות שנועדה לקוראי 'כותרת ראשית'. יש גם בעיה נוספת, השאלה את מה אתה משרת באמת. כדוגמה אפשר לקחת את יאצק מתכנית הטלוויזיה 'זהו זה'. כל אלה שמטורפים אחריו ואוהבים אותו, הם בדיוק אלה שהוא יוצא נגדם, צוחק להם: כל החבר'ה של שרה'לה שרון. וזה מה שקרה גם עם השיר 'האשם תמיד'. אלה דוגמאות גסות, אבל אותו דבר קורה גם עם השימוש באמנות מגוייסת".

אחת היצירות שלו תולה על הקיר. שנינו מביטים בה. „אפשר לראות בזה דיקט וסוג של בורות מאוגד באיזמים, אבל זה לא נכון לקרוא את זה ברמה הזו". נכון או לא נכון, אבל יש כאלה שקוראים זאת כך. „ביחס לאותם צופים שאין להם את העין המיומנת, אני לא בטוח שיש להם זכות לבוא בדרישות או בטענות. בסוף המאה שעברה האמנות השתחררה מהתפקידים שהיו לה, ואז נותרה לה ברירה אחת: להתעמק בין היתר בשפה של עצמה. זה צורך שנכפה עליה. לא תמיד צריך להבין את המשמעות שקיימת ביצירת האמנות. אבל חשוב להרגיש במורכבות. לזה אני יכול לשאוף. אם מבינים ממש, זה גורם לניצוצות של אושר. כמה אנשים קראו את ג'ימס ג'ויס, נהנו ממנו, והבינו את המורכבות של הדברים? השאיפה של האמן שהמורכבות תהיה שם. על השאר אין לו שליטה".

ועל היחס בארץ לאמנות: „היתה פעם יריעה שהנשיא הרצוג רצה שיהיו יצירות אמנות בבית הנשיא. הוקמה מועצה שתחליט אילו עבודות יושאלו לבית. מה זה יושאלו לבית? הרופא־שיניים של הרצוג משאיל לו את הזהב? קצת כבוד. באותו זמן הייתי סטודנט ועבדתי בשיפוץ פסלים בבית הנשיא. הקבלנים שם הרוויחו הרבה יותר ממני. זה נראה לי מצחיק. אנדרה מאלרו, לשעבר שר התרבות בצרפת, היה איש עם שאר רוח, יוצר בפני עצמו שעשה מפעלים רבים. אני מציין את זה כי אני לא יכול לצפות שפה יקום מאלרו כזה. זו פנטזיה. הגרמנים מקימים מוזיאונים ענקיים. שניים בשנה. חוסן של אומה זה גם חוסן תרבותי. חשבון במכולת לא מביא זיקה לתרבות.

„אמנות היא לא סוג של עיסוק איזוטורי לצירי החברה. בסוף המאה שעברה ותחילת המאה הזאת היו לא רק סיזאן ופיקאסו אלא גם איינשטיין, פרויד וסטראווינסקי. ברמות הגבוהות הכל נפגש. יש קשר ישיר בין התחומים. שום דבר לא נוצר בחלל ריק. וזו אולי קריאת שווא למשרד החוץ הישראלי. לא רק מכבי תל־אביב קיימת. נכון שתרבות לא יכולה לתת מה שמכבי תל־אביב נותנת. תרבות לא מנצחת ולא מפסידה. אבל לפחות אפשר לבטל מס־נסיעות גם לאמנים שיוצאים להציג בחו"ל. העולם הנאור צריך להיות פתוח לא רק למיקי ברקוביץ". ■

סינית בנמל

סיפור אהבה (יפו־בנגקוק) שהוליד מסעדה. רוז וסלים בנמל של יפו (צילום: שמואל רחמני).

נמל הוא נמל יפו. דמי כניסה וחנייה לרכב – 25 אגורות בלי ... החנייה הזולה ביותר בארץ. המסעדה הקרובה ביותר לשער ... היא המסעדה הסינית של רוז ... היא נערה תאילנדית. הוא בן יפו, ... של מי שהיה במשך כמה עשרות ... של העדה המוסלמית בעיר.

... ברחוב דיזנגוף כשהתפרנסו ... מלצרות. נולדה אהבה. פרי ... בינתיים, היא המסעדה שהקימו ... מחסכונותיהם ברציף הנמל. ... והפכו אותו למקום נחמד. ... מתאילנד, ומזה כארבעה ... הם מפעילים מסעדה סינית ... בבישוליהם.

... נחמד. מוסיקת־רקע מן ... על הכתלים ציורים „סיניים" עם הרבה תכלת נאיבית. כסאות שחורים. מפות כחולות. לפתיחה מניחים על שולחנך רקיקים וצלוחית עם רוטב על בסיס של סוכר, צ'ילי טחון ולימון. טבול ולעס עד שיגיעו המרקים. לנו הגישו "מרק תאילנדי" – חריף, ריחני, עמוס בירקות שונים (הרבה כוסברה) עם פיסות דג, חסילונים וקלאמארי. לא רע.

אחרי־כן הגיעו האגרול'ס המסורתיים, כשמתוך כל אחד מהם מציץ זנבו של חסילון. חידוש שטרם פגשנו. כית הבצק היה אפוי כהלכה, פריך ולא שמן. המילוי – ירקות וחסילון – טוב. עכשיו הגיעו לשולחן התיבות הלוהבות לשימור חומו של המזון המוגש, ועליהן הונחתה סלסלת־צ'יפס מלאה בחסילונים, קלאמארי, פטריות, בצל, שקדים שלמים וקישוט של אפרוח מגולף מצנון. טוב מאוד. מיד הגיעה גם מנת בשר בקר עשוייה בפלפל ירוק ורוטב שעועית שחורה. טעים מאוד. אחריה המתוק־חמוץ (בשר לבן), עטוף במעיל בצקי כמיטב המסורת. הבשר היה מאיכות טובה, אך נוסח העשייה לא היה לטעמנו. הוא לא עשה לנו לא מתוק ולא חמוץ; משהו "פרווה". אולי זה נוסח מיוחד שטרם הכרנו.

לסגירת המנות העיקריות הגיע דג פרידה גדול, מטוגן כיאות, מקושט לתפארת מכל צידיו כאשר מלועו יוצאים בפרישה עלים של בצל ירוק. גם יפה, גם טעים. קינחנו בחגיגת גלידות ופירות מטוגנים שהוגשו עם זיקוקים.

המחירים סבירים בהחלט. מרק: שני שקלים; מנה גדולה של פריים: 18 שקלים; מנת בשר: 10 שקלים; מנת קינוח: שני שקלים.

שבועות לאומיים

חטיפים

מאלט־וויסקי ללא קרח

כל אחד והוויסקי שלו. יש הנשבעים ב"שיוואס ריגל" ויש הנצמדים באדיקות ל"ג'והני ווקר בלאק לייבל". הרוב לוגמים את הוויסקי הרב־תמהילי, אך יותר ויותר חוזרים לאחרונה אל המקורות – אל ה"מאלט" שהוא התזקיק המקורי, חבלתי־מהול. אנשים המתהדרים בתצוגת הבר הפרטי שלהם מקפידים שממבחר בקבוקי הוויסקי המוצבים שם לא ייעדר ה"סינגל־מאלט" של יצרן זה או אחר.

לאחרונה דווח על מדפי המשקאות במקומות הממכר היוקרתיים ה"מאלט" של "גלנמורנג'י". מפיציו מקלסים אותו ומספרים עליו שהוא בעל "בוקה" עשיר, שהוא מאוד מאוזן ובעל ניחוח עדין.

שים אותו בבר שלך ליד בקבוק יוקרתי אחר של "מאלט", נניח "קארדו", ומביני דבר יסכימו שיש לך בר רציני. וכשתיצוק ממנו לכוס, זכור שה"מאלט" אינו וויסקי רגיל. אם, חלילה, יראו אניני המשקה שאתה מערבב "סינגל־מאלט" במים או מטיל לתוכו קוביית קרח – הם יתעלפו מיד.

מאו"ל

שנת הדוב

הצללית הכולטת של החורף הבא היא צרה וצמודה, נשית וסקסית, אבל מעצבי האופנה הם אנשים מעשיים שרוצים למכור בגדים, ויודעים שיהיה להם קשה למכור אותה לא רק לישראליות, גם בחו"ל. לכן מיתנו אותה קצת עם מקטורנים רכים, חצאיות־מיני וחצאיות ארוכות, מכסות על מכנסי־גרב צמודים. ככלל, המכנסים זזו מעט הצידה לטובת החצאיות.

סריגים מככבים עתה אצל כל היצרנים, ובחורף הבא הם יתפשו חלק מהמקום המכובד שתפשו הפוטרים. לסריגים החדשים יש מרקמים שונים והרבה הדפסים, ציורים, אותיות ומסרים, בעיקר ברוסית. הסגנון הרוסי מאופיין גם בקישוטים מוזהבים, כפתורים וטבעות המעטרים סווטשירטים ומקטורנים.

חורף 87'/88' יהיה שנת הדוב. פו הדוב נהפך לדמות אופנתית, ואיורי דובים מקשטים עתה רבים מהבגדים הצעירים.

הצבעים הבולטים: חום ושחור, כל אחד לחוד ושניהם ביחד. יש גם אפור שעושים אותו יותר עליז עם קישוטים של וורוד עתיק, לבן־שמנת ולבן־חול. רבים מהסריגים מפוספסים בפסים – צרים ורחבים – שמשחקים בהם ביחד.

המסר הנשי והסקסי שבבגדים הצמודים והכהים מודגש בתחתוניות השקופות שלובשים אותן לא מתחת לחצאית, אלא מעל בגד־גוף צמוד. ולתחתוניות האלה לא ניאלץ לחכות עד לחורף הבא. נראה אותן אצלנו כבר באביב הקרוב.

מיני, גרבי־מכנס ואפודות גדולות – צירוף של המראה הצר והגדול (עיצוב: שוקי לוי, "גלי". צילום: יקי הלפרין).

שילוב של פסים ואותיות רוסיות למראה הרוסי החדש (עיצוב: צביקה בר, "סופר". צילום: מנחם עוז).

בשבוע האופנה שייפתח בת"א ביום שלישי ישתתפו 44 יצרנים שיציגו את יצירותיהם בפני כמאה קניינים מחו"ל. 86' היתה שנה טובה לאופנה הישראלית. בפעם הראשונה מזה זמן רב התאוננו בתעשייה לא על קשיי מכירות, אלא על מחסור בכוח אדם מיומן. מגמות החורף הבא: צללית צרה וצמודה, פחות מכנסיים ויותר חצאיות, הרבה סריגים והרגשה של חום ושחור.

ההדפסים מכסים גם את הסריגים החדשים (עיצוב: ליאורה גולדברג־כהן, "הוניגמן". צילום: "מולה").

דובים מככבים על בגדי החורף הבא (עיצוב: גליה בורין וענת יצחי, "דינמיקולוג'יה". צילום: מנחם עוז).

פנטהארד

יאל לב

אב ובנו

מכל דיירי הבית המשותף, במיוחד נוגע ללינה של גליה נימרוד, המגדל את בנו הקטן לבדו. תמיד כשהיא רואה את השניים יחד, נפתח בה כלפיהם משהו אימהי ורך. דווקא של נימרוד, האב, כבר הכסיף, פניו שזופים ומרחפת עליהם ארשת החלטית. הילד, בן ?, בהיר שיער ותכול עיניים, תמיד צוהל בעליזות וגלה נאבק מבט אוהב ומאמין. רק ילדים שגדלים באהבה, ללא אם, יכולים להתבונן באב במבט כזה.

נימרוד היה עד לא מזמן קצין בכיר ביחידה קרבית, מפורסם בחיי האהבה הסוערים שלו, גבר שנשים לא יכלו לסרב לו. גם חיי הנישואים שלו היו סוערים, ודומה היה שהוא נהנה למתוח את המיתרים עד קצה גבול היכולת. תמיד צוחק, מושך בכתפיו, ניצב על הריסות חיי נישואיו וממשיך הלאה. פעם ניבאו לו קריירה צבאית מזהירה. הוא כבר היה משקף וחיכה ועמד לקבל אוגדה. אבל אז קרה משהו ששינה את חייו.

גליה, שעקבה אחרי תעלולי אהבותיו של נמרוד, ניסתה למנות על־פיהם את ההגיון הגברי שלא תמיד הבינה אותו. "למה גבר מתחתן עם אשה כשהוא יודע שאין שום סיכוי שהנישואים האלה יחזיקו מעמד? למה הוא לא יוצא סתם עם נשים, בלי להתחייב כלפיהן? הן הרי נמשכות אליו כמו פרפרים אל האש", שאלה את אחרי, ואחרי אמרה: "אולי הוא פשוט מחפש את המסגרת האחת שתוכל לרסן אותו, את האשה האחת שבשבילה כדאי לוותר על כל השאר".

גליה עקבה בהנאה נשית אחרי פרשיות נישואיו וגירושיו של הקצין הקרבי. היא הבינה, כך אמרה לאורי, כיצד גבר כמוהו מתקשה לעמוד בפני פיתוי של חיילות שתמיד נשארות צעירות. "זה עוזר לו להאמין שהזמן פוסח עליו, שגם הוא שומר על נעוריו". היא חיבבה את נימרוד שאינו מתבייש לרקוד על המדרכה עם ילדים קטנים, לטייל על המדרכה שלפני הבית בהליכה על ידיים לקול תשואות נערי השכונה. הוא היה האליל שלהם. גם לוחם, גם גבר שנשים אוהבות אותו, והעיקר – בעל שמחת־חיים מידבקת.

יום אחד התחולל המשבר. האשה עזבה את הבית. איש לא ידע מדוע, אולי נמאסו עליה אהבותיו של בעלה, ושוב לא יכלה לעמוד בתחרות עם החיילות הצעירות. אולי העטל של חיי נישואים וילד היה כבד מדי גם בשבילה. שוב לא ראו אותה בבית המשותף, ואפילו גליה, שראתה עצמה קרובה אליה, לא יכלה לגלות מדוע עזבה את בנה בן הארבע אצל נימרוד ונעלמה.

גם כשהבין זאת עמד נימרוד באומץ שהביא אותו להחלטה הקשה: לסיים את הקריירה הצבאית שלו ולהקדיש את רוב זמנו לבן.

הוא עשה זאת כדבר מובן מאליו. כאילו העובדה שכבר עמד על סיפה של קריירה מבריקה בצבא איבדה כל משמעות מול החיוך של בן הארבע. כאילו הדרגות אינן אלא צעצועי משחק שילדים משתעשעים בהם, מישחקים שיום אחד אתה מתבגר ועוזב אותם לאנחות. נימרוד התבגר. בבת־אחת נהפך לאב ואם של הילד, וגליה עקבה נרגשת אחרי השינויים שחלו בו, אחרי המעבר החד מהעולם הזוהר של איש צבא, עם נהג שבא בבוקר לאסוף אותך במכונית מצוחצחת, מדים שאתה לובש אותם כמו שריון אבירים, עולם של אחריות עצומה כו חלש על חייהם של אלפי אנשים וכלים ששווים עשרות מיליוני דולרים.

כל אלה הומרו בבגדי הילד, במאכליו, בצרכיו. לדעת לקנות את מערן החלב שהבן אוהב. להעמיד מכונת־כביסה, לחמם לילד את האוכל, ללכת אתו לסרטים ולמופעים, לצפות עימו בתוכניות־הילדים בטלוויזיה.

מדי פעם גליה יורדת לשוחח איתו, לעזור לו. שלל תפקידיה המסורתיים של האשה נפלו פתאום על הגבר המגודל הזה בלי שיהיה מוכן לכך. העובדה שבמשך כל השנים כמעט לא היה בבית לא בדיוק הכשירה אותו לדעת מה קונים במכולת, איך מסדרים את הפריז'ידר, איך מכבסים, מה מכינים לילד בתיק כשהוא הולך לגן, אילו סרטים יש לראות איתו, על מה צריך לשוחח איתו. את כל אלה למד עכשיו נימרוד בדרך הקשה.

בעת אחת משיחות המטבח שלהם אמר לה: "רק עכשיו למדתי. אף פעם לא תיארתי לעצמי כמה תפקידים אנחנו מטילים על האשה. כמה חוסר שוויון יש בבית. איזה עולם קשה ומעייף. עכשיו, כשאני עושה כמעט הכל, ועל־אף שלעתים יש לי עזרה בבית, רק עכשיו אני מבין עד כמה צודק המאבק שלכן".

נימרוד נרתם ברצינות לתפקידו הכפול: אמא ואבא. הקשרים בינו לבין הילד הלכו והתהדקו. גליה לא יכלה שלא להנות מההרמוניה ששררה בין האב לבן. הם היו מחלקים ביניהם את התפקידים בבית. משוחחים ברצינות על כל סרט שראו וכל ספר שנמרוד קרא לבנו. למרות שעם עוזבו את הצבא הוא השתלב בעבודה כמנהל בכיר במפעל, הרי דאג כשהתקבל לשם להציב תנאים שיותירו לו די זמן לבלות עם בנו ולטפל בו. מנהל המפעל, שראה בו עובד חיוני, הציע לו לקחת על חשבונו מטפלת, עוזרת ואפילו בייבי־סיטר. אבל הוא חשש שאלה רק יפרידו בינו לבין בנו. לגליה אמר: "אילו הייתי רוצה שמישהו אחר יטפל בבן שלי, הייתי מוסר אותו למוסד ולא הורס בשבילו את הקריירה הצבאית שלי".

רק גליה ידעה איזו עבודת חינוך עצומה השקיע בבן כדי לעקור מתוכו את שורשי המרירות נגד אמו. להחזיר לו את האמון באם כדי לשמור על איזונו הנפשי. רק גליה ידעה את הפחד הנסתר שפעם ביטא בפניה: "אם יש משהו שמפחיד אותי", אמר לה, "זו הידיעה שפער הגילים ביני לבין הילד הוא 40 שנה. מה יהיה אם יום אחד יקרה לי משהו? מה יהיה איתו? מי ישמור עליו... אם יש משהו שבאמת חונק אותי בלילות, זו החרדה הזאת...".

אפילו חיי האהבה שלו נעלמו מול האחריות שחש כלפי בנו. העבודה במפעל, הילד בבית. שני המעגלים. שני מעגלים שסגרו עליו עד כדי כך שהאם, שביקשה יום אחד לחזור, מצאה עצמה פתאום מול שני הגברים של חייה, האב ובנו מאוחדים, חיים בהרמוניה, במין שלמות נדירה שרק אהבה עמוקה יכולה ליצור, אהבה שהשאירה אותה בחוץ משום שלא הצליחה לפרוץ את המעגל הסגור ולחדור לתוכה.

הורוסקופ

תחזית לשבוע שבין 20 ל־26 בפברואר

דגים (19 בפברואר עד 20 במארס)
נושא הקשור לקריירה יתבע מכם בימים אלה הרבה מחשבה. בדיוק עכשיו אין אתם מיטיבים להביע את דעותיכם, ומוטב לכם לשתוק ולא להעלות נושאים שנויים במחלוקת.

טלה (21 במארס עד 19 באפריל)
שמועות שיגיעו אליכם השבוע עלולות לפגוע בכם, אך לא כדאי להתרגש יותר מדי. צפויה עצה טובה בקשר לענייני עסקים או כספים. מטיילים צריכים להיזהר שלא לאבד משהו יקר.

שור (20 באפריל עד 20 במאי)
לא מומלץ עתה להיכנס למעורבות כספית עם חבר או מישהו קרוב – כמעט בטוח שתיקלעו למריבה. הצעות שיועלו רצוי לבדוק עתה בשבע עיניים, וכדאי להיוועץ במומחים.

תאומים (21 במאי עד 20 ביוני)
תתקשו לשכנע את הסובבים אתכם ביתרונו פרוייקט מסויים בתחום העסקים. נסו לא להיות שטחיים; רק גישה יסודית ומעמיקה תוכיח עצמה.

סרטן (21 ביוני עד 22 ביולי)
אתם מרבים לצאת לבילויים, אך השיפוט שלכם אינו במיטבו עכשיו בכל הנוגע להוצאות כספיות. כדאי לשים את הדגש על מתינות. תצטרכו להקדיש תשומת לב לבעיות של בן־משפחה צעיר.

אריה (23 ביולי עד 22 באוגוסט)
אל תניחו למריבות קטנות על עניינים בלתי־חשובים לקלקל לכם את מצב־הרוח. בני משפחה אינם מסוגלים להגיע להסכמה לגבי חלוקת המטלות. וודאו שהאותות שאתם משגרים ברורים לחלוטין.

בתולה (23 באוגוסט עד 22 בספטמבר)
בניגוד לאופייכם, השבוע אינכם מצטיינים במיוחד בתחום החשיבה, ואתם עלולים להסתבך בגלל שלא עבדתם על הפרטים הקטנים. עלול להיווצר בילבול בתקשורת בינאישית.

מאזניים (23 בספטמבר עד 22 באוקטובר)
יתכן שהשבוע תתקשו לקבל החלטות ותרבו להתלבט. אם כי אתם מיטיבים לראות את שני צידי הבעיה, בכל זאת לא יהיה קל לנקוט עמדה. הישמרו מפני ביזבוזים.

עקרב (23 באוקטובר עד 21 בנובמבר)
הקפידו לקבל תמורת מלאה לכספכם ואל תניחו לאנשים לנצל אתכם. ביחסים עם בן־משפחת צעיר, נסו לא לנדנד יותר מדי, כדי שלא תצטיירו כטרחנים.

קשת (22 בנובמבר עד 21 בדצמבר)
השבוע אתם עלולים להידרש לחלק את זמנכם בין האינטרסים הפרטיים שלכם לבין ענייני המשפחה, וזה לא יהיה קל. הקפידו למלא התחייבויות לאחרים.

גדי (22 בדצמבר עד 19 בינואר)
אתם נוטים עכשיו להיעלב מכל דבר. נסו לא להניח לדברים לצאת מכלל פרופורציה. השבוע יתכנו התפתחויות חיוביות בתחום הכספי, אך חשוב מאוד לשמור על כך בסוד, לפחות לפי שעה.

דלי (20 בינואר עד 18 בפברואר)
גם אם זה עניין של עקרון, עליכם לזכור שהאחרים לא תמיד יודעים למה אתם מצפים מהם, ואם זה חשוב – כדאי להזכיר להם. בעיות קלות עלולות לצוץ בין חברים, אבל תתגברו עליהן.

חליפת לחץ

(המשך מעמוד 17)

צוחק. „ראה, כולם רוצים רק את הטוב למדינת ישראל. הם פשוט ניכוו בעבר, והם מאוד זהירים עתה. אינני מאשים אותם. הם צריכים לברוק".

אחר־כך, בתום הסיור, שוב במשרד המהודר באיפוק, עם ריהוט מצופה עור ושטיח בצבע בהיר, הגיעה העת להביע עמדות. ראשית, זה עושה סיפור בנוי היטב. שנית, אחרי יום במחיצתו, ד"ר זנדמן פתוח הרבה יותר. „אתם, הישראלים, אינכם יודעים להעריך את מה שיש לכם. בשבילכם להיות חפשיים, במדינה שלכם – זה דבר טבעי. לי, היום, קשה לומר את זה. אחרי מה שעבר עלי, לי זה לא נראה טבעי. אני מרגיש שזו ארצי, אעשה הכל בשבילה ואני אסיר תודה שהיא פה והיא קיימת".

בטקס חנוכת המפעל בדימונה אמר ד"ר זנדמן: „אני ישראלי, ואני אמריקני, בסדר הזה". הוא חושב שישראל מעניקה ליהודי אמריקה הרבה יותר מתרומתם הכספית לישראל. „אחרי מלחמת ששת הימים זקפה הקהילה היהודית באמריקה את קומתה. מה היא היתה לפני זה? כלום. בגלל הלובי היהודי המימשל עוזר לישראל? שטויות! האמריקנים זקוקים מאוד באיזור הזה למדינה דמוקרטית חזקה ויציבה".

אולם כאשר הוא מתבקש לתת עצה לישראל, כיצד לצאת מהבוץ הכלכלי, הוא מהסס קצת. לא רוצה להשמע פטרוני. „ישנה דרך, אך היא ארוכה", הוא אומר לבסוף. „ראשית, הממשלה צריכה לזכות בחזרה באמינות. שנית, המילה 'רווח' היא מילה גסה בישראל. לכן, המוטו צריך להיות – אם אתה עשיר, אם אתה מרוית, אתה ציוני. יש פה קנאה רבה. אנשים מתביישים בזה שהם מצליחים, שהם עושים כסף. זה דבר רע, הפסיכולוגיה הזו. באמריקה – עשית כסף, אתה גיבור. בישראל אתה צריך להסתיר זאת. גם אני שמעתי עלבונות כאלה מדי פעם. זה מכאיב, אך אינני נעלב. כי מה האלטרנטיווה, להפסיד ולסגור את המפעל? אין לי כל כוונה כזו. אני בטוח שאם הפסיכולוגיה תשתנה, המון משקיעים יבואו. רק צריך לעודד יוזמה".

לתעשיין אלי הורביץ קשה להבין כיצד ידידו ד"ר זנדמן נשאר אדם מאוזן כל־כך, אחרי מה שעבר בשואה. „כשנפגשנו לראשונה ראיתי פתאום דשרשקאי מזהיר וגם איש עסקים מבריק", הוא אומר, „איש אשכולות אמיתי, שאם היו באים לארץ עוד עשרים כמוהו, הכלכלה שלנו היתה נראית אחרת. זו דוגמא מצויינת של ציוני שעשה גם מעשה נבון מבחינה עסקית".

והאלוף טל אומר עליו: „הזמן אינו מקהה את הלקחים של פליכס זנדמן מהשואה, ולא את החוויות שבלבו. אני חושב שכל מה שהוא עושה וכל תכלית חייו עומדים בסימן הלקחים מהשואה. אדם ממש אציל. לעיתים רחוקות פוגשים אדם כזה, שבאמת מעמיד את ערכיו ועקרונותיו לפני הרחפים האגואיסטיים".

ד"ר פליכס זנדמן איש עשיר. מאוד עשיר. אבל לא חי כמו עשיר. כל כספו מושקע במפעליו. כל אונו ומרצו מושקעים בעבודה. הוא טס המון. בביתו שבארה"ב הוא לא שוהה יותר משלושה שבועות רצופים. אולי בגלל זה אין לו שם בית פרטי, והוא מתגורר בדירה שכורה. הלוקסוס היחיד שהוא מרשה לעצמו – זו לימוזינה עם נהג צמוד, שהוא גם שומר ראשו. במכונית הוא עובד וישן. מטוס פרטי אין לו. את טיסותיו הוא עורך בקווים מסחריים רגילים. רוב ידידיו הם יהודים. עדיין הוא מרגיש עצמו "אאוטסיידר" (זר) באמריקה, אף־על־פי שכה הטיבה עימו. את המלה "אאוטסיידר" הוא אומר באנגלית. חוץ מזה השיחה מתנהלת בעברית שוטפת.

הבית הישראלי שלו נמצא באפקה, דירה יפה, מרוהטת בטוב טעם. לו ולרותה יש כאן ידידים רבים. הם חגגו את חתונתם פעמיים. פעם בישראל, עם חופה וקידושין, ופעם באמריקה, רק מסיבה. בערב, בדירה שבאפקה, ד"ר זנדמן מכין לנו תה ועוגיות. רותה מתאחרת, ובבואה היא פורצת בצחוק: „פליכס, כך מגישים? בכוסות כאלה? עם תחתית לא תואמת?"

הוא מתחיל להתגונן, אבל אז באה שאלה אם סגנון הגשת התה שלו איננו תוצאה של קונפליקט בין שתי תרבויות. השאלה מקפיצה אותו: „קונפליקט בין שתי תרבויות? מה פתאום? אני ישראלי. אני מרגיש ישראלי".

אחרי התה יושבים על הספה, כל העת בידיים שלובות. האלוף טל אומר שכך זה תמיד, לא הצגה למצלמה. רותה, בת חדרה, התאקלמה מהר מאוד בעולם החדש שלתוכו נפלה. כשהכירו, היו שניהם גרושים. הם נפגשו אצל ידידים. היה שידוך? „מה פתאום שידוך"? נרתע פליכס, ואחר־כך נשבר: „אולי מישהו קשר כאן קשר, אבל קשר מוצלח".

רותה היתה בשרות קבע בצה"ל ועבדה עם האלוף טל. עבדה גם בלשכתו של יצחק רבין. היתה בצוות ההקמה של המכללה לבטחון לאומי. עבדה עם יוסי שריד כחמש שנים. אחר־כך עבדה במשרד פרסום, וב־1977 הכירה את ד"ר פליכס זנדמן, ומאז השתנו חייה מהקצה אל הקצה. „יצאתי מכפר קטן אל העולם הגדול, אבל זה כפר שתמיד כיף לחזור אליו", היא אומרת.

בהקמת "וישי" סגר ד"ר פליכס זנדמן מעגל. מי שצריך הוכחה נוספת לעוצמת החיים ולנפתוליהם, ילבש חלוק לבן וילך לבקר ב"וישי ישראל". אבל כדי לסגור את המעגל באופן מוחלט, צריך עוד לברר מה עלה בגורלם של הגויה הפולניה, שהצילה את חייו כינער, ושל חמשת ילדיה. וכבן, גם לאחר המלחמה נשמר קשר אמיץ בין הניצולים והמצילים. ד"ר זנדמן שלח לפולניה פנסיה עד יום מותה, בנוסף לחבילות מזון ובגדים. עתה נותרו הילדים, ביניהם השניים שלא ידעו על החיים הרוחשים בבור שמתחת לרצפה. ארבעה חיים בפולין. בת אחת בגרמניה. בקרוב יבואו ארצה על חשבונו של ד"ר זנדמן, ויקבלו את מדליית חסידי אומות העולם ב"יד ושם".

וישנו גם נכד אחר של אותה גויה טובת־לב, שהיה פעיל בארגון "סולידריות" ונאלץ להמלט מפולין. היום הוא עובד ב"וישי" פילדלפיה. הפעם אכן נסגר המעגל.

עמוס לבב

מעריב

השבוע לפני 35 שנה

בעמוד זה מבחר מהידיעות והמודעות שפורסמו ב"מעריב" בשבוע שבין 13.2.52 – 20.2.52. הנוסח המקורי נשמר. ליקט: גבריאל שטרסמן.

למה תסבול לשוא

ממכאובי הריבמטיזם, בפרט בתקופה זו של קור ורטיבות גדולים הכאבים ממחלה ממארת זו. למחלה זו אין תרופה בדוקה ויעילה יותר מ"טוגל". טוגל מניע את חומצת השתן וגורם להפרשת החומרים המזיקים במחזור הדם. "טוגל" תרופה בדוקה נגד ריבמטיזם, אישיאס, הצטננות. בריאה וחוו״ד מחקר המדע השוויצרי. פעולת "טוגל" מהירה והשפעתו מרגיעה. נסיון אחד משכנע.

תכנית קיצוב להלבשה

תכנית של "סל הלבשה" מעובדת עכשיו במשרד המסחר והתעשיה.

לפיה יוכל כל צרכן לרכוש מספר מצרכי הלבשה סטנדרטיים. אך הוא לא יוכל להוציא את הנקודות שלו למספר בלתי מוגבל של מצרך א ח ד. הוא יוכל גם בנקודות לקנות רק מספר קבוע מראש של – למשל – גרביים או גופיות.

אין לצפות לפי שעה לשחרור נוסף של נקודות הלבשה ולכן התכנית היא לבצע את המכירות הללו לפי תעודות זהות. לדוגמה: מי שקנה זוג מכנסי חאקי – תרשם הקניה בתעודת הזהות שלו ולאורך תקופה מסויימת לא יוכל לרכוש זוג מכנסיים נוסף.

לגבי גרבי ניילון, גופיות ותחתונים הונהגה שיטה זו בארץ ארעי מזה כמה שבועות.

עיכוב זמני חל במועד הגדלת החליפות לצרכנים.

האריגים לצורך זה נמצאים כבר בחלקם בידי הקונפקציונרים. אולם טרם ניתנו הוראות לביצוע התכנית.

לעיכוב גרמו השינויים הכלכליים. עדיין לא ידוע מה יהיה מחיר החליפה וכמה נקודות יהיו דרושות לרכישתה.

4 מיליון דולר ל"נורדאו־פלאזה"

מתקדמת הקמת המלון המפואר בת"א

— טאת סופר "מעריב" —

כ־4 מיליון דולאר מושקעים בהקמת המלון המפואר "נורדאו פלאזה", הבנין הגדול ביותר בארץ, המוקם על שפת הים בתל אביב, בקצה שדרות נורדאו. בניית המלון בן 8 הקומות מתקדמת יפה ומניחים שיפתח לאורחים בערב ראש השנה הבא.

פילוג במפ"ם

המפלגה "לאחדות העבודה" קמה שוב לתחיה. בכנסת יהיו לפי שעה למפלגה זו שני צירים הפורשים ממפ"ם: דוד ליבשיץ ורוזה למרן.

מר ליבשיץ, חבר הכנסת מטעם מפ"ם, אמר לנו הבוקר:

"כבר מוקמים סניפים של 'לאחדות העבודה' במקומות רבים בארץ. שאלת יחסינו עם הרוב במפ"ם נתחכה סופית. זה 5 חדשים שאינני משתתף בדיוני המפלגה, פרט לישיבות הסיעה בכנסת, אך גם השתתפות זו תיפסק מעתה. הקשר היחיד ביני לבית מפ"ם כיום הוא, שאני עדיין יושב בכנסת בין כנטוב וסנה".

גב' רוזבלט באה היום

הגב' אלינור רוזבלט מ... ראש המשלחת של ארה"ב בעצרת או"ם מגיעה היום לישראל.

הגב' רוזבלט תעבור אחר הצהרים את הקוים בשער מנדלבאום...

שלונסקי: השוטרים הרגיזוני

האינדקס עלה בינואר

אינדקס יוקר המחיה עלה בינואר ב־6 נקודות והגיע ל־113 נקודות לעומת 107 בדצמבר – נמסר הבוקר ע"י הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

עם עליית האינדקס תוגדל תוספת השכר לעובדים. כל נקודה באינדקס היא כעת 800 פרוטה. והתוספת לחודש זה כשי...

תם הסכם אינדקס חדש, תהיה איפוא 4.800 ל"י.

התיקרות הלחם ומצרכי מזון אחרים גרמו לעליית האינדקס.

הבנזין התייקר

"תעלה דרך הנגב במקום הסואץ"

"סולל בונה" יש לו דולארים

רכבות מצריות חוזרות לעזה

המוניות הבינעירוניות הפסיקו היום

5 שעות שתיקה

לאבא ולאמא

בתי הכל-בו פתוחים במוצאי שבת עד 22^{00}

החל ממוצאי-שבת 21.2.87

סט אוכל

30 חלקים
מזכוכית לבנה עם דקור
רק ש״ח
עד אזילת המלאי

הלבשת והנעלת חורף

לנשים גברים וילדים

עד 1/2 המחיר

כולל מוצרי היוקרה St Michael Marks & Spencer

לגברים

וקטים טוויד עזי ייצור עצמי
רק 89⁹⁰ ש״ח
*כולל כל ההנחות

לנשים

כל סוגי החצאיות — רק ש״ח
כל החלוקים כולל Marks & Spencer — רק ש״ח
מגפיים לאב — רק ש״ח
*כולל כל ההנחות

במחלקת מרקס אנד ספנסר

כל סוגי החצאיות St Michael
רק ש״ח
*כולל כל ההנחות

לילדים

כל הסריגים
רק ש״ח
*כולל כל ההנחות

מבצע פסטיבל מלכות היופי

25% הנחה על כל מוצרי קרליין
21.2-3.3.87

במשביר לצרכן
קני מוצרי קרליין מעל
-.20 ש״ח
והשתתפי בהגרלה
בה יוגרלו:
3 סופי שבוע זוגיים
במלון דניאל
ו-60 חבילות שי
ממוצרי קרליין

פסטיבל מלכות היופי 87 בחסות קרליין.

נחשי מי תהיה מלכת היופי 1987 וטוסי איתה לחו״ל
קרליין

המשביר לצרכן רשת בתי כל-בו ראשונה בישראל

פרסום הרשת

מועדון מטיילי מעריב

פרטים: „מועדון מטיילי מעריב"
מערכת „מעריב" רח' קרליבך 2, תל־אביב, טל. 03-439207
פתוח ברציפות בין השעות 8.30 עד 17.00

מועדון מטיילי מעריב

טוס וטייל בשמי הארץ

מבצע „שמי הארץ" בשיתוף עם „מועדון מטיילי מעריב"
בפורים: סיור אווירי במטוסי „ארקיע" החדישים מדגם דש-7
שתי המראות בשבת פורים, 14.3.87, בשעות 12.40 ו־13.30 מנמל בן־גוריון (טרמינל „פנים ארצי") סה״כ 50 דקות, כולל הסברים. המחיר: 29 ש״ח.

אילת

שלושה ימים טיול ונופש
במלון „אביה סונסטה"
באילת (5 כוכבים).
מדריך צמוד
תאריך יציאה:
24-26.2.87

בארץ

גלגליל בפורים

תוויה מרשימה בחג הפורים, סופשבוע בחניון כפר־חיטים, איכסון בבתי עץ הולנדים, על בסיס חצי פנסיון, סיורים מודרכים ברכב פרטי, מסיבת פורים וערב „מעריב". תאריך: 13-15.3.87

מועדון הבריאות של דליה ניר

„מועדון מטיילי מעריב"
בשיתוף עם
„משקל קל בע״מ"
מודיע על
מחזורי נופש והרזייה
במלון „פאלאס" בנתניה, בפיקוחה של דליה ניר

„שבוע הנופש וההרזיה" מתחיל ביום ראשון בשבוע ומסתיים ביום ששי. מדריכה צמודה לכל מחזור. האירוח במלון הוא על בסיס פנסיון מלא ויכלול שלוש ארוחות עשירות, אך דלות בקלוריות, קפה/תה ועוגה אחה״צ.
ובנוסף: התעמלות מותאמת וטיולי־חוף ★ טיפות חן ★ הרצאות־אורח בשליטה עצמית ובנושאים אחרים ★ משחקי חברה ובילוי משותפים ★ פגישות הדרכה וייעוץ עם דליה ניר בנושאי הרזייה ותזונה נכונה.
מחזור ראשון: מיום ראשון, 22 במארס, עד יום ששי, 27 במארס.
מחזור שני: מיום ראשון, 26 באפריל, עד יום ששי 1 במאי.
מחזור שלישי: מיום ראשון, 24 במאי, עד יום ששי, 29 במאי.
המחיר: 435 ש״ח לאדם בחדר זוגי, כולל כל המסים. תוספת ליחיד בחדר: 20 ש״ח ליום.
פרטים: „מועדון מטיילי מעריב", רחוב קרליבך 2, ת״א, טל.: 03-439207; „משקל קל", טל.: 03-236043.

אמציה – אתר מערות חזן

ביקור יום באמציה, כולל סיור במוזיאון הבדואי ע״ש ג'ו אלון.
תאריכי יציאה: 7.3, 21.3. המחיר: 23 ש״ח.

מועדון הזמר

עם אפי נצר
בבית ציוני אמריקה
נפגש שוב ביום רביעי, 25.2.87
בשעה 9.00 בערב.
אמנים אורחים: חבורת הזמר „נעמה" מקרית ביאליק. ניצוח: רחל גרוס.
■ כרטיסי הנחה למטיילים ותיקים של „מועדון מטיילי מעריב" (טל. 03-439207) ■ הזמנה מוקדמת של כרטיסים בקופת „בית ציוני אמריקה" (טל. 259341).

סופשבוע בחרמון ובצפת

יומיים בגליל, כולל ביקור באתר החרמון, לינה במלון „נוף הגליל" בצפת, 4 ארוחות, קפה ועוגה. יציאה מבית „מעריב" ביום ששי, ב־7.30 בבוקר, נסיעה דרך ואדי מילק, עמק בית־נטופה, כביש חוצה קרית־שמונה, אתר החרמון, ביקור ובילוי במקום, ברכת־רם. חזרה: עם צאת השבת.
● תאריכי יציאה:
6-7.3.87, 20-21.3.87

★ **טיול יום לחרמון:**
המחיר 33 ש״ח; לילדים עד 12 – 30 ש״ח. יציאות: 20.2, 14.3, (פורים) 15.3 (יום א', פורים), 26.3.
* כפוף לתנאי מזג־האוויר. במידה והאתר סגור למבקרים, ביקור בחוות התיירים בהמשך.

פסח כהלכתו באווירה דתית

במלון הנסיכה – נתניה 13-21.4.87
למשפחות שומרות מסורת. 8 לילות כולל ליל הסדר, על בסיס פנסיון מלא. הרצאות וחצי יום סיור.
המחיר לאדם בחדר זוגי ל־8 לילות –.656 ש״ח. ביצוע: „גשר"

סופשבוע וחופשה בכינר

כפר־נופש לשומרי־מסורת בצפון־מזרח הכנרת.
סופשבוע עשיר־תוכן מיום חמישי, 26.2.87, עד מוצ״ש, 28.2, 5 ארוחות, קפה ועוגה אחה״צ.
הרצאות, סיור רגלי בסביבה.
המחיר לאדם: 125 ש״ח לאדם בחדר זוגי. תוספת לחדר יחיד 30 ש״ח.
ילד עד 12 בחדר ההורים: 70 ש״ח.
התשלום בשתי המחאות. מחצית בהרשמה והשאר לתאריך 24.3.87, לפקודת „מועדון מטיילי מעריב".
★ **חופשת אמצע השבוע בכינר,** מיום ראשון, 1.3.87, עד יום ה', 5.3.87. המחיר לאדם בחדר זוגי: 220 ש״ח.

מצוקי דרגות

המרכז לטיול מדברי
מודיע על
קורס גלישת צוקים
(שלב א')
בתאריך 5.3.87 עד 7.3.87

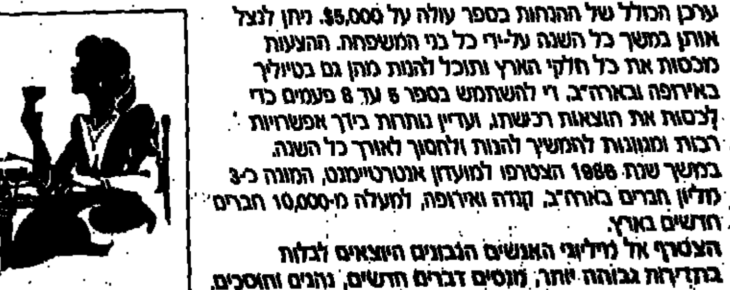
מבצע מיוחד לקוראי מעריב

טוס PAN AM למיאמי
וגלה את פלורידה
ב־9 דולר בלבד!
עוד בתכנית החדשה:
★ שיט־חופים לאיי בהאמה
★ דיסני וורלד, 5 לילות
עם רכב צמוד
ביצוע: „מלחי" ו„פאן אם"

אנטרטיימנט · הנאה שלמה בחצי המחיר

בספר ההנחות "אנטרטיימנט ישראל 87" תמצא 600 שוברי הנחה של 60% או "שניים במחיר אחד" למסעדות, ארועי תרבות, ספורט, תיירות ונופש וכן הנחות ייחודיות בתחום הצרכנות.

ערכן הכולל של ההנחות בספר עולה על $5,000. ניתן לנצל אותן במשך כל השנה על־ידי כל בני המשפחה. ההצעות מכסות את כל חלקי הארץ ותוכל להנות מהן גם בטיולך באירופה ובארה״ב. די להשתמש בספר 6 עד 8 פעמים כדי לכסות את הוצאות רכישתו, ועדיין נותרות בידך אפשרויות רבות ומגוונות להמשיך להנות ולחסוך לאורך כל השנה.
במשך שנת 1986 הצטרפו למועדון אנטרטיימנט, המונה כ־3 מליון חברים בארה״ב, קנדה ואירופה, למעלה מ־10,000 חברים חדשים בארץ.
הצטרף אל מיליוני האנשים הנבונים היוצאים לבלות בהקדרות גבוהה יותר, מנסים דברים חדשים, נהנים וחוסכים.
מחיר לחברי המועדון –.78 ש״ח בלבד (ב־3 תשלומים).

אנטרטיימנט ישראל 87'

מועדון מטיילי מעריב

אל:
מועדון מטיילי מעריב רח' קרליבך 2, תל־אביב 67132
טל. 03-439111
תושבי חיפה והצפון (מתורת צפונה) יפנו ל"טורס תיירות ונופש", רח' הנרב 13, ת.ד. 7648, חיפה
טל' 04-268228
נא לשלוח אלי את ספר ההנחות "אנטרטיימנט ישראל 87"
מצורפות בזה 3 המחאות ע״ס 26 ש״ח כ״א (מוזמן 30-60 יום).

שם משפחה | שם פרטי | מס' טלפון
רחוב | מס' | עיר | מיקוד